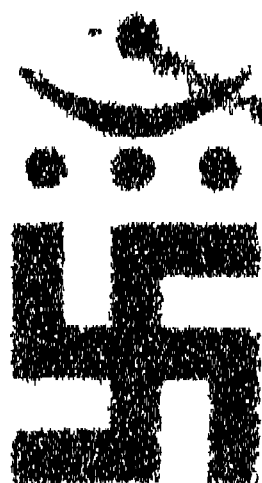

અન્તિમ કાલની આરાધના

મણિલાલ વ. શેઠ H. A.
જુની સુમાન ગલી, મુંબઈ ૫.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૨૩૨૭ કિંમત

ગ્રંથનામ અન્તિમ ૩૧૬ની ૨૧૨૬૦

વર્ગીક પ૩૪:૨૧૩૦

અન્તિમ કાલની આરાધના

એ પયન્નાના ભાવાનુવાદ સાથે અન્તિમ
આરાધનાને અંગેનો ઉપયોગી સંગ્રહ

પોતાના રવ. ભાઈ
મજલાલ વનમાળીદાસ શેઠના
પુણ્ય સ્મરણાર્થે

: પ્રકાશક :

મણિલાલ વનમાળીદાસ શેઠ B. A.
[સાવરકુંડલાવાળા]

જુની હનુમાન ગલી : : : : મુંબઈ ૨

● આ ભાર ●

આ પુસ્તક છપાવી તેનો પ્રચાર કરવા
માટે મને ખાસ પ્રેરણા કરનાર

મારા વડિલ બન્ધુ

કલકત્તાનિવાસી

કુલચંદ્રભાઈ વનમાળીદાસ શેઠનો

હું અંતઃકરણ પૂર્વક

આભાર માનું છું.

— પ્રકાશક —

અ • નુ • ઠ • મ • શ્રિ • ં • કા

પૂર્વ-વિભાગ :

૧. પ્રકાશકનું નિવેદન...	...	...	૫
૨. પ્રસ્તાવના	...	...	૬

પુસ્તક-વિભાગ :

૧. ચતુઃશરણુ પ્રકીર્ણક	...	...	૧
૨. આતુર પ્રત્યાખ્યાન પ્રકીર્ણક...	...	...	૨૫
૩. અન્તિમ કાલની આરાધના	...	...	૫૫
૪. પર્યન્તારાધના	...	...	૭૧
૫. મરણુ-સમાધિ-વિચાર	...	...	૮૬
૬. શ્રી ચિદાનન્દજી-કૃત હિતશિક્ષા	...	...	૧૩૬
૭. શ્રી પુન્યપ્રકાશનું સ્તવન	...	...	૧૪૭

પૂ. પરમ શાસનપ્રભાવક, વ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ
આચાર્યદેવ શ્રીમદ્

વિજયરામચન્દ્રમૂર્તીશ્વરજી મહારાજ

સ્વ. વ્રજલાલ વનમાળીદાસ શેઠ

જન્મ : ઈ. સ. ૧૮૯૮ • મરણ : ઈ. સ. ૧૯૩૯

પ્રકાશકનું નિવેદન

જેમના પુણ્યસ્મરણાર્થે આ લઘુ પુસ્તક છપાવવામાં આવ્યું છે, તે સ્વં શેઠ વૃજલાલ વનમાળીદાસનો જન્મ સાવરકુંડલા (કાઠીયાવાડ) માં સને ૧૮૬૪ માં થયો હતો. તેમનું દેહાવસાન સને ૧૯૩૬ ના ડીસેમ્બરમાં કલકત્તા મુકામે થયું. છેલ્લા એકાદ વર્ષથી તેઓ પત્થરીના રોગથી પીડાતા હતા. કલકત્તા આવીને તેમણે એક નિષ્ણાત ગણાતા ડૉક્ટર પાસે ચિકિત્સા કરાવીને ઓપરેશન કરાવ્યું. ભવિતવ્યતાના યોગે, દર્દનિવારણ માટે કરાવેલું એ ઓપરેશન જીવનનાશનું નિમિત્ત બન્યું.

સ્વ. ભાઈ વૃજલાલ નિઃસંતાન હોવા છતાં, કુટુંબ અને ભાઈઓની સંતતિ પ્રતિ તેમનો ખૂબ સ્નિગ્ધતાભર્યો વર્તોવ હતો. ઘણાં વર્ષો બરમા ટાપુ જેવી અનાર્યભૂમિમાં ગાળવા છતાં, તેમની ધાર્મિક વૃત્તિ ઠીક પ્રમાણમાં જળવાઈ હતી. બરમામાં પણ તેઓ શ્રી નવ પદજીનો ગદ્યો ધરે રાખી નિત્ય દર્શનાદિ કરતા. ધર્મક્રિયાની અભિરૂચિ પણ છેલ્લે છેલ્લે સારી હતી. મૃત્યુ પહેલાં, શારીરિક અવસ્થા ખરાબ હોવા છતાંય, તેમણે શ્રી જ્ઞાનપંચમીનો ઉપવાસ કરી પૌષધ કર્યો હતો.

સ્વ. ભાઈ વૃજલાલના ધાર્મિક જીવનમાં તેમનાં ધર્મપત્ની રૂપાળીબાઈ, કે જે હાલ વિદ્યમાન છે, તેમની પ્રશંસનીય પ્રેરણાનો મોટો હિસ્સો હતો. ધર્માનુરાગી અને ક્રિયાશીલ રૂપાળીબાઈએ, સ્વ. ભાઈ વૃજલાલના મૃત્યુ પાછળ રડવા-કૂટવાના પ્રચલિત રિવાજને સદંતર તિલાંજલિ આપી, એક સુંદર દૃષ્ટાન્ત

પૂરું પાડ્યું છે. પોતાના બચત સમયનો ધર્મધ્યાનમાં સદુપયોગ કરીને, તેઓ પોતાના આત્માનું કલ્યાણ સાધી રહ્યાં છે તેમજ સ્વ. ભાઈ વૃજલાલના આત્માને પણ પાછળના રૂદ્ધ આદિના પાપથી ભારે બનતાં બચાવવાનું પુણ્ય ઉપાર્જી રહ્યાં છે.

સ્વ. ભાઈ વૃજલાલની, પોતાનાં સ્વ. માતૃશ્રીના સ્મરણાર્થે સાવરકુંડલામાં પધારાવેલાં પ્રતિમાજીની પ્રતિષ્ઠા કરાવવાની, ખૂબજ તમન્ના હતી : પણ તેમનો દેહ અકાળે અવસાનનો ભોગ થઈ પડ્યો અને તેમની ઈચ્છા ઈચ્છા જ રહી ગઈ. આ પુસ્તકને વાંચનાર ભાઈ-બહેન, દેહની ક્ષણભંગુરતા સમજી, કરવા ધારેલા કાંઈ પણ સત્કાર્યમાં વિલંબ ન કરે, એ ખાસ સૂચન છે. આ પુસ્તકની સહાયથી સૌ કોઈ પોતાના અંતિમ સમયને સુધારી શકે અને સહવાસિઓ તથા કુટુંબિયઓ મૃત્યુ પામતા આત્માને સમાધિ અર્પી શકે, એમાં જ આ પુસ્તક છપાવવાની સાર્થકતા છે.

આ પુસ્તકમાં પ્રગટ થતી આરાધના—સામગ્રીના સંચય આદિમાં પૂ. ગુરૂદેવોની પરમ કૃપાની જ છાયા છે, પણ આટલામાં હું કેમ સંતોષાઉં ? હું તો ધણી ધણી આશા રાખું છું. શ્રી જૈનશાસનને સમર્પિત ગુરૂદેવો તો આપણા સદાના પરમ ઉપકારી છે, એટલે એ તારકાના થોડા કાર્યનો નિર્દેશ કરવો એના કરતાં એ તારકા પાસેથી સદા ભવનિસ્તારની સહાય પામવી એ જ ઉચિત માની, સદાય ઉપકારની આશા રાખતો અને સ્વં ના આત્માને ચિર શાન્તિ ઇચ્છતો વિરમું છું.

લિ.

મણિલાલ વનમાળીદાસ શેઠના
જયજિનેન્દ્ર.

પ્રસ્તાવના

‘ અન્તિમ કાળની આરાધના ’—એ નામના આ લઘુ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના લખી આપવાનું માટે, પ્રકાશક તરફથી પૂ. મુનિરાજ શ્રી કનકવિજયજી મહારાજને વિનંતિ કરવામાં આવી હતી : પરંતુ તેજ અરસામાં તેઓશ્રીને ખંભાત સંઘના આગેવાનોની આગ્રહભરી વિનંતિથી ચાલુ સાલનું ચાતુર્માસ કરવા માટે ખંભાત જવાની આજ્ઞા મળી અને તુરત જ વિહાર કરવાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થયો, તેથી તે કાર્ય અધુરું જ રહ્યું. પરિણામે મારે શિર આ લખવાનો પ્રસંગ આવી પડ્યો.

જોડે-આ નાનકડા પુસ્તકને ખાસ પ્રસ્તાવનાની આવશ્યકતા ન ગણાય, તો પણ પ્રકાશકના અતિ આગ્રહથી તે સંબંધી બે બોલ લખી આપવા અને એ રીતિએ પણ કેાઈ જીવની સમાધિમાં હેતુભૂત બનાતું હોય તો બનવું, એ ઉચિત ધાર્યું છે.

આ પૂર્વે આ વિષયની અનેક પુસ્તિકાઓ, જેવી કે—

‘ આત્મ-સાધના-સંગ્રહ ’

‘ આરાધના સંગ્રહ ’

‘ સમાધિ વિચાર ’

વિગેરે બહાર પડી ચૂકેલ છે, તેથી તેમાં એકનો વધારો કરવો એ પ્રથમ દૃષ્ટિએ અનાવશ્યક લાગે, તો એ કેાઈ અસ્વાભાવિક વસ્તુ નથી : પરન્તુ ‘ અન્તિમ કાલની આરા-

ધના' એ વિષય જ એવો વ્યાપક, મહત્વનો અને ગંભીર છે કે-તેની વ્યાપકતા વિગેરે જોતાં, તે માટેનું પ્રગટ થયેલું સાહિત્ય પૂરતું ન જ ગણાય. જ્યાં સુધી પ્રત્યેક જૈનને ઘેર આ વિષયનું સાહિત્ય ન પહોંચે, ત્યાં સુધી સંતોષ ધારણ કરવો એ યોગ્ય નથી.

પોતાના સ્વર્ગસ્થ બન્ધુનો કલકત્તા ખાતે થયેલ મૃત્યુપ્રસંગ અને તે વખતની સ્થિતિનો વિચાર કરતાં, પ્રકાશક અને તેમના વડિલ બન્ધુને લાગી ગયું કે-‘અન્તિમ આરાધના’ સંગ્રાંધી આ નાનકડા જણાતા પુસ્તકની અમૂક પ્રકારના સંયોગોમાં કિંમત ઘણી મોટી છે. મરણની ઘડીને સુધારવા માટે નિર્યામણ કરાવનાર સાધુ કે મરણવિધિને જાણનાર ઉત્તમ સાધર્મિકના અભાવમાં, આ પુસ્તક જે કાર્ય

ઠરે છે, તે પણ અણુમોલ છે. એ પ્રસંગનો અનુભવ થાય, તેને જ એનું સાચું મૂલ્ય સમજાય.

મરણનો પ્રસંગ આ જગતમાં કેને નથી આવ્યો અને કેને નથી આવવાનો ? સૌ કોઈ માટે એ ભીષણ પ્રસંગ અનિવાર્ય છે. એનું આગમન અવિજ્ઞાત હોવા છતાં પણ સંદેહ વિનાનું છે. આવી સ્થિતિમાં જે કોઈ એના પ્રત્યે બેદરકાર રહે છે, તેના નશિબમાં પશ્ચાત્તાપ સિવાય બીજું કંઈજ નથી. ધર્મનું સેવન એજ એક મરણ રૂપી ભયાનક રોગનું ઔષધ છે, પરંતુ અનેક પ્રકારના પ્રમાદને વશ પડેલો આત્મા એ ધર્મ રૂપી ઔષધનું સેવન નિરન્તર કરી શકતો નથી : તેપણ તેની ગતિ ન બગડી જાય, એ માટે જ્ઞાની પુરૂષોએ ‘ અન્તિમ-કાલની આરાધના ’ માટે પણ અનેક ઉપાયો

ખતાવ્યા છે. એના આસેવનમાં પણ જો આત્મા
બેઠરકાર રહ્યો, તો આ ચાર ગતિ રૂપ સંસાર-
ચક્રમાં એનું ભાવિ અતિશય ભૂંડું બને છે.

શાસ્ત્રકારોએ દર્શાવેલ ‘અન્તિમ આરા-
ધના’ની વિધિનું મંડાણ, તત્ત્વજ્ઞાનના પાયા
ઉપર રચાયેલું છે. અજ્ઞાન આત્માઓ તેના
મર્મને કળી શકવા અસમર્થ છે. જ્યાં સુધી
દેહની ક્ષણભંગુરતા, દેહ અને આત્માના સંયો-
ગની અસ્થિરતા અને વિચિત્રતા તથા આત્માના
સામર્થ્યની અદ્ભૂતતા અને અવિનાશિતા ન
સમજાય, ત્યાં સુધી મરણ-સમયની વિધિની ઉપ-
યોગિતાનો ખ્યાલ ન આવે, એ સંભવિત છે :
પરંતુ તત્ત્વજ્ઞ પુરૂષો, કે જેઓ દેહ અને
આત્માના સંબંધ અને સ્વરૂપનો પ્રતિક્ષણ વિચાર
કરી રહ્યા હોય છે, તેઓને જેટલી અગત્ય

અંત સમય સુધારવાની લાગે છે, તેટલી બીજી કોઈ પણ ચીજની લાગતી નથી. ભાવિ શ્રેયની ઈચ્છાવાળાઓએ તત્ત્વજ્ઞ પુરૂષોના પંથે ચાલવું જોઈએ, એ ન્યાયને અનુસરી શ્રી જૈનશાસનમાં આજ પર્યન્ત જીવનની અન્તિમ પળોની આરાધના અતિ મહત્ત્વની મનાતી આવી છે અને મનાઈ રહી છે: તેથી તેને અંગેના સાહિત્યની કિંમત પણ તેટલી જ અગત્યની રહી છે.

અન્તિમ આરાધના માટે સૌથી પ્રથમ પંક્તિના ગ્રન્થો કોઈ હોય, તો તે ‘ચતુ:શરણુ અને આતુર પ્રત્યાખ્યાન પ્રકીર્ણકો’ છે. તેના રચયિતા ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના હસ્તદીક્ષિત શિષ્યવચ્ચો છે અને તેની ગણના પીસ્તાળીશ આગમગ્રન્થો પૈકીના આગમગ્રન્થોમાં છે. પ્રાકૃત ભાષા નહિ સમજી શકનાર મોટા

વર્ગની અનુકૂળતા ખાતર આ પુસ્તકમાં માત્ર તેનો ભાવાનુવાદ જ આપેલો છે. તેનું વારંવાર પઠન-પાઠન અને શ્રવણ-મનન આદિ આત્માની અસમાધિ ટાળી નાખવા માટે ચમત્કારિક કાર્ય કરવાને સમર્થ છે.

‘ મરણ-સમાધિ-વિચાર ’ નામનો બીજો ગ્રંથ ગૂર્જર ભાષાના પદ્મમય દ્વડાઓમાં છે. તેનાં પદોની સંખ્યા ૩૮૩ છે. તે એટલી બધી સરળ અને ભાવવાહી છે કે-આખોએ ગ્રંથ સાદાંત વારંવાર વાંચી જવામાં જરા પણ મુશ્કેલી પડતી નથી કે કંટાળો ઉપજતો નથી. સમાધિ-મરણ માટે ઉપયોગી એવી ઘણી ઘણી હકીકતોનો તેમાં સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે અને આત્માને શુદ્ધ વિચારણા માટે તે ઘણી જ ઉપયોગી સામગ્રી પુરી પાડે છે.

ત્યાર બાદ શ્રી ચિદાનંદજીકૃત હિતશિક્ષાના—
 મરણ સમયે અતિશય બોધદાયક ૪૧ દ્વડાઓ
 અને તે પછી પૂ. ઉપાધ્યાયજી શ્રી વિનયવિજયજી
 વિરચિત પુણ્યપ્રકાશ નામનું પ્રસિદ્ધ સ્તવન
 આગવામાં આવેલ છે. તે પણ ગુજરાતી ભાષા
 સમજનારાઓ માટે અતિ અસરકારક અને બોધ-
 દાયક છે. આ બધી વસ્તુઓ ખાસ કરીને મરણ
 માટે સજ્જ બનેલા આત્માઓને ઘણી જ ઉપ-
 યોગી છે. તેનો હંમેશાં ઓછામાં ઓછો એક વાર
 સ્વાધ્યાય કરી જવાનો નિયમ રાખવો ઘણો
 ઉપકારક છે. તેમ ન બને તો છેવટ આપત્તિ,
 રોગ કે મરણ આદિના અવસરે તો આ ગ્રંથમાં
 રહેલી વસ્તુઓનું વારંવાર ચિન્તવન કરવું પરમ-
 હિતકારક છે.

જૈન શાસ્ત્રો કહે છે કે—હંમેશ સમાધિ ન

રહી શકે તો પણ દેહ છોડતી વખતે માત્ર થોડી વારને માટે પણ જો તે પ્રાપ્ત થઈ જાય, તો આગામી ભવ સુધરી જાય છે. અન્ત સમયે જેવી મતિ તેવી જ ગતિ થાય છે. કોઈ મહા પુણ્યવાન, નિકટભવી કે સુલભબોધિ જીવને જ અન્ત સમયે એ સમાધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

જન્મ-મરણના અબાધિત નિયમોને સાંઝે એ જગત્ આધીન છે. વિષ્ટામાં વસતા કુદ્ર કીટથી માંડીને વાસુદેવ, ચક્રવર્તી, ઈન્દ્ર કે અહુમિન્દ્ર, સૌ કોઈ, તેને વશ છે. મરણને ભૂલી જઈએ કે સ્મૃતિથી દૂર કરવા પ્રયાસ કરીએ, બ્રહ્માંડના છેડે જઈ વસીએ, કે વજના પિંજરામાં પેસીએ, પણ જ્યાં સુધી દેહ ધરવાનો છે, ત્યાં સુધી મરણ નિર્ણિત જ છે. ખીલે તે ખરે અને જન્મે તે મરે, એ વિશ્વનો અટલ નિયમ છે. જીવનું

દેહમાં વસવું, એ ભાડાના ઘરમાં વસવા જેવું છે. ભાડું પૂર્ણ થયે એને અવશ્ય ખાલી કરવું જ પડે છે. એનું જ નામ મરણ છે. છતાં આપું જગત્ એનાથી ત્રાસે છે. મરણ પ્રસંગે પ્રાણિઓ અતિશય દીન બની જાય છે. તે સમયે આવા ગ્રન્થોની ઉપયોગિતા સમજાય છે. આવા ગ્રન્થોનું વાંચન અને મનન, એ દીનતા અને ત્રાસમાંથી જીવને મુક્ત કરાવે છે : પોતે અજર અને અમર સ્વાભાવવાળો છે, એનું ભાન કરાવે છે : એક ઘર છોડી અન્ય ઘરમાં વસવું અગર જૂનું વસ્ત્ર ઉતારી નવું વસ્ત્ર પહેરવું, એ જેમ સ્વાભાવિક છે તેમ એક શરીર છોડી અન્ય શરીર ધારણ કરવું એ પણ સ્વાભાવિક છે : આજ સુધીમાં જીવે અનંતાં શરીરો બદલ્યાં છે, તેમ આ પણ એક બદલવાનું છે : જે નાશવંત છે, જેને માટે કશો જ પ્રતિકાર

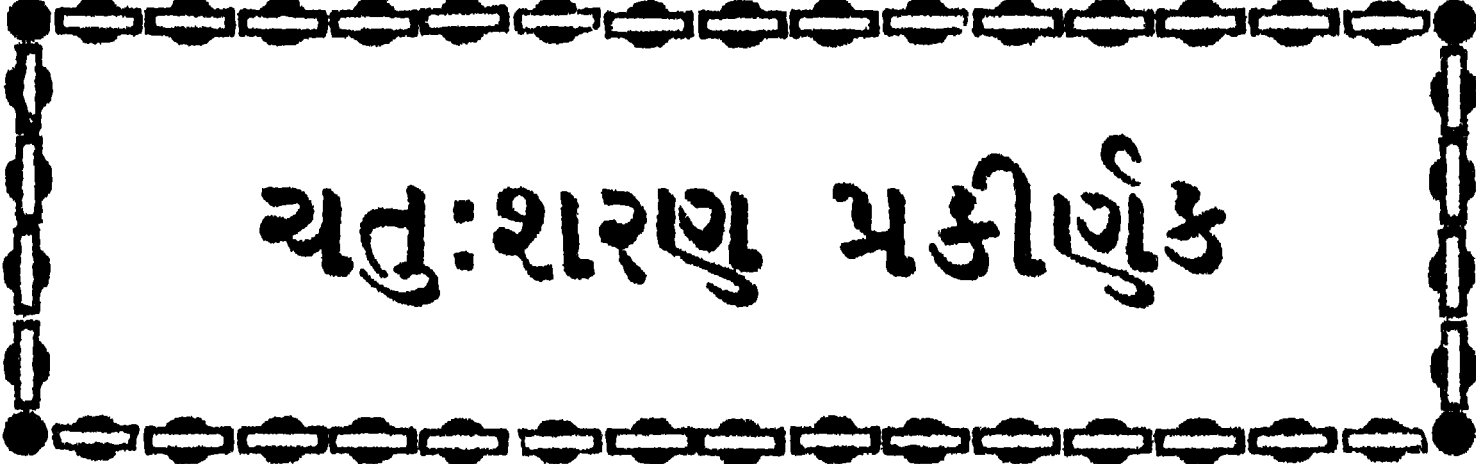
નથી, તેને માટે શોક કરવો એ બ્યર્થ છે : આ વિગેરે વિચારો અંતકાળે આત્માને સમાધિ-અસ્ત બનાવે છે. તે વખતે આવા ગ્રન્થો અને તેના મનનની ઉપયોગિતા સમજાય છે.

ઓછું લાણેલા કે અધિક લાણેલા, સાધુ કે શ્રાવક સૌ કોઈને આ ગ્રન્થમાં આપવામાં આવેલી વસ્તુઓ ઉપકારક છે, તેથી તેનો જેમ બને તેમ બહોળો પ્રચાર થાય તો ઘણા જ લાભનું કાર્ય છે, એ નિર્વિવાદ છે. જિજ્ઞાસુ આત્માઓ આ ગ્રન્થનો સદુપયોગ કરીને સ્વ-ઈષ્ટ-સિદ્ધિ સાધે, એ જ એક અભિલાષા.

શાંતાકુંઝ
સં. ૧૯૯૬ના જેઠ સુદ ૫ } મુનિ ભદ્રંકરવિજય
તા. ૧૦-૬-૪૦

વિષય-કષાયની વિષમતા

ઈન્દ્રિયોના વિષયમાં આસક્ત પુરૂષ નિયાણા-રહિત ધર્મનું આસેવન કરી શકતો નથી, એ કારણે ઈન્દ્રિયોના વિષયોની આસક્તિને તું છોડી દે ! સારી રીતિએ શોધવા છતાં પણ જેમ કેલના ગર્ભમાં કાંઈ સાર નથી, તેમ ઈન્દ્રિયોના વિષયોમાં કાંઈ પણ સુખ નથી. વિષયોની અપેક્ષા રાખનારો દુસ્તર એવા ભવસમુદ્રને વિષે પડે છે અને વિષયોથી નિરપેક્ષ બનેલો સંસારસમુદ્રને તરી જાય છે. ધીરપુરૂષો દુર્દાન્ત એવા પણ ઈન્દ્રિયો રૂપી સિંહોને ધીરજના બળ વડે જીતી જાય છે અને આરાધના રૂપ વિજયપતાકાને ગ્રહણ કરે છે. કષાયોને જીત્યા સિવાય વિષયો જીતાતા નથી, એ કારણે ક્રોધાદિક કષાયોના દુષ્ટ વિપાકો જાણીને, તેને જીતવા માટે ઉદ્યમ કર. ત્રણ જગતને વિષે જે અતિ તીવ્ર દુઃખ કે સુખ છે, તે સર્વ અનુક્રમે કષાયોની વૃદ્ધિ અને હાનિનું જ ફળ છે.

ચતુઃશરણ પ્રકીર્ણક

આવશ્યકાદિનું સ્વરૂપ—

સામાયિક આદિ છયે આવશ્યકોના છ
અર્થાધિકારો આ મુજબના છે:—

- (૧) પાપવ્યાપારોની વિરતિ,
- (૨) ગુણવાન જનોના ગુણોનું ઉત્કીર્તન,
- (૩) ગુણવાન જનોની સેવા,
- (૪) અતિચારોની નિંદા,
- (૫) આત્માના વ્રણ-દોષોની ચિકિત્સા, અને—
- (૬) ગુણોની સાચવણી.

પાપવ્યાપારોનો ત્યાગ કરવા પૂર્વક નિષ્પાપ પ્રવૃત્તિઓને કરવી, તે સામાયિક આવશ્યક છે. આવા પ્રકારના સામાયિક આવશ્યકથી સાચે જ ચારિત્રધર્મની શુદ્ધિ થાય છે. ૨

શ્રી જિનેશ્વરદેવોના લોકોત્તર ગુણોના સ્તવન રૂપ ચતુર્વિંશતિ સ્તવ (ચૌવિસતથો) છે. આ આવશ્યકથી દર્શનાચારની વિશુદ્ધિ જળવાઈ રહે છે. ૩

જ્ઞાન આદિ અનુપમ ગુણોથી સંપન્ન ગુરુજનોને વિધિપૂર્વકનું વંદન, તે વંદનકે આવશ્યક છે. આ આવશ્યકથી આત્માના જ્ઞાનાદિ ગુણો નિર્મલ બને છે. ૪

તેમજ જ્ઞાનાદિ ગુણોને વિષેની સખલનાઓની યથાવિધિ નિન્દા, તે અતિક્રમણ આવશ્યક

છે. આ આવશ્યકથી પણ જ્ઞાનાદિ ગુણોની વિશેષ શુદ્ધિ થાય છે. ૫

ચારિત્રાચાર આદિના જે દોષોની શુદ્ધિ પ્રતિક્રમણથી ન થઈ હોય, તે દોષ-વ્રણની વિશેષ શુદ્ધિ કાઠિરસગ્ગ આવશ્યકથી થાય છે. નિશ્ચયથી આ આવશ્યક તીવ્ર દોષોના નાશનું કારણ છે. ૬

પરચખખાણુ આવશ્યક, એ ગુણને સાચવવા રૂપ છે. આ આવશ્યકથી તપાચારની શુદ્ધિ થાય છે, અને એ મુજબ છયે આવશ્યકોથી વીર્યાચારની નિર્મલતા થાય છે. ૭

મંગલમય સ્મરણ—

શ્રી તીર્થંકરદેવો જ્યારે માતાની કુક્ષિએ આવે છે, ત્યારે તે રત્નકુક્ષિ માતા આ

મુજબનાં ચૌદ સ્વપ્નોને જુવે છે:—૧ હાથી, ૨ વૃષભ, ૩ સિંહ, ૪ શ્રીદેવીનો અભિષેક, ૫ માલા, ૬ ચન્દ્ર, ૭ સૂર્ય, ૮ ધ્વજ, ૯ કલશ, ૧૦ પદ્મ સરોવર, ૧૧ ક્ષીર સમુદ્ર, ૧૨ વિમાન (જે શ્રી તીર્થંકરદેવે દેવલોકમાંથી આવે છે, તેઓની માતા વિમાન દેખે છે અને જેઓ નરકગતિમાંથી આવે છે, તેઓની માતા ભવન જુવે છે.) ૧૩ રત્નોનો ઢગલો, અને ૧૪ નિર્ધૂમ અગ્નિ. ૮

પ્રતિજ્ઞા અને આરંભ—

દેવેન્દ્રો, ચક્રવર્તિઓ અને મુનિવરોને વંદનીય શ્રી મહાવીરપરમાત્માને વન્દન કરીને, કુશલનું કારણ એવા મનોરમ શ્રી ચતુ:શરણુ (ચત્તિસરણુ) નામક અધ્યયનને હું કહીશ. ૯

(૧) ચાર શરણુઓનો સ્વીકાર, (૨) પાપ-કાર્યોની નિંદા, અને (૩) સુકૃતની અનુમોદના.

આ ત્રણેય વસ્તુઓ કુશલનું કારણ હોવાથી
સદાકાલ ઉપાસનાને યોગ્ય છે. ૧૦

શ્રી અરિહંત, શ્રી સિદ્ધ, શ્રી સાધુજનો અને
સુખને આપનાર શ્રી સર્વશક્તિ ધર્મ,—આ ચાર
શરણાંઓ ચારે ય ગતિઓને દૂર કરનાર છે.
તેની પ્રાપ્તિ પુણ્યવાન પુરૂષોને જ થાય છે. ૧૧

શ્રી અરિહંતદેવોનું શરણ—

શ્રી જિનેશ્વરદેવો પ્રતિની ભક્તિના સમૂહથી
ઉછળતી રોમરાજી રૂપ બખ્તરવડે ઉન્નત
પુણ્યવાન આત્મા, મસ્તકને વિષે બે હાથ જોડી
આ મુજબ કહે:— ૧૨

રાગ—દ્વેષ રૂપી શત્રુને તેમજ આઠેય પ્રકારનાં
કર્મોને હણનારા અને વિષય—કષાયાદિ
દુશ્મનોનો નાશ કરનારા શ્રી અરિહંતો મને
શરણ હો ! ૧૩

રાજ્યલક્ષ્મીનો ત્યાગ કરી, હુકર તપ અને ચારિત્રને પાલી, કેવલજ્ઞાન રૂપી લક્ષ્મીને યોગ્ય બનેલા શ્રી અરિહંતો મને શરણુભૂત હો ! ૧૪

સ્તુતિ અને વંદનને યોગ્ય, ઇન્દ્ર અને ચક્રવર્તિ વિગેરેની પૂજાને લાયક તેમજ શાશ્વત સુખ પામવાને યોગ્ય શ્રી અરિહંતદેવો મારા શરણુભૂત હો ! ૧૫

અન્ય જનોના મનોગત ભાવોને જાણનાર, યોગીશ્વરો, ઇન્દ્રો તેમજ ભક્તજનોને સારૂ સદાકાલ ધ્યાન કરવા યોગ્ય શ્રી અરિહંતદેવો મારું શરણુ હો ! ૧૬

સર્વ જીવોને અભયદાતા, સદાયે સત્યભાષી, અખંડિત બ્રહ્મવ્રતધારી, શ્રી ત્રિલોકનાથ અરિહંતદેવો, આત્મગુણોની પ્રાપ્તિને સારૂ મને શરણુભૂત હો ! ૧૭

સમવસરણુમાં બેસીને, ચોત્રીશ અતિશયોના
સેવનપૂર્વક ધર્મકથાને કહેનાર શ્રી અરિહંતદેવો,
અનાદિકાલીન અજ્ઞાનને દૂર કરવાને સારૂ મને
શરણુભૂત હો ! ૧૮

એક જ ભાષાથી એક કાલે અનેક આત્મા-
ઓના સંશયોને ટાલનાર, ત્રણ જગતના હિત-
દેશક-ધર્મશાસક જગદ્વંદનીય શ્રી અરિહંત-
દેવો મને શરણુભૂત હો ! ૧૯

વાણી રૂપી અમૃતવડે જગતને શાન્તિ
આપનાર, ચેતનમય ગુણોની પ્રાપ્તિ કરાવનાર,
તેમજ જીવલોકનો ઉદ્ધાર કરવામાં પ્રવૃત્ત અને
એથી નિષ્કારણુવત્સલ એવા શ્રી અરિહંતદેવો
મને શરણુ હો ! ૨૦

લોકોત્તર ગુણોથી શોભતા, ચન્દ્રની જેમ
યશથી સર્વ દિશાને ઉજ્જવલ કરનાર અને દુઃખ

રૂપી ગર્તામાં પડેલા જીવલોકના ઉદ્ધારક શ્રી
અરિહંતદેવો મને શરણુદાતા હો ! ૨૧

જરા અને મરણને ત્યજનાર, દુઃખપીડિત
જનસમાજને શરણુ-આશ્રયદાતા, ત્રણે ય લોકના
જીવોને સુખ દેનાર, ત્રિલોકબન્ધુ શ્રી અરિ-
હંતદેવોને મારા નમસ્કાર હો ! ૨૨

શ્રી સિદ્ધભગવાનનું શરણુ-

એ મુજબના શ્રી અરિહંતના શરણુથી,
કર્મમલની શુદ્ધિને પામનાર તેમજ શ્રી સિદ્ધ-
ભગવાનને વિષે બહુમાન ધરનાર ભવ્ય જીવ,
કમલના ડોડાની જેમ હાથને મસ્તકને વિષે
જોડીને હર્ષપૂર્વક આ રીતિએ કહે :- ૨૩

આઠે પ્રકારના કર્મના ક્ષયથી સિદ્ધ બનેલા,
સ્વાભાવિક જ્ઞાન-દર્શન વિગેરે ગુણોથી સમૃદ્ધ,

તેમજ સર્વ પ્રકારના અર્થની લબ્ધિઓને પામનાર, શ્રી સિદ્ધપરમાત્મા મને શરણુ હો ! ૨૪

ત્રણ લોકના મસ્તક પર રહેલા, પરમ પદમાં મહાલનાર, અચિંત્ય સામર્થ્યવાન, મંગલમય સિદ્ધપદને પામનાર તેમજ અનન્તસુખથી મનોરમ, શ્રી સિદ્ધપરમાત્મા અક્ષય સુખને સારૂ મારા શરણુભૂત હો ! ૨૫

કર્મશત્રુઓને મૂલથી ઉખેડી નાખનાર, અમૂઢ લક્ષ્યવાલા, યોગીજનોને પ્રત્યક્ષ અને સ્વાભાવિક સુખનો અનુભવ કરનારા શ્રી સિદ્ધભગવાન અવિનાશી જ્ઞાનાદિની પ્રાપ્તિને સારૂ મને શરણુભૂત હો ! ૨૬

રાગાદિ આન્તર શત્રુઓનો તિરસ્કાર કરનાર, સંપૂર્ણ શુભ ધ્યાન રૂપી અગ્નિ વડે

[૧૨]

સંસારના દૃઢ બીજને બાળી નાખનાર,
યોગીશ્વરોને આશ્રયભૂત અને સદાકાલ સ્મરણ
કરવાને યોગ્ય શ્રી સિદ્ધલગવન્તો મને
શરણ હો ! ૨૭

પરમ આનન્દને પામનાર, ગુણના ઝરણાભૂત,
ભવકંઠનો નાશ કરનાર અને કેવલજ્ઞાનના પ્રકા-
શથી સૂર્ય તેમજ ચન્દ્રને મન્દપ્રભાવી કરનાર,
રાગાદિ દ્વન્દ્વોને ખપાવનાર શ્રી સિદ્ધલગવાન
મને શરણભૂત હો ! ૨૮

પરમ બ્રહ્મને મેલવનાર, દુર્લભ વસ્તુઓની
પ્રાપ્તિને કરનાર, અનેક પ્રકારના સમારંભોથી
મુક્ત, ધરની જેમ ત્રણેય જગતને ધારણ કર-
વાને સારું સ્તંભ સમાન અને આરંભોથી રહિત શ્રી
સિદ્ધલગવાન મારું શરણ હો ! ૨૯

શ્રી સાધુજનોનું શરણુ—

શ્રી સિદ્ધભગવાનના શરણુને પામીને, નય
અને બ્રહ્મના કારણભૂત સાધુજનોના ગુણોને
વિષે ઉત્પન્ન થયો છે અનુરાગ જેને એવો લઘુ-
કર્મી લબ્ય જીવ, અતિ પ્રશસ્ત મસ્તકને પૃથ્વીને
વિષે નમાવીને આ મુજબ કહે :— ૩૦

જીવલોકના બંધુ, દુર્ગતિઓ રૂપી સમુદ્રના
ખારને પામેલા, મહાભાગ અને જ્ઞાનાદિ ગુણોથી
શિવસુખને સાધનારા શ્રી સાધુજનો મને
શરણુ હો ! ૩૧

કેવલજ્ઞાની, પરમાવધિજ્ઞાનવાલા, વિપુલમતિ
મનઃપર્યાર્થજ્ઞાની, શ્રુતધર તેમજ જિનશાસનના
પ્રભાવક આચાર્યદેવો, ઉપાધ્યાયદેવો એ સઘલાયે
સાધુજનો મને શરણુ હો ! ૩૨

ઐશ્વર્યપૂર્વધર, દશપૂર્વધર, નવપૂર્વધર અને
બાર અંગધારી, અગિયાર અંગધારી, જિનકલ્પી,
યથાલંકારી, તેમજ પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્રવાલા
શ્રી સાધુજનો! મારું શરણુ હો ! ૩૩

ક્ષીરાશ્રવ અને મધ્વાશ્રવ લખિધવાલા,
સંલિપ્તશ્રોતલખિધવાલા, કોષખુદ્ધિવાલા, ચારણ
મુનિવરો! તેમજ વૈક્રિય અને પદાનુસારિ લખિધ-
વાલા સાધુજનો! મને શરણુ હો ! ૩૪

વૈર-વિરોધનો ત્યાગ કરનાર, સદાકાલ
અદ્રોહી, અતિશય શાંત મુખથી શોભન, ગુણ
સંદોહના બહુમાનને ધરનાર અને મોહને
હણનારા સાધુપુરુષો! મારા શરણુભૂત હો ! ૩૫

સ્નેહનાં બંધનોને તોડનાર, નિર્વિકાર સ્થા-
નમાં વસનાર, નિર્વિકાર સુખના અભિલાષુ,

સત્પુરૂષોના મનને આનન્દ દેનાર અને આત્મામાં
રમનાર સાધુપુરૂષો મારા શરણુ હો ! ૩૬

વિષય અને કષાયનો ત્યાગ કરનાર, ઘર
તેમજ સ્ત્રીસંગના આપાતરમ્ય સુખના સ્વાદને
છોડી દેનાર, હર્ષ તથા શોકના વાતાવરણથી
પર અને પ્રમાદના ત્યાગી સાધુજનોના
શરણુને હું સ્વીકારું છું. ૩૭

હિંસા આદિ દોષોથી મૂકાયેલા, સર્વ જીવોને
વિષે કરુણાભાવમાં રમતા, સ્વયમેવ સમ્યક્
દર્શન આદિને મેલવનાર, અજરામરપદના માર્ગમાં
અભ્યાસવાલા તેમજ અતિશય સુકૃત-પુણ્યવાન
શ્રી સાધુજનો મને શરણુ હો ! ૩૮

કામની વિહંગનાઓથી પર, મલની જેમ
કલિ-દોષોથી મૂકાયેલ, સ્તેયવૃત્તિ-ચૈર્યવૃત્તિના

ત્યાગી, પાપ રજ-મલના કારણ સમા મૈથુન-
વિષયકીડાથી રહિત અને સાધુપુરૂષોના ગુણ-
રત્નની કાન્તિવાલા મુનિવરો મને શરણ હો ! ૩૯

જે કારણથી આચાર્ય, ઉપાધ્યાય વિગેરે
પણ સાધુતામાં સારી રીતિએ સ્થિત હોવાથી
સાધુ કહેવાય છે, તે કારણથી શરણીય-શરણુને
યોગ્ય આચાર્ય, ઉપાધ્યાય વિગેરે સાધુજનોનું
મને શરણ હો ! ૪૦

શ્રી જિનધર્મનું શરણ—

એ મુજબ સાધુપુરૂષોના શરણુને સ્વીકારનાર
પુણ્યવાન ભવ્ય જીવ, અતિ હર્ષના યોગે ખડી
થયેલી રોમરાજના વિસ્તારને બખ્તરની જેમ
ધારણ કરતો, આ રીતિએ ધર્મને શરણ તરીકે
સ્વીકારવાને સારૂ કહે:- ૪૧

અતિ ઉત્કટ પુણ્યના ઉદયથી પ્રાપ્ત થનાર તેમજ સામાન્ય પુણ્યવાનોને પ્રાપ્ત થવા છતાંયે સફલ રીતિયે પ્રાપ્ત નહિ બનનાર, એવા શ્રી કેવલી ભગવાને ઉપદેશેલ ધર્મને હું શરણ તરીકે અંગીકાર કરું છું. ૪૨

દેવલોક અને માનવલોકના સુખભોગો, શ્રી જિનધર્મની પ્રાપ્તિ થયે છતે કે ન થયે છતે પણ થાય છે, પણ મોક્ષસુખની પ્રાપ્તિ તો જે શ્રી જિનધર્મની આરાધનાના યોગે જ મળે છે, તે શ્રી જિનધર્મ મને શરણભૂત હો ! ૪૩

અતિશય રીતિએ પાપોને દલી નાખનાર, જન્મને શુભ કરનાર અને અધર્મને ગાલી દેનાર, વળી આદિ-શરૂકાલમાં-સેવનકાલમાં તેમજ અન્ત્યકાલમાં સેવનના પરિણામે રમ્ય એવો શ્રી જિનધર્મ મને શરણ હો ! ૪૪

[૧૮]

ત્રણે કાલમાં અવિનાશી, જન્મ-જરા-મરણ
વિગેરે સેંકડોગમ વ્યાધિઓને શમાવનાર અને
અમૃતપાનની જેમ સર્વજનસમાજને પરમ ઈષ્ટ,
શ્રી જિનમતનું હું શરણું ગ્રહું છું. ૪૫

કામના ઉન્માદોને વિશેષ રીતિએ શમાવનાર,
દૃષ્ટ અને અદૃષ્ટ એ બન્ને પદાર્થોમાં વિરોધ
નહિ આવવા દેનાર અને મોક્ષ રૂપ ફલને આપ-
વાનું સામર્થ્ય ધરાવનાર, માટે જ અમોઘ-સફલ
એવા શ્રી જિનધર્મને શરણે હું જાઉં છું. ૪૬

નરકગતિના ગમનને રોકનાર, ગુણોના
સમુદ્ભવ, અન્ય વાદિજનોથી પણ જેની તત્ત્વ-
વ્યવસ્થા અક્ષોભ્ય છે, તેમજ કામ સુભટને
જીતી લેનાર શ્રી જિનધર્મનું હું શરણું
સ્વીકારું છું. ૪૭

દેવાદિ ગતિઓનું કારણ હોવાને અંગે
ભાસ્વર, સુન્દર વર્ણવાળા, રત્નજડિત આભૂષ-
ણોની જેમ મહત્ત્વભૂત અને મહામૂલ્યવાળા,
તેમજ નિધિની જેમ અજ્ઞાન રૂપ દારિદ્ર્યને
ટાલનાર, શ્રી જિનકથિત ધર્મને હું વાંદું છું. ૪૮
સુકૃતની નિન્દા—

આ મુજબ, ચારેય શરણાંના સ્વીકારથી,
ઉપાર્જિત કરેલ સુકૃતના યોગે જેના શરીરપરની
રોમરાશી ચોમેરથી વિકસ્વર થઈ છે, એવો
પુણ્યવાન લઘુકર્મી જીવ, કરેલાં પાપોની
નિન્દાથી તે અશુભ પાપોના ક્ષયને ઇચ્છતો
આ રીતિએ કહે:— ૪૯

શ્રી જૈનશાસનમાં નિષિદ્ધ એવાં પાપો, જેવાં
કે—મિથ્યાત્વની પ્રવૃત્તિ કરવા રૂપ, અધિકરણ
આદિ રૂપ, જે આ લવમાં કે અન્ય લવોમાં મેં

ઉપાર્જેલ છે, તે સઘલાંયે દુષ્ટ પાપોને હું ગુર-
જનોની સાક્ષીમાં નિન્દું છું. ૫૦

મિથ્યાત્વભાવના અન્ધકારથી અન્ધ બનીને,
મેં અજ્ઞાનતાના યોગે શ્રી અરિહંતદેવ આદિનો જે
અવર્ણવાદ કર્યો હોય, તે અવર્ણવાદના પાપને હું
હમણાં નિન્દું છું—ગર્હું છું. ૫૧

શ્રુત, ધર્મ, સંઘ અને સાધુજનોને વિષે,
પ્રત્યનીક ભાવથી જે કાંઈ પાપ કર્યું હોય તે,
તેમજ અન્ય પાપસ્થાનકોને વિષે જે પાપ આચ-
રાયું હોય તે, એ સઘલાંયે હાલ હું નિન્દું છું—
ગર્હું છું. ૫૨

મૈત્રી, કરુણા આદિના પાત્રભૂત એવા અન્ય
જીવોને મેં જે પરિતાપના—પીડા વિગેરે દુઃખો
ઉપજાવ્યાં હોય, તે સર્વને હાલ હું નિન્દું છું—
ગર્હું છું. ૫૩

મન, વચન અને કાયાના યોગોથી, કરવા-
કરાવવા અને અનુમોદના દ્વારાયે, ધર્મથી વિરુદ્ધ
અને અશુદ્ધ જે કાંઈ પાપ મારાથી આચરાઈ
ગયેલ હોય, તેને હું નિન્દું છું. ૫૪

સુકૃતની અનુમોદના—

આ રીતિએ સુકૃતની નિન્દાથી અશુભને
દૂર ટાલનાર ભવ્ય જીવ, સુકૃતના અવિહુડ રાગના
યોગે ઉદ્ભવિત થયેલાં પવિત્ર રોમાંચથી અતિ-
શય ઉદ્ભવિતમાં આવીને, આ મુજબ સ્પષ્ટ-
પણે કહે :— ૫૫

શ્રી અરિહંત પરમાત્માનું અરિહંતપણું, શ્રી
સિદ્ધ ભગવન્તોનું સિદ્ધપણું, શ્રી આચાર્યદેવોનું
આચાર્યપણું અને શ્રી ઉપાધ્યાય મહારાજોનું
ઉપાધ્યાયપણું— ૫૬

તેમજ શ્રી સાધુજનોનું સાધુચરિત, શ્રાવક-
સમાજનું દેશવિરતિપાણું તેમજ સમ્યગ્દષ્ટિ
આત્માઓનું સમ્યગ્દર્શન,—આ સર્વ ગુણોને હું
અનુમોદું છું. ૫૭

અથવા શ્રી વીતરાગ પરમાત્માના વચનના
અનુસારે જે સર્વ સુકૃત ત્રણેય કાલમાં (આ
લવ, પરલવ અને લવોલવમાં) આચર્યું હોય, તેને
મન—વચન—કાયાથી અમે અનુમોદીએ છીએ. ૫૮

આરાધનાનું મહત્ત્વ—

આ રીતિએ, સદાકાલ શુભ પરિણામવાલો
પુણ્યવાન જીવ, ચાર શરણાદિ આચારોને આચ-
રવાના યોગે કુશલ પુણ્યપ્રકૃતિઓને બાંધે છે
અને પૂર્વબદ્ધ અશુભ પ્રકૃતિઓને શુભ અનુ-
બંધવાલી કરે છે. ૫૯

તેમજ જે શુભ પ્રકૃતિઓ મંદ રસવાલી બાંધેલ હોય, તેને તીવ્ર રસવાલી કરે છે અને મંદ રસવાલી અશુભ પ્રકૃતિઓને અનુબંધરહિત કરે છે તથા જે અશુભ પ્રકૃતિઓ તીવ્ર રસવાલી હોય છે, તેને મંદ રસવાલી કરે છે. ૬૦

ચાર શરણાંઓનો સ્વીકાર, આ રીતિના અનુપમ ફલને આપનાર હોઈને, બુદ્ધિશાલી પુરૂષોએ રોગાદિ આપત્તિમાં તેમજ રોગાદિ સંકલેશ ન હોય તોયે હંમેશાં—ત્રણે કાલ સુકૃત છે ક્ષણ જેનું એવાં આ શરણાંઓનું સ્મરણ કરવું જોઈએ. ૬૧

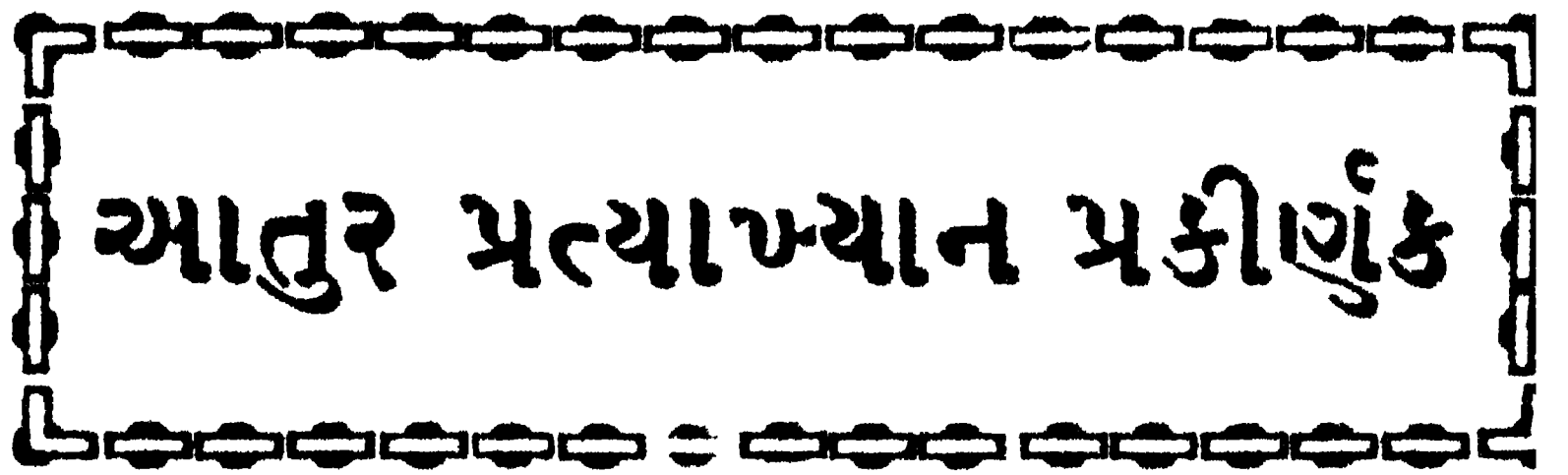
અન્તિમ ઉપદેશ—

જેણે દાન, શીલ, તપ અને ભાવ રૂપ ચાર અંગવાલા ધર્મની આરાધના કરી નથી, જેણે અરિહંતાદિક ચાર પ્રકારનાં શરણાંઓ સ્વીકાર્યા

નથી અને જેણે સામગ્રી મલવા છતાંયે ચાર
ગતિ રૂપ સંસારનો છેદ કરવાને પ્રયત્ન ન સેવ્યો,
હા !!! ખેદની વાત છે કે-તેણે માનવજન્મને
ફેાગટ ગુમાવ્યો. ૬૨

આ રીતિએ હે ચેતન ! મહાન શત્રુની જેમ
પ્રમાદને જીતનાર વીર-સુભટ સમાન, ભદ્રાન્ત-
કલ્યાણસ્વરૂપ, તેમજ મોક્ષસુખના પરમ-અવન્ધ્ય
કારણભૂત આ અધ્યયનનું તું ત્રણે કાલ પઠન
કર-ધ્યાન ધર. ૬૩

આતુર પ્રત્યાખ્યાન પ્રકીર્ણક

બાલપંડિત મરણ—

સર્વથી છયે કાયના જીવોની દયા, તેના એક
દેશની—ત્રસની દયા, તેનું પણ એક દેશથી પાલન
કરનાર એટલે સર્વવિરતિના એક દેશનીય દેશથી
વિરતિને પાલનાર સમ્યગ્દષ્ટિ આત્મા, સમાધિ-
પૂર્વક જે મરણને પામે છે, તે શ્રી જૈનશાસનમાં
બાલપંડિત મરણ ગણાય છે. ૧

શ્રી જૈનશાસનમાં સર્વથી અને દેશથી—એ
બન્ને રીતિએ ચારિત્ર—વિરતિધર્મની આરાધના
વિહિત કરેલ છે. પાંચ આણુવ્રતો અને સાત
શિક્ષાવ્રતો, એ મુજબ બાર વ્રતોનું અથવા
તે બાર વ્રતો પૈકી એકાદ બે વ્રતોનું આરાધન,

દેશવિરતિધર્મ ગણાય છે. જ્યારે પાંચ મહા-
વ્રતોનું પાલન, એ સર્વવિરતિધર્મ છે. ૨

સ્થૂલ રીતિએ પ્રાણિવધ, અસત્યભાષા, સ્તેય-
ચૌર્યવૃત્તિ, પરસ્ત્રીગમન અને પરિમાણુરહિત
પરિગ્રહ આ પાંચેય પાપોની વિરતિ—તેનો નિયમ,
તે પાંચ આણુવ્રતો તરીકે ઓલખાય છે. ૩

છયે દિશાઓના ગમનાગમનનું પરિમાણ
રાખવું, નિર્રથકના પાપ રૂપ દંડોથી આત્માને
અલગો રાખવો અને દેશાવકાશિક વ્રત,—એ ત્રણેય
ગુણુવ્રતો ગણાય છે. ઉપરનાં પાંચેય આણુવ્રતોની
પાલનામાં આ ત્રણ પરમ સાહાયક છે. ૪

ભોગ અને ઉપભોગનું પરિમાણ, સામાયિક,
અતિથિ—સાધુજનોનો સંવિભાગ અને ચારે
પ્રકારના પૌષધ—પાપવ્યાપારોનો ત્યાગ,—એ
ચારેય શિક્ષાવ્રતો ગણાય છે. ૫

અકસ્માત્ મરણુ આવી જાય, જીવિતની આશા રહી હોય અથવા સ્વજન-જનોએ સંલેખનાને સારુ અનુમતિ ન આપી હોય, આ ત્રણેય-કારણોથી કદાચ અન્તિમ સંલેખના થઈ ન શકે તો પણ— ૬

જે આત્મા, શત્વરહિતપણે પૂર્વનાં પાપોની આલોચના કરીને, ધરને વિષે નિશ્ચયપૂર્વક સંતારો સ્વીકારે છે અને સમાધિપૂર્વક મરણુને પામે છે, તે મરણુ બાલપંડિત મરણુ કહેવાય છે. ૭

સમાધિમરણુને અંગેની જે વિધિ, ભક્ત-પરિણા નામના પ્રકીર્ણકમાં વિસ્તારથી ઉપદેશેલ છે, તે વિધિ બાલપંડિત મરણુને વિષે યથાઘટિત સમજી લેવી. ૮

બાલપંડિત મરણુને પામનાર આત્મા, નિશ્ચિત રીતિયે વૈમાનિક દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને

ઉત્કૃષ્ટથી (છેવટ) સાતમા લવને વિષે મોક્ષપદને મેલવે છે. ૯

પંડિત મરણુ—

આ મુજબ, શ્રી જિનશાસનમાં બાલપંડિત મરણુનું સ્વરૂપ અને ફલ દર્શાવેલ છે : ત્યારબાદ હે પંડિત ! પંડિત મરણુના સ્વરૂપને હું સંક્ષેપથી કહું છું. ૧૦

તે પંડિત મરણુ, સાધુજનોને હોય છે અને ગીતાર્થ ગુરૂની સમીપે તે સાધુજનો આ મુજબ પૂર્વ પાપની આલોચના કરવા પૂર્વક તે મરણુને સ્વીકારે છે :—

પાપોની આલોચના—

હે ભગવન્ ! હું અનશનને સારૂ સામાન્ય રીતિયે પાપવ્યાપારોને આલોચું છું—પ્રતિક્રમું છું,

ભૂતકાલીન પાપોને પ્રતિક્રમું છું, ભાવીકાલનાં
પાપોને હું પ્રતિક્રમું છું અને વર્તમાનકાલનાં
પાપોને પ્રતિક્રમું છું : કરેલાં પાપોને, કરાવેલાં
પાપોને અને અનુમોદેલાં પાપોને હું પ્રતિક્રમું
છું : હે વિભો ! હું મિથ્યાત્વને પ્રતિક્રમું છું, અ-
સંયમને પ્રતિક્રમું છું, કષાયોને પ્રતિક્રમું છું તેમજ
હું ફરી ફરીને તે પાપવ્યાપારોને પ્રતિક્રમું છું.

હે ત્રિલોકનાથ ! મિથ્યાદર્શનના પરિણામોને
વિષે, આ લોકને વિષે, પરલોકને વિષે, સચિત્તને
વિષે, અચિત્તને વિષે તેમજ પાંચેય ઇન્દ્રિયોના
ત્રેવીસ વિષયોને વિષે, જે મેં અશુભ ચિન્તન્યું
હોય—(તે સર્વ મારું દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ.)

મેં અજ્ઞાનને વિષે સારાપણાની વિચારણા
કરી હોય, આચારોથી વિરુદ્ધ ધ્યાન ધર્યું હોય,
કુદર્શનમાં સારાપણું ચિન્તન્યું હોય, ક્રોધ—માન—

માયા તેમજ લોભને વશ થઈને જે કાંઈ અનિષ્ટ ચિન્તન્યું હોય, વળી હે સ્વામિન્ ! રાગ, દ્વેષ અને મોહને વશ થઈને જે ચિન્તન્યું હોય— (તે સર્વ મારું દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ.)

અશુભ ઇચ્છાઓને વશ થઈને, મિથ્યા-ત્વલાવને આધીન બનીને, મૂર્છાલાવને પામીને, સંશયને વશ બનીને, અન્યમતની વાંચ્છા રાખીને, આસક્તિ અને આશાના યોગે, તેમજ તૃષ્ણા-તરસ અને ક્ષુધા-ભૂખના યોગે, વલ્લી વિષમ-માર્ગના પરિશ્રમના યોગે, માર્ગના પ્રસ્થાનના યોગે, નિદ્રાના યોગે, નિદાન અને રૂનેહને વશ બનીને (જે કાંઈ અશુભ-દુષ્કૃત ચિન્તન્યું હોય, તે સર્વ મારું દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ.)

કામને વશ બનીને, કલુષિતવૃત્તિને આધીન થઈને, કલહના યોગે, સામાન્ય અને મહાન

યુદ્ધને અંગે, સંગ તેમજ સંત્રહને આધીન
 બનીને, વ્યવહારના યોગે તેમજ ક્રય-વિક્રયના
 યોગે, વહી અનર્થદંડની પ્રવૃત્તિઓના યોગે,
 ઉપયોગ યા અનુપયોગના યોગે, દેવાદાર પરિ-
 સ્થિતિને અંગે, તેમજ વૈરને અંગે, તર્ક-વિતર્કને
 વશ બનીને, હિંસાને વશ બનીને અને સામાન્ય
 હાસ્યના અંગે તથા વિશેષ હાસ્યના અંગે (જે
 કાંઈ અશુભ-દુષ્કૃત ચિન્તવ્યું હોય, તે સર્વ મારું
 દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ.)

અતિ રોષને અંગે, કઠોર પાપોના યોગે,
 ભયને અંગે, રુપને અંગે, તેમજ સ્વની પ્રશંસાને
 અને પરની નિન્દા-ગહર્ણિને અંગે, ધનાદિ મેળ-
 વવાને સારૂ, તેમજ અન્યોને કલેશ આપવાને
 સારૂ, અને અન્યોના શિરે ખોટા દોષોનો
 આરોપ કરવાને સારૂ, (આ બધાં કારણોથી મેં

જે કાંઈ અશુભ ચિન્તવ્યું હોય, તે સર્વ મારું
દુષ્કૃત મિથ્યા હો.)

આરંભ—સમારંભના યોગે, પાપની અનુમો-
દનાના અંગે, અધિકરાણુ—જીવહિંસાનાં સાધનોને
મેલવવાને અંગે, અસમાધિ મરણની પરિસ્થિતિને
અંગે, કર્મના ઉદયથી પરાધીન બનવાને અંગે,
ઋદ્ધિ, રસ અને શાતા ગારવના યોગે, અવિરતિ
પરત્વેના અનુરાગથી, તેમજ સંસારસુખના
અભિલાષ પૂર્વકના મરણને પામવાના યોગે,
(આ સઘળાંયે કારણોને પામીને તે અવસરે)
જે કાંઈ મેં અશુભ ચિન્તવ્યું હોય, તે સર્વ મારું
દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ.

દિવસ સંબન્ધી કે રાત્રી સંબન્ધી, ઉંઘતાં
કે જાગતાં, અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર કે
અનાચાર એ ચારે પ્રકારનાં દૂષણોથી કેઈ પણ

પાપનું સેવન મેં કરેલ હોય, તે સર્વ માફ
હુકૃત મિથ્યા થાઓ.

સમાધિનો સ્વીકાર—

જિનો—સામાન્ય કેવલીઓને વિષે વૃષભસમા
ત્રિલોકનાથ શ્રી વર્દ્ધમાનસ્વામીને, તેમજ શ્રી
ગણધરદેવો સહિત અન્ય જગત્પૂજ્ય જિનેશ્વર-
દેવોને હું નમસ્કાર કરું છું. ૧૧

સર્વ પ્રકારના પ્રાણિહિંસાના પાપને, સર્વ
પ્રકારના અસત્યને, સર્વ રીતિયે અદત્ત—સ્તેય
પ્રવૃત્તિને, સર્વ પ્રકારની વિષયકીડાઓ—મૈથુનને
અને સર્વ પ્રકારના પરિગ્રહને હું ત્યજું છું. ૧૨

મારે સર્વ જીવોને વિષે સમભાવ છે. કોઈની
પણ સાથે મારે વૈર નથી. સર્વ પ્રકારની આશા-
ઓને ત્યજીને હું હવે સમાધિને પાલું છું. ૧૩

સર્વ જીવોને ક્ષમાપના-

સર્વ પ્રકારના આહારનો, સંજ્ઞાઓ તેમજ
ગૌરવોનો, અને કષાયો તેમજ મમત્વનો હું
સર્વ રીતિએ ત્યાગ કરું છું. વળી સર્વ જીવરાશિને
હું ખમાવું છું. ૧૪

જો મારા આયુષ્ય-જીવનનો આ સમયે ઉપક્રમ
થવાનો હોય, તો આ પ્રકારનાં પરચખખાણો
તેમજ વિપુલ અને વિશુદ્ધ એવી આરાધના
મને હો ! ૧૫

સર્વ રીતિએ દુઃખોથી મૂકાયેલા શ્રી સિદ્ધ-
ભગવાન તેમજ શ્રી અરિહંત પરમાત્માને મારા
નમસ્કાર હો ! શ્રી જિનેશ્વરોએ ઉપદેશોલ તત્ત્વને
હું સદહું છું-શ્રદ્ધાપૂર્વક સ્વીકારું છું અને સર્વ
પ્રકારના પાપવ્યાપારોને ત્યજું છું. ૧૬

સંથારાનો સ્વીકાર—

જેઓએ સર્વ પ્રકારનાં પાપોને ખપાવ્યાં છે, તે શ્રી સિદ્ધોને તેમજ મહર્ષિ પુરૂષોને મારા નમસ્કાર હો! એ મુજબ તે મહાન પુરૂષોને સ્મરીને, હું શ્રી કેવલીભગવાને પ્રરૂપેલ સંથારાને સ્વીકારું છું. ૧૭

મેં મારા સંસારવાસ દરમ્યાન, અત્યાર અગાઉ જે કાંઈ પણ અશુભ આચર્યું હોય, તે સર્વને હું મન, વચન અને કાયાથી ત્યજું છું, તેમજ નિરપવાદ રીતિએ જ્ઞાન, શ્રદ્ધા અને ક્રિયા રૂપ ત્રણ પ્રકારનું સામાયિક હું સ્વીકારું છું. ૧૮

બાહ્ય અને આભ્યંતર ઉપધિ, તેમજ ભોજન સહિત શરીર વિગેરેને, ત્રિવિધ યોગે મન, વચન અને કાયાથી ભાવપૂર્વક હું ત્યજું છું. ૧૯

તેમજ સર્વ પ્રકારના જીવહિંસાના પાપનું, સર્વ અસત્યનું, સર્વ રીતિની સ્તેયપ્રવૃત્તિનું, સર્વ વિષય-મૈથુનક્રીડાઓનું અને સર્વ પ્રકારના પરિગ્રહનું હું પરચખખાણુ કરું છું-તેને હું છોડું છું. ૨૦

મારે સર્વ જીવોને વિષે સમભાવ છે. કોઈની પણ સાથે મારે વૈર નથી. સર્વ પ્રકારની આશાઓને ત્યજીને હું હવે સમાધિને પાતું છું. ૨૧

આત્માને બંધનના કારણભૂત એવા રાગ, બંધ, દ્વેષ, હર્ષ, દીનતા, ઉત્સુકતા, ભય, શોક, રતિ અને અરતિ, એ સઘલાયને હું ત્યજું છું. ૨૨

એકત્વ ભાવના-

‘મારું, મારું’-એ રીતિએ મૂંઝવનાર મમત્વનો હું ત્યાગ કરું છું. નિર્મમત્વદશાને હું સ્વીકારું છું. મારું પરમ આલંબન તો મારો આત્મા છે. એ સિવાયના સર્વને હું ત્યજું છું. ૨૩

[૩૯]

સાચે જ મારો આત્મા એજ જ્ઞાન રૂપ છે,
મારો આત્મા એજ દર્શન રૂપ છે, મારો આત્મા
એજ પચ્ચખખાણુ રૂપ છે અને મારો આત્મા
એજ સંયમના યોગસ્વરૂપ છે. ૨૪

જીવ-આત્મા એકાકી-એકલો જાય છે,
એકલો જ જન્મ લે છે, આત્માનું મરણ એકાકી-
ભાવે થાય છે અને કર્મમલને દૂર કરીને એકા-
કીપણે જ તે મોક્ષને મેળવે છે. ૨૫

જ્ઞાન-દર્શનથી યુક્ત એવો મારો આત્મા
એક અને શાશ્વત છે : અન્ય સર્વ સંયોગજન્ય-
સંયોગસ્વરૂપ શરીર, ધન, કુટુંબ, આદિ મારાથી
બાહ્ય-પર છે. ૨૬

આત્માએ અનાદિ સંસારમાં સંયોગમૂલક
દુઃખની પરંપરાઓને પ્રાપ્ત કરી છે, માટે જ તે
સંયોગના સર્વ સંબન્ધોને ત્રિવિધ-યોગે હું
ત્યજું છું. ૨૭

દુષ્ટતાની નિન્દા—

મેં પ્રમાદના યોગે જે મૂલગુણો અને ઉત્તર-ગુણોની આરાધના ન કરી હોય તે, તેમજ ભાવિકાલની તે મૂલ-ઉત્તરગુણોની વિરાધનાને હું પ્રતિક્રમું છું. ૨૮

સાત પ્રકારના ભયો, આઠ મદસ્થાનો, ચાર સંજ્ઞાઓ, ત્રણ ગારવો અને તેત્રીસ આશાતનાઓ તેમજ રાગ અને દ્વેષ, આ સઘલાયને હું ગુરૂની સમક્ષ નિન્દુ છું—ગર્હુ છું. ૨૯

જીવ અને અજીવોને અંગેના અસંયમ, અજ્ઞાન, મિથ્યાત્વ તેમજ સર્વ પ્રકારનું મમત્વ, એ સર્વને હું નિન્દુ છું—ગુરૂની સમક્ષ ગર્હુ છું. ૩૦

જે નિન્દનીય છે અને જે ગર્હણીય છે, તે સર્વને હું નિન્દુ છું, ગુરૂની સમક્ષ ગર્હુ છું તેમજ તે પાપોની આલોચનાને કરું છું. વળી સર્વ

પ્રકારની બાદ અને આન્તર ઉપાધિ રૂપ જે માયા, તેને પણ આલોચનું છું. ૩૧

જેમ બાલક પોતાના વડિલજનોની સમક્ષ, બોલતાં બોલતાં પોતાના કાર્યને તેમજ અકાર્યને જે રીતિએ સરલ સ્વભાવે કહે છે, તેમ મુમુક્ષુ-સાધુ, પોતાના હૈયાને નિઃશલ્ય કરીને, માયા-મૃષાભાવ વિના ગુરુજનની સમક્ષ પૂર્વપાપોને આલોચે. ૩૨

જ્ઞાન, દર્શન, તપ અને ચારિત્ર એ ચારેયના વિષે અકંપ, ધીર તેમજ આગમોના અભ્યાસોમાં કુશલ અને સહામાનાં ગુપ્ત રાખવા યોગ્ય પાપોને ગુપ્તપણે ગંભીરતાથી પેટમાં સાચવી રાખનાર, (ગુરુમહારાજ આલોચના આપવાને યોગ્ય છે.) ૩૩

આલોચના લેનાર સાધુ, ગુરુદેવની સેવામાં નમ્રતાથી કહે કે-હો ભગવન્ ! રાગથી કે

દેવથી, તેમજ આપના ઉપકારને ભૂલીને અકૃત-
જ્ઞતાના યોગે અને પ્રમાદભાવથી આપના
સંબન્ધી જે કાંઈ અયોગ્ય મેં કહેલ હોય, તે
સર્વને હું ત્રિવિધ-યોગે ખમાવું છું. ૩૪

મરણની પ્રાપ્તિના પ્રકારો-

શ્રી પરમજ્ઞાની પુરૂષોએ ત્રણ પ્રકારનાં મરણ
કહ્યાં છે. મિથ્યાદૃષ્ટિ આત્માઓ બાલ મરણને
પામે છે, સમ્યગ્દૃષ્ટિ અને દેશવિરતિ આત્માઓ
બાલપંડિત મરણને પામે છે અને સર્વવિરત
સાધુપુરૂષો પંડિત મરણને પ્રાપ્ત કરે છે. ૩૫

વળી જેઓ આઠ પ્રકારનાં મહસ્થાનોને સેવ-
નારા, ચંચલ-નષ્ટ બુદ્ધિવાલા તેમજ વક્ર સ્વ-
ભાવમાં ટેવાઈ ગયેલા હોય છે, તે પ્રાયઃ અસ-
માધિપૂર્વક મરણને પામે છે. સાચે જ આવાઓ
આરાધક-ભાવને પામી શકતા નથી. ૩૬

જેઓનું મરણ, આરાધક-ભાવથી રહિત
 બને છે, તેઓ દેવલોકમાં પણ અશુભ ગતિમાં
 ઉપજે છે : યોધિની પ્રાપ્તિ તેવાઓને દુર્લભ
 બને છે : તેમજ ભાવિકાલમાં તે લોકોનો સંસાર
 અનન્તો થાય છે. ૩૭

ગુરુ-શિષ્યની પ્રશ્નોત્તરો-

દેવની દુર્ગતિ આદિને અંગે શિષ્ય જિજ્ઞાસુ-
 ભાવે પૂછે છે કે-હું ભગવન્ !

(૧) દેવોને વિષે દુર્ગતિ કયી ?

(૨) અયોધિ એટલે શું ?

(૩) કયા કારણે વારંવાર મરણો થયા કરે
 છે ? તેમજ-

(૪) આત્મા અનન્ત અને અપાર સંસારમાં
 શા સારુ ભમે છે ? ૩૮

(ગુરુદેવ, જિજ્ઞાસુને જીવાળ આપે છે કે-)

‘ કન્ઢર્પદેવ, કિલિષદેવ, ચાકરદેવ, અસુરદેવ અને સંમોહદેવ ’—આ પાંચેય દેવો, દેવલોકને વિષે અશુભ ગતિવાલા દેવો ગણાય છે. આ લોકમાં પોતાના મરણને વિરાધીને તેઓ આવા પ્રકારની દુર્ગતિ—કુગતિને પામે છે. ૩૯

મિથ્યાભાવમાં પરિણુત, નિદાન કરનારા, તેમજ કૃષ્ણ—અશુભ લેશ્યા—માનસિકપરિણુતિવાલાઓ, આ લોકમાં પોતાના મરણને વિરાધે છે—અસમાધિપૂર્વક મરે છે. આવાઓને ભાવિકાલમાં યોધિની પ્રાપ્તિ દુર્લભ બને છે. ૪૦

સમ્યગ્ભાવમાં પરિણુત, નિદાનને નહિ કરનારા તેમજ શુક્લ—શુભ લેશ્યા—માનસિક પરિણુતિવાલાઓ, સમાધિપૂર્વક મરણને પામે છે. આ પુણ્યવાનોને ભાવિકાલમાં યોધિની પ્રાપ્તિ સુલભ બને છે. ૪૧

જેઓ ગુરૂજનો પરત્વે દ્વેષભાવ રાખે છે, અતિ પ્રમાણમાં મોહને આધીન રહે છે તેમજ જેઓ ચારિત્રની મલિનતાના કારણભૂત દોષોમાં રમ્યા-પર્યા રહે છે અને કુશીલ-અનાચારોને આચર્યા કરે છે, તેઓ અસમાધિથી મરણને પામીને ભાવિકાલમાં પોતાનો અનન્તો સંસાર વધારે છે. ૪૨

જેઓ શ્રી જિનેશ્વરદેવનાં વચનોને વિષે અનુરાગ રાખે છે, ગુરૂજનોનાં વચનોને ભાવ-પૂર્વક સદહે છે અને ચારિત્રની મલિનતાના કારણભૂત દોષોથી પર રહેવા પ્રયત્ન કરે છે, તે પુણ્યવાન લોકો સંસારને અદ્ય કરે છે. ૪૩

જેઓ શ્રી જિનેશ્વરદેવનાં વચનોને નથી જાણતા, તે બીયારા વારંવાર અસમાધિ-બાલ મરણોને અને અનિચ્છાપૂર્વકનાં અકામ મરણોને પામનારા બને છે. ૪૪

શસ્ત્રના ધા ખાઈ ને, ઝેર ખાઈ ને, અગ્નિમાં
કે જલમાં પેસીને મરણ મેલવનાર, તેમજ
અનાચારભૂત પાપાંડોને સેવીને જીંદગીને પૂરી
કરનાર, આવા લોકો પોતાની અશુભ કારવાઈ-
ઓના યોગે જન્મ-મરણની પરંપરાઓને વધારી
મૂકે છે. ૪૫

ઉર્ધ્વલોક, અધોલોક અને તિર્ય્છલોકમાં
આત્માએ અનન્તી વાર બાલ મરણો કર્યા છે,
જ્યારે દર્શન અને જ્ઞાનગુણોથી સહિત હું હવે
પંડિત મરણે મરવાને ઈચ્છું છું. ૪૬

આત્માને શિક્ષાપાઠ—

હે આત્મન્ ! અનેક રીતિએ ઉદ્દેગને આપનાર
જન્મ તેમજ મરણની વેદનાઓને અને નરક-
સ્થાનોને વિષેની ઘોર યાતનાઓને, તેં ભૂત-
કાલમાં અકામે-અનિચ્છાએ અનન્તી વાર સહી

છે. તેને યાદ કરતો તું હુમાણું પંડિત મરણને સ્વીકાર ! ૪૭

હૈ ચેતન ! જ્યારે દુઃખનાં નિમિત્તો મલે કે દુઃખો ઉત્પન્ન થાય, ત્યારે સ્વભાવથી તેની ઉત્પત્તિનો વિચાર કર : તેમજ એ યાદ કર કે—
“ સંસારમાં ભમતાં મેં ક્યાં ક્યાં દુઃખો મેલવ્યાં નથી ? ” ૪૮

અનાદિકાલથી સંસારમાં ભટકતાં મેં અનેક વેલાયે સર્વે પુદ્ગલોને ભોગવ્યા છે અને પરિણુમાવ્યા છે, છતાંયે હજીયે હું તૃપ્તિને—સંતોષને પામ્યો નથી. ૪૯

તૃણ તેમજ લાકડાંઓથી જેમ અગ્નિની જ્વાલાઓ શમતી નથી અને હજારો નદીઓના જલથી જેમ સાગર પૂરાતો નથી, તેમ કામ-ભોગોથી આત્મા કદી—કાલે તૃપ્તિને પામી શકતો નથી. ૫૦

હે ચેતન ! તને ખબર છે ? સચિત્ત આહારની કેવલ મૂચ્છાને વશ બનીને, તંદુલીયા મત્સ્યો સાતમી નરકમાં જાય છે, માટે મનથી પણ સચિત્ત આહારની પ્રાર્થના—અભિલાષા તારે ન રાખવી.

૫૧

અભ્યાસની આવશ્યકતા—

પૂર્વના અભ્યાસવાલો, નિદાનરહિત બનેલો, તેમજ સામાન્ય મતિ અને વિશેષ બુદ્ધિ પૂર્વક કષાયોની વિષમતાને સમજવા પૂર્વક કષાયોનું મર્દન કરીને સજ્જ બનેલો હું, હવે શીઘ્ર મરણને અંગીકાર કરું છું.

૫૨

લાંબા કાલના અભ્યાસ વિના, અકાલે—અચાનક અનશન સ્વીકારનારાઓ, કદાચ પૂર્વકૃત કર્મોના સામર્થ્યથી પાછા પડે છે—સમાધિને હારી જાય છે અને દુર્ગતિમાં ધકેલાઈ જાય છે.

૫૩

તે કારણથી રાધાવેધને સાધનારની પેઠે,
મોક્ષમાર્ગમાં સકારણ ઉદ્યમવાન બનીને, મુમુક્ષુ-
જીવોએ પોતાના આત્માને જ્ઞાનાદિ ગુણોનો
સતત અભ્યાસી રાખવો. ૫૪

વિવેકપૂર્વક દેહનો ત્યાગ-

બાહ્ય-પૌદ્ગલિક વ્યાપારોથી પર બનેલો,
આભ્યંતર-ધ્યાન યોગ આદિ આત્મવિકાસનાં
સાધનોમાં પ્રયત્નશીલ અને પદ્મ બુદ્ધિવાળો
આત્મા યોગ્ય દેશકાલને વિષે આ નાશવંત
શરીરનો ત્યાગ કરે છે. ૫૫

ધર્મચિન્તાનું મહત્ત્વ-

રાગ અને દ્વેષને હુણી, આઠેય કર્મોનો નાશ
કરી, જન્મ-મરણોની રેંટને ભેદી, હે ચેતન !
એ રીતિએ કર્મોનો નાશ કરવાપૂર્વક તું સંસારથી
અલગો બની મોક્ષને મેલવીશ. ૫૬

ત્રસ અને સ્થાવર જીવોના કલ્યાણ-ક્ષેમને કરનાર, મોક્ષમાર્ગના પારને પમાડનાર, શ્રીજિનેશ્વરદેવોએ પ્રરૂપેલ આ પ્રકારના સર્વ ધર્મોપદેશને હું ત્રિવિધ-યોગે સદ્હું-સ્વીકારું છું. ૫૭

જો કે-મરણની વેલાએ, ચિત્તની સારી પણ સમાધિવાલા પુરૂષો, તે દેશ-કાલને અનુસારે ખારેખ પ્રકારના શ્રુતસ્કન્ધનું પરિશીલન કરી શકવાને સમર્થ નથી થઈ શકતા- ૫૮

છતાંયે શ્રી વીતરાગ પરમાત્માના માર્ગમાં, જે એક પણ પદ-શ્લોકને પામીને આત્માઓ વૈરાગ્યદશાને પામે છે, તે પદ-શ્લોકનું મુમુક્ષુ જીવોએ વારંવાર પરિશીલન કરવાપૂર્વક મરણને પામવું જોઈએ. ૫૯

આ પ્રકારે, જે સાધક આત્માઓ, મરણના અવસરે આરાધનામાં ઉપયોગવાલા બનીને, તેવા

પ્રકારના સંવેગજનક એક પણ શ્લોક-પદને ચિન્તવે છે, તે અવશ્ય આરાધક બને છે. ૬૦

આ મુજબની આરાધનામાં ઉપયોગવાલો, સુવિહિતપુરૂષ સારી રીતિએ સમાધિથી મરણને પામીને, સંસારમાં ઉત્કૃષ્ટથી ત્રણ ભવને કરીને મોક્ષ-મહાનન્દ પદને મેલવે છે. ૬૧

મરણના અવસરે-

અનશનને સ્વીકાર્યા બાદ, મરણની નજ-દિકની વેલાએ, સાધુપુરૂષોએ આ મુજબ આત્માને શિક્ષાપાઠ દેવો કે-હું પાંચ મહાવ્રતનો પાલનાર છું, સંયમધારી છું, આટલા જ સારૂ મારે આ અવસરે પૌદ્ગલિક પદાર્થોને વિષે મમત્વથી શું ?, માટે હું તે સર્વને ત્યાજ દઉં છું. (આ વસ્તુ ટૂંકમાં અત્ર જણાવી છે.) ૬૨

અનાદિકાલના મારા સંસારવાસમાં મેં અત્યાર
અગાઉ નહિ મેલવેલ એવા સુધા સમાન શ્રી
જિનવચનને મેં જ્યારે પ્રાપ્ત કર્યું છે તેમજ
સદ્ગતિ-મોક્ષના માર્ગભૂત રત્નત્રયીની મને
પ્રાપ્તિ થઈ ગઈ છે, એટલે હવે હું મરણથી
લેશ પણ ડરતો નથી. ૬૩

ધીર પુરૂષોને પણ એક અવસરે મરવાનું
છે, તેમજ કાયર પુરૂષોને હાયવૉય પૂર્વક અવશ્ય
એક વેલાયે દેહને છોડવાનો છે, જ્યારે આ
રીતિયે મરણુ ઝનનેને માટે એકસરખું છે, તો
શા સારૂ ધીરતાપૂર્વક સમાધિથી મારે ન મરવું? ૬૪

વલી શીલવાન જીવોને પણ એક વેલાયે
મરણુ આવનાર છે અને શીલહીન-અનાચારી
જીવોને પણ અવશ્ય મરણુની વેદના ભોગવ્યે જ
છૂટકો છે, જ્યારે ઝનનેની સ્થિતિ એકસરખી જ

છે, તો શીલવાન રહીને જ શા સારુ ન મરવું? ૬૫

જે જીવો, પોતે પ્રાપ્ત કરેલ જ્ઞાન, દર્શન, તેમજ સમ્યક્ત્વપૂર્વકના ચારિત્રનો ઉપયોગ સારામાં સારી રીતિએ પ્રયત્નશીલ બનીને કરે છે, તે મુમુક્ષુ આત્માઓ અવશ્ય સંસારના પારને પામી જાય છે. ૬૬

ચિરકાલ સુધી બ્રહ્મચર્યનું સેવન કરનાર પુણ્યવાન આત્માઓ, અન્ય શેષ કર્મોનો નાશ કરીને, ક્રમશઃ વિશુદ્ધિ-નિર્મલતાને પામતા, સઘલાયે કલેશોથી મુક્ત બનીને સિદ્ધિગતિને મેલવે-પામે છે. ૬૭

જે કષાયોથી રહિત બને છે, ઇન્દ્રિયો તેમજ મનને દમે છે, આત્મવીર્યને પ્રકટ કરીને વીર થાય છે, વલી પારમાર્થિક કલ્યાણને સાધનારી પ્રવૃત્તિઓમાં અપ્રમત્ત રહે છે અને સંસારના

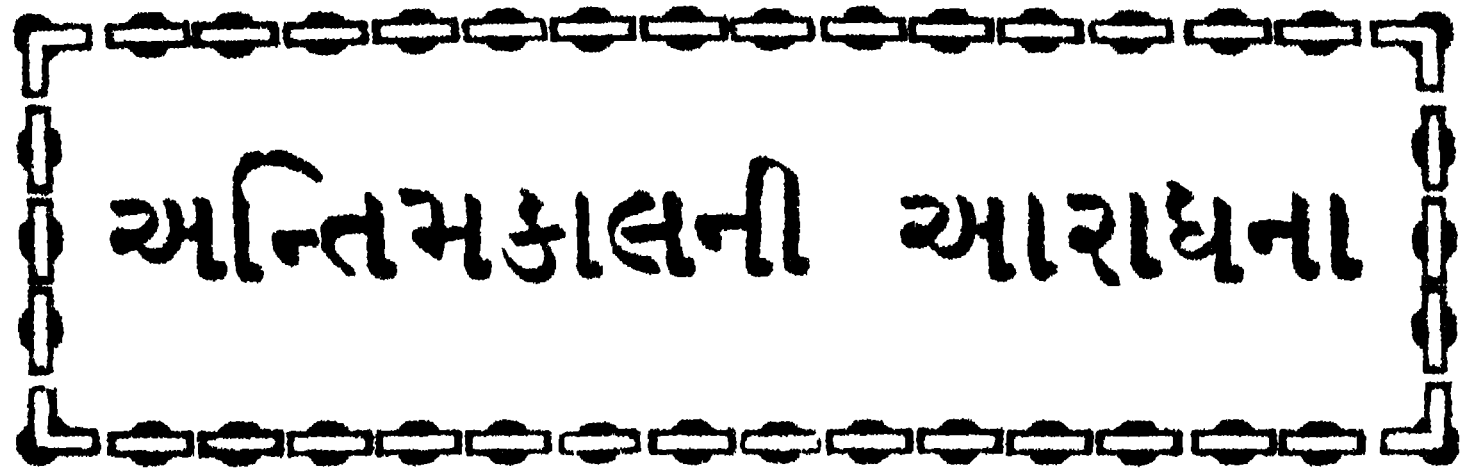
બ્રમણથી સદાકાલ ડરે છે, તે સાવધ પુરુષનું
પચ્ચખખાણુ રૂઢું બને છે. ૬૮

આ રીતિએ મરણના અવસરે, ધીર અને
મૂંઝવણ વિનાનો પુણ્યવાન પુરુષ, સર્વ પાપ-
વ્યાપારોના અને પર પદાર્થોના મમત્વનો ત્યાગ
કરવા પૂર્વક-પચ્ચખખાણુ કરીને મરણને પામે છે.
આવો આત્મા મરણ બાદ, અવશ્ય ઉત્તમ સ્થાનને
મેલવે છે. ૬૯

મંગલમય ઉપસંહાર—

ધીર, વિશિષ્ટ પ્રકારના જ્ઞાનના યોગે જરા
અને મરણને જાણનાર, વિજ્ઞાન તેમજ જ્ઞાનથી
શોભન, વલી લોકને વિષે સાચો ઉદ્યોત કરનારા,
ત્રિલોકબંધુ શ્રમણભગવાન શ્રી મહાવીર પરમાત્મા
અમારાં સર્વ દુઃખોનો ક્ષય કરો !!! ૭૦

અન્તિમકાલની આરાધના

પાપાચારોની નિન્દા-

કાલ, વિનય, બહુમાન વિગેરે આઠ પ્રકારના જ્ઞાનના આચારોની આરાધનામાં, જીવન દરમ્યાન પ્રમાદના યોગે જે અતિચારો મારાથી આચરાયા હોય, તે સઘલાયે અતિચારોને અત્યારે હું ત્રિવિધ યોગે મન, વાણી અને શરીરથી નિન્દું છું. ૧

નિઃશંકા, નિઃકાંક્ષા વિગેરે આઠ પ્રકારના દર્શન-સમ્યક્ત્વના આરાધ્ય આચારોમાં, મારા પ્રમાદથી જે કાંઈ અતિચારોનું સેવન મેં મારા જીવનકાલ દરમ્યાન કર્યું હોય, તે સઘલાયે અતિચારના પાપને ત્રિવિધ યોગે હું ત્યજું છું. ૨

[૫૮]

મોહ કે લોભના યોગે તેમજ અન્ય કારણોથી મેં મારા જીવનમાં જે કોઈ નાની કે મોટી જીવહિંસા કરી હોય, તે પાપને ત્રિવિધ-યોગે આજે હું છોડું છું. ૩

હાંસી, ભય, લોભ તેમજ ક્રોધ વિગેરેનાં નિમિત્તોથી, મેં જે જૂઠું વચનો ઉચ્ચાર્યા હોય, તે મૃષાભાષાના સર્વ પાપને હું અત્યારે નિન્દું છું, તેમજ જીવનની શુદ્ધિને સારૂ પાપના નિવારણ સમા-પ્રાયશ્ચિત્તને હું સ્વીકારું છું. ૪

માલીકે નહિ આપેલી નાની યા મોટી તેની ધન આદિ વસ્તુને, રાગ કે દ્વેષના યોગે મેં મારા જીવન દરમ્યાન કોઈ પણ વેલાયે ઉપાડી લીધી હોય, તે મારી સર્વ પ્રકારની ચૌર્યપ્રવૃત્તિને આજે હું ત્યજું છું. ૫

મેં મારાં પૂર્વજીવનોમાં, પશુ આદિ તિર્યચ-
સંબન્ધી, મનુષ્યસંબન્ધી અને દેવસંબન્ધી વિષય-
મૈથુનકીડાઓના જે પાપને કરવા, કરાવવા તેમજ
અનુમોદવા દ્વારાએ આચર્યું હોય, તે સર્વને
આજે હું ત્રિવિધયોગે ત્યજું છું. ૬

લોભ વિગેરેના દોષોથી, ધન, ધાન્ય, પશુ
આદિના પરિગ્રહની જંજાળને મેં મારા જીવનની
છેલ્લી ઘડીઓ સુધી વધાર્યા જ કરી હોય, તે
સર્વ પરિગ્રહની જંજાળને, અત્યારે હું મનની
સમાધિપૂર્વક છોડું છું. ૭

વલી રાગ તેમજ અજ્ઞાનદશાના યોગે,
પુત્ર, સ્ત્રી, મિત્ર અને બન્ધુ આદિ સ્વજનવર્ગ
ઉપર, તેમજ ધન, ધાન્ય, મકાન વિગેરે ઉપર,
અત્યાર સુધી મેં જે મારાપણું રાખ્યું, તે સર્વ
પદાર્થો ઉપરની મમત્વવૃત્તિને હું ત્યજું છું. ૮

ઇન્દ્રિયોને વશ બનીને, તેમજ વિશેષતઃ
રસના અને શરીરનો નચાવ્યો નાચીને, મેં
મારા જીવનમાં રાત્રિના સમયે અશન આદિ
ચારેય પ્રકારનો આહાર વાપર્યો હોય, તેના
પાપને હું આજે ત્રિવિધયોગે નિન્દુ છું. ૯

ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, એ ચારેય
કષાયો, તેમજ તેના મા-બાપ સમા રાગ અને
દ્વેષ, વલ્લી કળયો, પૈશુન્ય, પરના અવર્ણવાદ
અને પરને કલંક આપવાની કારવાઈઓ
વિગેરેથી— ૧૦

ચારિત્રધર્મના આચારોને અંગે, જે કાંઈ
હુષિત કાર્યો મેં મારા જીવનમાં આચર્યાં હોય,
તે સર્વ અતિચારોને હું ત્રિવિધયોગે આજે
ત્યજું છું. ૧૧

‘અનશન’ આદિ છ પ્રકારનો બાહ્યતપ તેમજ પ્રાયશ્ચિત્ત આદિ છ પ્રકારનો અભ્યંતર-તપ, આ રીતિના બાહ્ય અને અભ્યંતર તપના આચારોની પાલનામાં મને જે કોઈ અતિચારો લાગ્યા હોય, તે સર્વને ત્રિવિધ રીતિએ ત્રિવિધ યોગે હું નિન્દું છું. ૧૨

ધર્માનુષ્ઠાનોની આરાધનાને અંગે, મેં મારા છતા વીર્ય-આત્મસામર્થ્યને ઉપયોગમાં ન લીધું હોય, તે વિગેરે વીર્યાચારના અતિચારોને ત્રિવિધયોગે હું નિન્દું છું. ૧૩

સર્વને ક્ષમાપના—

મેં કોઈ ને પણ હુણ્યો હોય, ખરાબ શબ્દોથી ભાંડ્યો હોય તેમજ કોઈનું ચે કાંઈ પણ ઉપાડી લીધેલું હોય, વલ્લી મારા જીવનમાં

મેં કેાઈનું કાંઈ પણ ખરાબ કર્યું હોય, તે સર્વ
મને આ તકે ક્ષમા આપો. ૧૪

મારા મિત્ર-નજીકના કે અમિત્ર-દૂરના,
મારા સ્વજનજનો કે શત્રુજનો એ સઘલાયે,
આ અવસરે મને સર્વ રીતિએ ક્ષમા આપો.
સાચે જ, એ સર્વ લોકોને વિષે હું સમવૃત્તિવાલો
બન્યો છું. ૧૫

મેં મારા પૂર્વકાલીન જીવન દરમ્યાન,
તિર્યચઅવસ્થામાં પશુ-પક્ષી આદિ તિર્યચોને,
નારકની અવસ્થામાં નારક જીવોને અને દેવઅવ-
સ્થામાં દેવતાઓને, ૧૬

જે અનેક રીતિયે દુઃખ-ત્રાસ વિગેરે આપ્યાં
હોય, તે સર્વ જીવોને આ તકે હું સર્વ પ્રકારે
ખમાવું છું : કારણકે-નિશ્ચયથી જગતના સર્વ
જીવોને વિષે હું મૈત્રીભાવ રાખું છું. ૧૭

શુભ વિચારણા—

જીવન—શરીર, યૌવનવય, લક્ષ્મી તેમજ
રૂપ અને સ્વજનજનોનો સંયોગ, આ સઘલુંયે
ક્ષણજીવી છે, પવનથી ઉછલતા સાગરના
તરંગની જેમ શીઘ્રવિનાશી છે. ૧૮

રોગ, જન્મ તેમજ ઘડપણ અને મરણ
વિગેરેની અનેક પ્રકારની ગંભીર યાતનાઓથી
રીખાતા જીવેને, આ સંસારમાં શ્રી જિનેશ્વર-
દેવના ધર્મ સિવાય, સાચે જ અન્ય કોઈ
શરણ નથી. ૧૯

અનાદિકાલીન સંસારમાં સર્વ જીવો સ્વજન-
પોતાના પણ બન્યા છે, જ્યારે કેટલીય વાર
પરજન—પારકા પણ બન્યા છે. સંસારની પરિસ્થિતિ
સામાન્ય રીતે આવા પ્રકારની હોવાથી, તે
સ્વજનજનોને વિષે કોણ સમજી સ્નેહ રાખે? ૨૦

નિરાધારની જેમ આ જીવ એકલો જ જન્મે છે, અનાથની પેઠે એકલો જ મરણને શરણુ થાય છે તેમજ પોતે કરેલ કારવાઈઓને અનુરૂપ એકલો જ સુખો અને દુઃખોને ભોગવે છે. ૨૧

જેને ખાવાનું, પીવાનું અને પહેરવા-ઓઢવાનું આપવું પડે છે, એ શરીર સાથે જ પારકું છે : ચોવીસે કલાક ધમાચકડી કરાવનાર આ ધન, ધાન્ય વિગેરે પરાયાં છે : તેમજ સ્નેહના યોગે આત્માને પાપના માર્ગે દોરનારા આ બાન્ધવજનો જૂઠા છે. મૂર્ખજન ફોગટ આવા પરાયા લોકોમાં મૂંઝાય છે. ૨૨

ચરબી, લોહી, માંસ અને હાડ તેમજ મેદ, મલ અને મૂત્ર વિગેરે દુર્ગન્ધ વસ્તુઓથી ભરેલા અને કેવલ અપવિત્ર વસ્તુઓના સ્થાન

સમા શરીરને વિષે, ક્યો બુદ્ધિમાન નાહક
મૂર્છાભાવ રાખે ? ૨૩

ભાડે રાખેલા મકાનની જેમ થોડા જ
કાલમાં મૂકવા જેવા પરાયા શરીરને, સારામાં
સારી રીતિયે પાળવા કે પોષવા છતાંયે, સાચે જ
એનો સ્વભાવ ક્ષણવિનાશી-વિનશ્વર છે. ૨૪

ધીર પુરૂષ કે કાયર-ડરપોક પુરૂષ, એ
બન્નેને ચોક્કસ એક વેલાએ આયુષ્ય ખતમ
થયે મરવાનું જ છે : માટે બુદ્ધિમાન પુરૂષે તેવી
રીતિએ મરવું જોઈએ, કે જેથી ફરી ફરી
મરવાની પરિસ્થિતિ જ ન આવે. ૨૫

શરણાંઓનો સ્વીકાર—

શ્રી ત્રિલોકનાથ અરિહંતદેવ મારે શરણુ
છે, શ્રી સિદ્ધપરમાત્મા મારા માટે શરણુ—આશ્રય

છે, શ્રી સાધુપુરૂષો મારા શરણુ છે તેમજ
શ્રી કેવલભાષિત મંગલમય ધર્મ મારે શરણુ
તરીકે છે. ૨૬

શ્રી જિનકથિત ધર્મ મારા માટે જનેતા
સમાન છે, શ્રી ધર્મસાર્થવાહુ ગુરુદેવો મારા
પિતાની જેમ છે, સાધુપુરૂષો મારા ભાઈઓ
છે અને સમાનધર્મીજનો મારા બાન્ધવો છે : એ
સિવાયનું સઘલુંયે જાલ જેવું છે. ૨૭

પંચપરમેષ્ઠિને નમસ્કાર—

વર્તમાન અવસર્પિણી કાલમાં ધર્મતીર્થને
સ્થાપનારા શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી આદિ ચોવીસે
તીર્થંકરોને હું નમું છું : તેમજ ભરત, ઐરવત
અને મહાવિદેહના શ્રી તીર્થંકરદેવોને પણ મારા
નમસ્કાર છે. ૨૮

જગદ્ગુણન્ધુ શ્રી તીર્થકરદેવોને કરાતો નમસ્કાર
સંસારી પ્રાણીઓના સંસારની જાળને છેદનારો
છે તેમજ બોધિબીજની પ્રાપ્તિના પરમ કારણ
સમાન છે. ૨૯

જેઓએ હુજારો ભવોનાં કર્મેને ઈન્ધનની
જેમ, ધ્યાન રૂપી સલગતા અગ્નિની જ્વાળાઓમાં
ખાળીને ખાખ કરેલ છે, તે શ્રી સિદ્ધભગવન્તોને
હું નમસ્કાર કરું છું. ૩૦

જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર આદિ પાંચે ય પ્રકારના
આચારોના પાલનમાં તત્પર, તેમજ શ્રી જિન-
પ્રવચન-તીર્થને ધરનાર અને સ્વ-પરના
સંસારનો છેદ કરનાર, શ્રી આચાર્યભગવાનને
મારો નમસ્કાર છે. ૩૧

સર્વ પ્રકારના શ્રુતને ધારણ કરનાર તેમજ
પોતાની નિશ્રામાં રહેલા વિનેય-શિષ્યજનોને

[૬૮]

શ્રુતના અમૃતનું પાન કરાવનારા, નિષ્કારણવત્સલ
મહાત્મા શ્રી ઉપાધ્યાયમહારાજને મારા સર્વકાલ
નમસ્કાર હો !

૩૨

શીલધર્મથી સર્વદા સુશોભન તેમજ પરમાર્થ-
ભૂત ધર્મમાર્ગના દેશક અને લાખખો લવોનાં
પાપોને નાશ કરનારા શ્રી સાધુમહાત્માઓને
હું નમન કરું છું.

૩૩

અનશનનો સ્વીકાર—

સઘલાયે પાપવ્યાપારો તેમજ ધન, ધાન્ય,
કુટુંબ વિગેરેની બાહ્ય ઉપાધિ—જંજાળ અને ક્રોધ,
માન વિગેરે કષાયોની અન્તર જંજાળ—ઉપાધિને
ત્રિવિધ ત્રિવિધ યોગથી જીવનપર્યંતને સારું હું
ત્યજું છું.

૩૪

અશન, પાન વિગેરે ચારેય પ્રકારના આહારને યાવજજીવને સારૂ હું ત્યજું છું તેમજ મારા છેલ્લા શ્વાસોશ્વાસની સાથે હું આ દેહને પણ ત્યજું છું. ૩૫

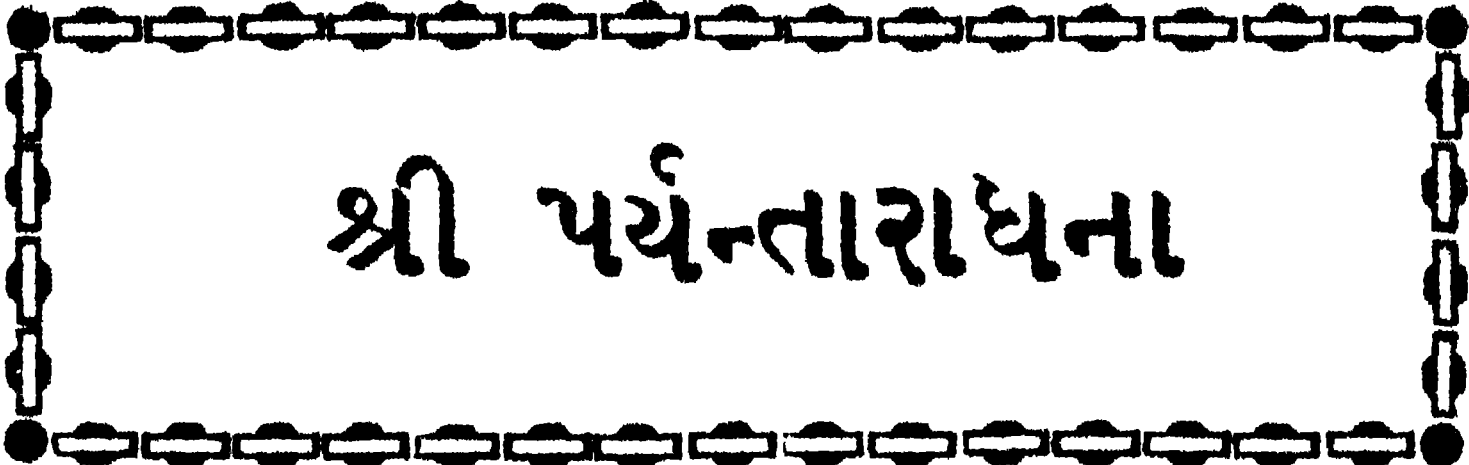
ઉપસંહાર-

આ મુજબ-(૧) પાપકર્મોની નિન્દા, (૨) સર્વ જીવોને ક્ષમાપના, (૩) સંસારની અનિત્યતા વિગેરેની ચિન્તવના રૂપ શુભ ભાવનાઓનું પરિશીલન, (૪) પરમ શરણુ સમાન શ્રી અરિહંતપરમાત્મા આદિનો શરણુ તરીકેનો સ્વીકાર તેમજ (૫) શ્રી પંચપરમેષ્ઠિને નમસ્કાર અને (૬) ચારેય પ્રકારના આહારના ત્યાગ રૂપ અનશનનો સ્વીકાર -આ છયે પ્રકારની આરાધનાને ધર્મધન સાધુ મહાત્માઓ કરે છે. ૩૬

અને તે કરીને તે પુણ્યવાન આરાધક
આત્માઓ પોતાની આત્મશુદ્ધિને સારૂ સાધુ
તેમ સાધ્વીવર્ગને તથા સર્વ જીવરાશિને સર્વ
રીતિએ ખમે અને ખમાવે-ક્ષમાપના આપે
તેમજ લે. ૩૭

[આ રીતિએ મરણી વેલાયે આરાધના
કરનાર પુણ્યવાન આત્માઓ સારી આત્મશુદ્ધિ
સાધી શકે છે.]

A decorative rectangular border composed of a series of small, stylized, interconnected oval shapes, resembling a chain or a woven pattern, framing the central text.

શ્રી પર્યન્તારાધના

માંદો મનુષ્ય નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે
કહે છે કે—‘ હે ભગવન્ ! હવે અવસરને ઉચિત
કરમાવો ! ’ ત્યારે ગુરુ છેવટની આરાધના આ
પ્રમાણે કહે છે:— ૧

અતિચારને આલોવવા જોઈએ, વ્રતો
ઉચ્ચરવાં જોઈએ, જીવોને ક્ષમા આપવી
જોઈએ અને ભવ્ય આત્માએ અઠાર પાપ-
સ્થાનક વોસિરાવવાં જોઈએ. ૨

ચાર શરણુ ગ્રહણ કરવાં જોઈએ, દુષ્કૃત
(પાપ)ની નિંદા કરવી જોઈએ અને સારાં
કર્મોની અનુમોદના કરવી જોઈએ. તેમજ
અનશન કરવું જોઈએ અને પંચ પરમેષ્ઠિને
નમસ્કાર કરવા જોઈએ. ૩

જ્ઞાનમાં, દર્શનમાં, ચારિત્રમાં, તપમાં અને
વીર્યમાં, એ રીતે પંચવિધ આચારમાં લાગેલા
અતિચારો આલોવવા જોઈ એ. ૪

સામર્થ્ય છતાં પણ જ્ઞાનિઓને વસ્ત્ર અન્ન
વિગેરે ન આપ્યું હોય અથવા તેમની અવજા
કરી હોય, તે માટે દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ. ૫

પાંચ પ્રકારનાં જ્ઞાનની નિંદા કરી હોય
અથવા ઉપહાસ (મશકરી) કર્યો હોય તે અથવા
ઉપધાત કર્યો હોય, તે માટે દુષ્કૃત મિથ્યા
થાઓ. ૬

જ્ઞાનનાં ઉપકરણ—પાટી, પોથી વિગેરેની જે
કોઈ આશાતના મારાથી થઈ હોય, તે માટે
દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ. ૭

નિઃશંકા વિગેરે આઠ પ્રકારના ગુણ સહિત
જે સમ્યક્ત્વ રૂડે પ્રકારે મેં પાડ્યું ન હોય, તે
મારું દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ. ૮

જિનેશ્વરની યા જિનપ્રતિમાની ભાવથી પૂજા
કરી ન હોય અથવા અભક્તિથી પૂજા કરી
હોય, તે મારું દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ. ૯

દેવદ્રવ્યનો મેં જો વિનાશ કર્યો હોય અથવા
ખીજીને નાશ કરતો જોઈ ઉપેક્ષા કરી હોય, તો
તે મારું દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ. ૧૦

જિનેદ્રમંદિર વિગેરેમાં આશાતના કરનારને
પોતાની શક્તિ છતાં ન નિષેધ્યો હોય, તો તે
મારું દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ. ૧૧

પાંચ સમિતિ સહિત અથવા ત્રણ ગુપ્તિ
સહિત નિરંતર ચારિત્ર ન પાડ્યું હોય, તો તે
મારું દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ. ૧૨

કોઈ પણ રીતે પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેઉકાય, વાયુકાય અને વનસ્પતિકાયાદિ જે એકેન્દ્રિય જીવોનો મારાથી વધ થયો હોય, તે મારું હુકૃત મિથ્યા થાઓ. ૧૩

કીડા, શંખ, છીપ, પુરા, જલો, અળસીઆં વિગેરે જે બેકેન્દ્રિય જીવોનો મારાથી વધ થયો હોય, તે મારું હુકૃત મિથ્યા થાઓ. ૧૪

કુંથુઆ, જૂ, માંકડ, મંકોડા, કીડા વિગેરે જે તેકેન્દ્રિય જીવોનો મારાથી વધ થયો હોય, તે મારું હુકૃત મિથ્યા થાઓ. ૧૫

વીંછી, માખી, જ્રમર વિગેરે જે ચતુરિન્દ્રિય જીવોનો મારાથી વધ થયો હોય, તે મારું હુકૃત મિથ્યા થાઓ. ૧૬

પાણીમાં વસનાર, જમીન ઉપર વસનાર કે આકાશમાં ઉડનાર જે કોઈ પણ પંચેન્દ્રિય

જીવોનો મારાથી વધ થયો હોય, તે મારું દુષ્કૃત
મિથ્યા થાઓ. ૧૭

ક્રોધથી, લોભથી, ભયથી, હાસ્યથી અથવા
તો પરવશપણથી મેં મૂઠ થઈને જે કોઈ અ-
સત્ય વચન કહ્યું હોય, તેને હું નિંદું છું અને
તેની હું ગહા કરું છું. ૧૮

કપટકળાથી બીજાને છેતરીને થોડું પણ
નહિ આપેલું ધન મેં જે ગ્રહણ કર્યું હોય, તેને
હું નિંદું છું અને તેની હું ગહા કરું છું. ૧૯

રાગ સહિત હૃદયથી દેવતા સંબંધી, મનુષ્ય
સંબંધી અથવા તિર્યચ સંબંધી જે મૈથુન મેં આચર્યું
હોય, તેની હું નિંદા ને ગહા કરું છું. ૨૦

ધન, ધાન્ય, સુવર્ણ વિગેરે નવ પ્રકારના પરિ-
ગ્રહ સંબંધમાં જે મમત્વભાવ મેં સ્થાપન કર્યો
હોય, તેની હું નિંદા ને ગહા કરું છું. ૨૧

[૭૮]

જૂદી જૂદી જાતિના રાત્રિભોજનના ત્યાગના
નિયમોમાં મારાથી જે ભૂલ થઈ હોય, તેની હું
નિંદા ને ગહી કરું છું. ૨૨

જિનેશ્વર ભગવાને કહેલો બાહ્ય અને અભ્યં-
તર મળીને કુલ બાર પ્રકારનો જે તપ, તે
મેં મારી શક્તિ પ્રમાણે ન કર્યો હોય, તેની હું
નિંદા ને ગહી કરું છું. ૨૩

મોક્ષપદને સાધવાવાળા યોગમાં મન,
વચન અને કાયાથી સદા જે વીર્ય ન ફેરવ્યું
હોય, તેની હું નિંદા અને ગહી કરું છું. ૨૪

પ્રાણાતિપાત-વિરમણ વ્રત વિગેરે બાર
વ્રતોનો સમ્યક્ વિચાર કરી, જ્યાં અહણ કરેલામાં
ભંગ થયો હોય તે હવે જણાવ. ૨૫

તું કોપરહિત થઈને સર્વે જીવોને ક્ષમા

[૭૯]

આપ અને પૂર્વનું વૈર દૂર કરીને સર્વેને મિત્રો
હોય તેમ ચિન્તવ. ૨૬

પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ, વિગેરે મિથ્યાત્વશલ્ય
સુધીનાં અઠાર પાપસ્થાનકો મોક્ષમાર્ગની સન્મુખ
જતાં વિધનભૂત અને દુર્ગતિનાં કારણભૂત છે, માટે
એ અઠાર પાપસ્થાનકોનો ત્યાગ કર. ૨૭

જે ચોત્રીશ અતિશયે યુક્ત છે અને જેમણે
કેવળજ્ઞાનથી પરમાર્થને જાણ્યા છે તથા દેવતા-
ઓએ જેમનું સમવસરણ રચ્યું છે, એવા
અહંતોનું મને શરણ હોજો. ૨૮

જે આઠ કર્મથી મુક્ત છે, જેમની આઠ
મહા પ્રાતિહાર્યોએ શોભા કરી છે અને આઠ
પ્રકારનાં મદનાં સ્થાનકોથી જે રહિત છે, તે
અહંતોનું મને શરણ હોજો. ૨૯

સંસાર રૂપી ક્ષેત્રમાં જેમણે ફરી ઉગવાનું નથી, ભાવ-શત્રુઓનો નાશ કરવાથી જે અરિહંત બન્યા છે અને જે ત્રણ જગતને પૂજનીય છે, તે અર્હંતોનું મને શરણુ હોજી. ૩૦

ભયંકર દુઃખ રૂપી લાખો લહરીઓથી દુઃખે ફરી તરી શકાય એવો સંસારસમુદ્ર જે તરી ગયા છે અને જેઓને સિદ્ધિસુખ મળ્યું છે, તે સિદ્ધોનું મને શરણુ હોજી. ૩૧

તપ રૂપી મુદ્ગરથી જેમણે ભારે કર્મ રૂપી બેડીઓ તોડી નાખી મોક્ષસુખ મેળવ્યું છે, તે સિદ્ધોનું મને શરણુ હોજી. ૩૨

ધ્યાન રૂપી અગ્નિના સંયોગથી સકળ કર્મ રૂપ મળ જેમણે બાળી નાખ્યો છે અને જેમનો આત્મા સુવર્ણમય નિર્મળ થયો છે, તે સિદ્ધોનું મને શરણુ હોજી. ૩૩

જેમને જન્મ નથી, જરા નથી, મરણ નથી
તેમજ ચિત્તનો ઉદ્વેગ નથી અને ક્રોધાદિ કષાય
નથી, તે સિદ્ધોનું મને શરણુ હોજો. ૩૪

ઝેંતાલીશ દોષરહિત ગોચરીથી જે અન્ન-
પાણી લે છે, તે મુનિઓનું મને શરણુ હોજો. ૩૫

પાંચ ઇન્દ્રિયોને વશ રાખવામાં તત્પર, કામ-
દેવના અભિમાનનો પ્રચાર જીતનારા અને પ્રજ્ઞ-
ચર્યને ધરનારા મુનિઓનું મને શરણુ હોજો. ૩૬

જે પાંચ સમિતિઓએ સહિત છે, પાંચ
મહાવ્રતોનો ભાર વહન કરવાને જે વૃષભ સમાન
છે અને જે પંચમ ગતિ (મોક્ષ)ના અનુરાગી
છે, તે મુનિઓનું મને શરણુ હોજો. ૩૭

જેમણે સકળ સંગનો ત્યાગ કર્યો છે, જેમને
મણિ અને તૃણ-મિત્ર અને શત્રુ સમાન છે,
જે ધીર છે અને જે મોક્ષમાર્ગને સાધવાવાળા

છે, તે મુનિઓનું મને શરણુ હોજી. ૩૮

કેવળજ્ઞાનને લીધે દિવાકર સરખા, તીર્થ-
કરોએ પ્રરૂપેલા અને જગતના સર્વ જીવોને
હિતકારી એવા ધર્મનું મને શરણુ હોજી. ૩૯

કરોડો કલ્યાણને ઉત્પન્ન કરનારી અને
અનર્થ રચનાનો નાશ કરનારી જીવદયાનું જેમાં
વર્ણન થાય છે, એવા ધર્મનું મને શરણુ હોજી. ૪૦

પાપના ભારથી દબાએલા જીવને કુગતિ
રૂપ કુવામાં પડતાં જે ધારણુ કરી રાખે છે,
તેવા ધર્મનું મને શરણુ હોજી. ૪૧

સ્વર્ગ અને મોક્ષ રૂપ નગરે જવાના માર્ગમાં
ગુંથાએલા લોકોને જે સાર્યવાહુ રૂપ છે અને સંસાર
રૂપ અટવી પસાર કરાવી આપવામાં સમર્થ છે,
તે ધર્મનું મને શરણુ હોજી. ૪૨

આ પ્રમાણે ચાર પ્રકારના શરણુને બ્રહ્મ કરનાર અને સંસારના માર્ગથી વિરક્ત ચિત્ત-વાળા મેં જે કાંઈ પણ દુષ્કૃત કર્યું હોય, તેની હુમણાં આ ચાર (અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ અને સર્વજ્ઞભાષિત ધર્મ)ની સમક્ષ નિંદા કરે છું. ૪૩

મિથ્યાત્વથી વ્યામોહ પામીને ભ્રમતા મેં મન, વચન કે કાયાથી કુતીર્થ (અસત્ય મત) નું જે સેવન કર્યું હોય, તે સર્વની અત્ર હુમણાં નિન્દા કરે છું. ૪૪

જિનધર્મ-માર્ગને જો મેં પાછળ પાડ્યો હોય અથવા તો અસત્ય માર્ગને પ્રગટ કર્યો હોય, અને જો હું બીજાને પાપના કારણભૂત થયો હોઉં, તો તે સર્વની હુમણાં હું નિન્દા કરે છું. ૪૫

જન્તુઓને દુઃખ આપનારાં હળ, સાંબેલું વિગેરે જે મેં તૈયાર કરાવ્યાં હોય અને અસતી

આદિનું જે મેં ભરણુપોષણ કર્યું હોય, તે સર્વની હુમણાં હું નિંદા કરું છું. ૪૬

જિનભુવન, પ્રતિમા, પુસ્તક અને (ચતુર્વિધ) સંઘ રૂપ સાત ક્ષેત્રમાં જે ધનબીજ મેં વાંચું હોય, તે સુકૃતની હું અનુમોદના કરું છું. ૪૭

આ સંસાર રૂપી સમુદ્રમાં વહાણુ સમાન જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર જે સમ્યગ્ રીતે પાળ્યાં હોય, તે સુકૃતની હું અનુમોદના કરું છું. ૪૮

અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ, સાધર્મિક અને જૈન સિદ્ધાંતને વિષે જે બહુમાન મેં કર્યું હોય, તે સુકૃતની હું અનુમોદના કરું છું. ૪૯

સામાયિક આદિ છ આવશ્યકોમાં જે મેં ઉદ્યમ કર્યો હોય, તે સર્વ સુકૃતની હું અનુમોદના કરું છું. ૫૦

આ જગત્માં પૂર્વે કરેલાં પુણ્ય-પાપ એજ

સુખ-દુઃખનાં કારણો છે, પણ ખીજું કેાઈ માણસ કારણ નથી, એમ જાણીને શુભ ભાવ રાખો. ૫૧

પૂર્વે નહિ ભોગવાયેલા કર્મને ભોગવવાથી જ છૂટકારો છે, પણ ભોગવ્યા વિના છૂટકારો નથી, એમ જાણીને શુભ ભાવ રાખો. ૫૨

ભાવ વિના ચારિત્ર, તપ, દાન, શીલ, વિગેરે સર્વ આકાશના પુષ્પની માફક નિર્થક છે, તેમ માનીને શુભ ભાવ રાખો. ૫૩

મેં નરકનું નારકીપણે તીક્ષ્ણ દુઃખ અનુભવ્યું, તે વખતે કેાણ મિત્ર હતો ?—તેમ માનીને શુભ ભાવ રાખો. ૫૪

સુરશૈલ (મેરુપર્વત)ના સમૂહ જોડેલા આહાર ખાઈને પણ તને સંતોષ ન વળ્યો, માટે અતુર્વિધ આહારનો ત્યાગ કર. ૫૫

દેવ, મનુષ્ય, તિર્યચ અને નરક—આ ચાર ગતિમાં આહાર સુલભ છે પણ વિરતિ દુર્લભ છે, એમ માનીને ચતુર્વિધ આહારનો ત્યાગ કર. ૫૬

કોઈ પ્રકારના જીવસમુદાયનો વધ કર્યા વગર આહાર થઈ શકે નહિ, તેથી ભવમાં ભ્રમણ કરવાના કારણ રૂપ દુઃખના આધારભૂત ચારે પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કર. ૫૭

જે આહારનો ત્યાગ કરવાથી દેવોનું ઈંદ્રપાણું પણ હાથના તળીયામાં હોય તેવું થાય છે અને મોક્ષસુખ પણ સુલભ થાય છે, તે ચારે પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કર. ૫૮

જૂઠા જૂઠા પ્રકારનાં પાપ કરવામાં પરાયણ એવો જીવ પણ જે નમસ્કાર મંત્રને અન્ત સમયે પણ પામીને દેવપાણું પામે છે, તે નમસ્કાર મંત્રનું મનની અંદર સ્મરણ કર. ૫૯

સ્ત્રીઓ મળવી સુલભ છે, રાજ્ય મળવું સુલભ છે, દેવપણું પામવું સુલભ છે, પણ નવકાર મંત્ર પામવો તે દુર્લભમાં દુર્લભ છે, તેથી મનની અંદર નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કર. ૬૦

એક ભવમાંથી બીજા ભવમાં જતાં ભવિકોને જે નવકાર મંત્રની સહાયથી પરભવને વિષે મનોવાંછિત સુખ સંભવે છે, તે નવકાર મંત્રનું મનની અંદર સ્મરણ કર. ૬૧

જે નવકાર મંત્રને પામવાથી ભવ રૂપ સમુદ્ર ગાયની ખરી જેટલો થાય છે અને જે મોક્ષના સુખને સત્ય કરી આપે છે, તે નમસ્કાર મંત્રનું મનની અંદર તું સ્મરણ કર. ૬૨

આ પ્રકારની ગુરુએ ઉપદેશેલી પર્યન્તારાધના સાંભળીને તું સકલ પાપ વોસરાવીને આ નમસ્કાર મંત્રનું સેવન કર. ૬૩

પંચપરમેષ્ઠિનું સ્મરણ કરવામાં તત્પર એવો
રાજસિંહકુમાર મરણ પામીને પાંચમા દેવ-
લોકમાં ઇંદ્રપણું પામ્યો. ૬૪

તેની સ્ત્રી રત્નવતી પણ તે જ પ્રકારે આરા-
ધીને જ પાંચમા કલ્પને વિષે સામાનિક દેવપણું
પામી. ત્યાંથી ચ્યવીને બન્ને મોક્ષે જશે. ૬૫

શ્રી સોમસૂરિએ રચેલી આ સંવેગને ઉત્પન્ન
કરનારી પર્યન્તારાધનાને જે રૂડી રીતિએ અનુ-
સરશે, તે મોક્ષસુખને પામશે. ૬૬

મરણુ-સમાધિ-વિચાર

પરમાણંદ પરમ પ્રભુ, પ્રણમું પાસજિણંદ;
વંદું વીર આદે સહુ, ચઉવીશે જિનચંદ. ૧
ધંદ્રમૂતિ આદે નમું, ગણધર મુનિપરિવાર;
જિનવાણી હૈડે ધરી, ગુણવંત ગુર નમું સાર. ૨
આ સંસાર અસારમાં, ભમતાં કાળ અનંત;
અસમાધે કરી આતમા, કિમહિ ન પામ્યો અંત. ૩
ચઉગતિમાં ભમતાં થકાં, દુઃખ અનંતાનંત;
ભોગવીયાં એણે જીવડે, તે જાણે ભગવંત. ૪
કાષ્ઠ અપૂરવ પુન્યથી, પામ્યો નરઅવતાર;
ઉત્તમ કુળ ઉત્પન્ન થયો, સામગ્રી લહી સાર. ૫
જિનવાણી શ્રવણે સુણી, પ્રણમી તે શુભ ભાવ;
તિણથી અશુભ ટળ્યાં ઘણાં, કાંઈક લહી પ્રસ્તાવ. ૬
વિરઝાં ભવદુઃખ ભાખીયાં, સુખ તો સહજ સમાધ;
તેહ ઉપાધિ મીટે હુએ, વિષય કષાય અગાધ. ૭
વિષય કષાય ટળ્યા થકી, હોય સમાધિ સાર;
તેણુ કારણુ વિવરી કહું, મરણુ-સમાધિ-વિચાર. ૮

[૯૨]

મરણ-સમાધિ વરણવું, તે નિસુણો ભવી સાર;
અંત-સમાધિ આદરે, તસ લક્ષણ ચિત્ત ધાર. ૯
જે પરિણામ કપાયના, તે ઉપશમ જળ થાય;
તેહ સ્વરૂપ સમાધિનું, એ છે પરમ ઉપાય. ૧૦
સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ જે, તેહનો સહજ સ્વભાવ;
મરણસમાધિ વંછે સદા, ચિર કરી આતમભાવ. ૧૧
અરૂચિ ભઈ અસમાધિકી, સહજ સમાધિશું પ્રીત;
દિન દિન તેહની આહના, વરતે એહીજ રીત. ૧૨
કાળઅનાદિ અભ્યાસથી, પરિણુતિ વિષયકપાય;
તેહની શાન્તિ જળ્ય હુએ, તેહ સમાધિ કહાય. ૧૩
અવસર નિકટ મરણુતણો, જળ્ય જાણે મતિવંત;
તવ વિશેષ સાધન ભણી, ઉલસિત ચિત્ત અત્યંત. ૧૪
જેસે શાર્દૂલ સિંહકું, પુરૂષ કહે કાષ્ઠ જાય;
સૂતે કયું નિર્ભય હુઈ, ખખર કહું સુખદાય. ૧૫
શત્રુકી ફાળાં ધણી, આવે છે અતિ જોર;
પ્રમ ધેરણુકે કારણે, કરતી અતિ ધણો શોર. ૧૬

કિતોકે તુમસે દૂર હે, તે વૈરીકી ફેાજ;
ગુફાથકી નિકસો તુરત, કરો સંગ્રામકી મેાજ. ૧૭

તુમ આગે સખ રંક હે, શત્રુકો પરિવાર;
પ્રાક્રમ દાખો આપણું, તુમ બળ શક્તિ અપાર. ૧૮
મહંત પુરૂષકી રીત એ, શત્રુ આવે જાંહી;
તવ તતખિણ સન્મુખ હુઈ, જીત લીયે ખિણમાંહી. ૧૯

વચન સુણી તે પુરૂષકા, ઉઠ્યો શાર્દૂલ સિંહ;
નિકસ્યો બાહિર તતખિણે, માનું અકલ અખીહ. ૨૦
ગર્જાવ કરે એહવો, મહા બયંકર ધોર;
માનું માસ આશાડકો, ઈંદ્ર ધનુષકો જોર. ૨૧

શબ્દ સુણી કેસરી તણો, શત્રુકો સમુદાય;
હસ્તિ તુરંગમ પાયદલ, ત્રાસ લહે કંપાય. ૨૨
શત્રુહૃદયમાં સંક્રમ્યો, સિંહતણો આકાર;
તેણે બયબીત થયા સહુ, ડગ ના ભરે લગાર. ૨૩

સિંહપરાક્રમ સહનકું, સમરથ નહિ તિલમાત્ર;
જીતણકી આશા ગઈ, શિથિલ બયાં સવિ ગાત્ર. ૨૪

સમ્યદ્દષ્ટિ સિંહ છે, શત્રુ મોહાદિક આઠ;
 અષ્ટ કર્મકા વર્ગણા, તે સેનાનો ઠાઠ. ૨૫
 દુઃખદાયક એ સર્વદા, મરણસમય સુવિશેષ;
 જોર કરે અતિ જાલમી, શુદ્ધિ ન રહે લવલેશ. ૨૬
 કરમોં કે અનુસાર એમ, જાણી સમક્રિતવંત;
 કાયરતા દૂરે કરે, ધીરજ ધરે અતિ સંત. ૨૭
 સમક્રિતદષ્ટિ જીવકું, સદા સ્વરૂપકો ભાસ;
 જડ પુદ્ગલ પરિચય થકી, ન્યારો સદા સુખવાસ. ૨૮
 નિશ્ચે દષ્ટિ નિહાળતાં, કર્મકલંક ન કોય;
 ગુણ અનંતકો પિંડ એ, પરમાણુંદમય હોય. ૨૯
 અમૂર્તિક ચેતન દ્રવ્ય એ, લખે આપકું આપ;
 જ્ઞાનદશા પ્રગટ ભઈ, મીટ્યો ભરમકો તાપ. ૩૦
 આતમજ્ઞાનકી મગનતા, તિનમેં હોય લયલીન;
 રંજત નહીં પર દ્રવ્યમેં, નિજ ગુણમેં હોય પીન. ૩૧
 વિનાશી પુદ્ગલદશા, ખિણભંગુર સ્વભાવ;
 મેં અવિનાશી અનંત હું, શુદ્ધ સદા ધિરભાવ. ૩૨

[૯૫]

નિજ સ્વરૂપ જાણે ઈસો, સમકિતદષ્ટિ જીવ;
 મરણુતણો ભય નહિ મને, સાખ્ય સદા છે શિવ. ૩૩
 ઐસે જ્ઞાની પુરૂષકે, મરણુ નિકટ જાજ હોય;
 તવ વિચાર અંતરંગમેં, કરે તે લખીએ સોય. ૩૪
 ધિરતા ચિત્તમેં લાયકે, ભાવના ભાવે એમ;
 અધિર મંસાર એ કારમો, ઈણુશું મુજ નહિ પ્રેમ. ૩૫
 એહ શરીર શિથિલ હુઆ, શક્તિ હુઈ સખ ખીણ;
 મરણુ નજીક અખ જાણીએ, તેણે નહિ હોણા દીન. ૩૬
 સાવધાન સખ પાતમેં, હુઈ કરે આતમકાજ;
 કાલ કૃતાંતકું જીતકે, વેગે લહું શિવરાજ. ૩૭
 રણુભંભા શ્રવણે સુણી, સુભટ વીર જે હોય;
 તે તતખીણુ રણુમેં ચડે, શત્રુ જીતે સોય. ૩૮
 એમ વિચાર હૃઈ ડે ધરી, મૂકી સખ જંજાળ;
 પ્રથમ કુટુંબપરિવારકું, સમજાવે સુરસાળ. ૩૯
 સુણો કુટુંબપરિવાર સહુ, તુમકું કહું વિચિત્ર;
 એહ શરીર પુદ્ગલતણો, કેસો ભયો ચરિત્ર. ૪૦

દેખત હિ ઉત્પન્ન ભયા, દેખત વિલય તે હોય;
 તિણે કારણ એ શરીરકા, મમત ન કરણા કોય. ૪૧
 એહ સંસાર અસારમેં, ભમતાં વાર અનંત;
 નવ નવ ભવ ધારણ કર્યા, શરીર અનંતાનંત. ૪૨
 જન્મ મરણ દોય સાથ છે, ખિણુ ખિણુ મરણ તે હોય;
 મોહવિકળ એ જીવને, માલમ ના પડે કોય. ૪૩
 મેં તો જ્ઞાનદષ્ટિ કરી, જાણું સકલ સરૂપ;
 પાડોશી મેં એહકા, નહિ મારું એ રૂપ. ૪૪
 મેં તો ચેતન દ્રવ્ય હું, ચિદાનંદ મુજ રૂપ;
 એ તો પુદ્ગલપિંડ હે, ભરમજાલ અંધરૂપ. ૪૫
 સડણ પડણ વિહંસણો, એહ પુદ્ગલકો ધર્મ;
 ચિતિ પાકે ખિણુ નવિ રહે, જાણો એહીજ મર્મ. ૪૬
 અનંત પરમાણું મિલી કરી, ભયા શરીર પરજાય;
 વરણાદિક બહુવિધ મિલ્યા, કાળે વિખરી જાય. ૪૭
 પુદ્ગલમોહિત જીવકું, અનુપમ ભાસે એહ;
 પથુ જે તત્ત્વવેદી હોયે, તિનકું નહિ કધુ નેહ. ૪૮

ઉપની વસ્તુ કારમી, ન રહે તે ચિરવાસ;
 એમ જાણી ઉત્તમ જના, ધરે ન પુદ્ગલ આસ. ૪૯
 મોહ તજી સમતા ભજી, જાણો વસ્તુસ્વરૂપ;
 પુદ્ગલરાગ ન કીજીએ, નવિ પડિએ ભવકૂપ. ૫૦
 વસ્તુ સ્વભાવે નીપજે, કાળે વિણુસી જાય;
 કરતા ભોક્તા કેા નહિ, ઉપચારે કહેવાય. ૫૧
 તેહ કારણુ એ શરીરસું, સંબંધ ન માહરે કોય;
 મેં ન્યારો એહથી સદા, એ પણ ન્યારો જોય. ૫૨
 એહ જગતમાં પ્રાણિયા, ભરમે ભૂલ્યા જેહ;
 જાણી કાયા આપણી, મમત ધરે અતિ તેહ. ૫૩
 જપ્પ ચિતિ એહ શરીરકી, કાળ પોંચે હોય ખીણ;
 તવ મૂરે અતિ દુઃખભરે, કરે વિલાપ એમ દીન. ૫૪
 હા ! હા ! પુત્ર તું ક્યાં ગયો ?, મૂકી એ સહુ સાથ;
 હા ! હા ! પતિ તુમ ક્યાં ગયા ?, મુજકું મૂકી અનાથ. ૫૫
 હા ! પિતા તુમ કિહાં ગયા ?, અમ કુણુ કરશે સાર ?
 હા ! બંધવ તુમ કિહાં ગયા ?, શૂન્ય તુમ વિણુ સંસાર. ૫૬

હા ! માતા તું કિહાં ગઈ ? , અમ ધરની રખવાલ;
હા ! બેની તું કિહાં ગઈ ? રોવત મૂકી બાલ. ૫૭

મોહવિકલ એમ જીવડા, અજ્ઞાને બની અંધ;
મમતાવશ ગણી માહરા, કરે કલેશના ધંધ. ૫૮

ઈણુવિધ શોકસંતાપ કરી, અતિ સંકલેશપરિણામ;
કરમબંધ બહુવિધ કરે, ના લહે ખિણુ વિશરામ. ૫૯

જ્ઞાનવંત ઉત્તમ જના, ઉનુકા એહ વિચાર;
જગમાં કેઈ કિસીકા નહિ સંજોગિક સહુ ધાર. ૬૦

ભવમાં ભમતાં પ્રાણિયા, કરે અનેક સંબંધ;
રાગદ્વેષપરિણુતિથિકી. બહુવિધ બાંધે બંધ. ૬૧

વેરવિરોધ બહુવિધ કરે, તિમ પ્રીત પરસ્પર હોય;
સંબંધે આવી મળે, ભવ ભવકે બિચ સોય. ૬૨

વનકે બિચ એક તરૂવિષે, સંખ્યાસમય જગ હોય;
દશ દિશથી આવી મળે, પંખી અનેક તે જોય. ૬૩

રાત્રે તિહાં વાસો વસે, સર્વિ પંખીસમુદાય;
પ્રાતઃકાળ ઉડી ચલે, દશે દિશે તેહુ જાય. ૬૪

ઇણુવિધ એહ સંસારમેં, સવિ કુટુંબપરિવાર;
 સંબંધે સહુ આવી મળે, ચિતિ પાકે રહે ન કેવાર. ૬૫
 કિસકા બેટા બાપ હે ?, કિસકા માત ને બ્રાત ?
 કિસકા પતિ કિસકી પ્રિયા ?, કિસકી ન્યાત ને જાત ? ૬૬
 કિસકા મંદિર માળીયા ?, રાજ્ય ઝડિધ પરિવાર;
 ખિણુવિનાશી એ સહુ, એમ નિશ્ચે ચિત્ત ધાર. ૬૭
 ઇંદ્રજીવ સમ એ સહુ, જેસો સુપનકો રાજ;
 જેસી માયા ભૂતકી, તેસો સકલ એ સાથ. ૬૮
 મોહમદિરાના પાનથી, વિકળ ભયા જે જીવ;
 તિનકું અતિ રમણિક લગે, મગન રહે સદૈવ. ૬૯
 મિથ્યામતિના જોરથી, નવિ સમજે ચિત્તમાંહી;
 કોડ જતન કરે બાપડો, એ રહેવેકો નાંહી. ૭૦
 એમ જાણી ત્રણ લોકમાં, જે પુદ્ગલપર્યાય;
 તિનકી હું મમતા તજું, ધરું સમતા ચિત્ત લાય. ૭૧
 એહ શરીર નહીં માહરું, એ તો પુદ્ગલખંધ;
 હું તો ચેતનદ્રવ્ય છું, ચિદાનંદ સુખકંદ. ૭૨

એહ શરીરકા નાશથી, મુજકું નહિ કાંઈ ખેદ;
 હું તો અવિનાશી સદા, અવિચલ અકલ અભેદ. ૭૩
 દેખો એહ સ્વભાવથી, પ્રત્યક્ષ જૂઠો જેહ;
 અતિ મમતા ધરી ચિત્તમાં, રાખણ ચાહે તેહ. ૭૪
 પણ તે રાખી નવિ રહે, ચંચળ જેહ સ્વભાવ,
 દુઃખદાયી એ ભવવિષે, પરભવ અતિ દુઃખદાય. ૭૫
 એસા સ્વભાવ જાણી કરી, મુજકું નહિ કંઈ ખેદ;
 શરીર એહ અસારકા, ઈણુવિધ લહો સહુ ભેદ. ૭૬
 સડો પડો વિશ્વંસ હો, જલો ગદ્દો હુઓ છાર;
 અથવા ચિર ચર્ષ ને રહો, પણ મુજકું નહીં પ્યાર. ૭૭
 જ્ઞાનદષ્ટિ પ્રગટ ભઈ, મીટ ગયા મોહઅંધાર;
 જ્ઞાનસરૂપી આતમા, ચિદાનંદ સુખકાર. ૭૮
 નિજ સરૂપ નિરધારકે, મેં ભયા ઈનમેં લીન;
 કાળકા ભય મુજ ચિત્ત નહીં, ક્યા કર શકે એ દીન? ૭૯
 ઇનકા બળ પુદ્ગલવિષે, મોપર ચલે ન કાંચ;
 મેં સદા ચિર શાશ્વતા, અક્ષય આતમ-રાય. ૮૦

આતમજ્ઞાન વિચારતાં, પ્રગટ્યો સહજ સ્વભાવ;
અનુભવ-અમૃતકુંડમેં, રમણ કરે લહી દાવ. ૮૧

આતમઅનુભવ-જ્ઞાનમાં, મગન ભયા અંતરંગ;
વિકલ્પ સવિ દૂરે ગયા, નિર્વિકલ્પ રસ રંગ. ૮૨

આતમ સત્તા એકતા, પ્રગટ્યો સહજ સ્વરૂપ;
તે સુખ ત્રણ જગમેં નહિં, ચિદાનંદ ચિદ્વરૂપ. ૮૩

સહજાનંદ સહેજ સુખ, મગન રહું નિશ્ચિન્ત;
પુદ્ગલપરિચય ત્યાગકે, મેં ભયા નિજ ગુણ ધરિ. ૮૪

દેખો મહિમા એહકે, અદ્ભુત અગમ અનૂપ;
ત્રીન લોકકી વસ્તુકા, ભાસે સકલ સરૂપ. ૮૫

જેય વસ્તુ જાણે સહુ, જ્ઞાનગુણે કરી તેહ;
આપ રહે નિજ ભાવમેં, નહોં વિકલ્પકી રેહ. ૮૬

એસા આતમરૂપમેં, મેં ભયા ધણુવિધ લીન;
સ્વાધીન એ સુખ છોડકે, વંધું ન પર આધીન. ૮૭

એમ જાણી નિજ રૂપમેં, રહું સદા હુંશીયાર;
બાધા પીડા નહોં કદ્યુ, આતમ અનુભવ સાર. ૮૮

જાનરસાયણ પાયકે, મીટ ગર્ભ પુદ્ગલઆશ;
 અચલ અખંડ સુખમે રમું, પુરણાનંદ પ્રકાશ. ૮૯
 ભવઉદ્ધિ મહા ભયકર, દુઃખજળ અગમ અપાર;
 મોહે મૂઢિત પ્રાણીકું, સુખ જાસે અતિ સાર. ૯૦
 અસંખ્ય પ્રદેશી આતમા, નિશ્ચે લોકપ્રમાણ;
 વ્યવહારે દેહમાત્ર છે, સંકાયથકી મન આણ. ૯૧
 સુખ વીરજ જ્ઞાનાદિ ગુણ, સર્વાંગે પ્રતિપૂર;
 જેસે લૂણ સાકર ડહી, સરવાંગે રસભૂર. ૯૨
 જેસે કંચુકત્યાગથી, વિણસત નાહી ભુજંગ;
 દેહત્યાગથી જીવ પણ, તૈસે રહત અભંગ. ૯૩
 એમ વિવેક હૃદયે ધરી, જાણી શાશ્વત રૂપ;
 ધિર કરી હુએ નિજ રૂપમે, તજી વિકલ્પ ભ્રમરૂપ. ૯૪
 સુખમય ચેતન પિંડ હે, સુખમે રહે સદૈવ;
 નિર્મળતા નિજ રૂપકી, નીરખે ખિણ ખિણ જીવ. ૯૫
 નિર્મળ જેમ આકાશકું, લગે ન કિણ વિધ રંગ;
 છેદ ભેદ હુએ નહીં, સદા રહે તે અભંગ. ૯૬

તેસે ચેતનદ્રવ્ય હે, ઇનકે કબજુ ન નાશ;
 ચેતન જ્ઞાનાનંદમય, જડભાવી આકાશ. ૯૭
 દર્પણુ નિર્મળકે વિષે, સખ વસ્તુ પ્રતિભાસ;
 તિમ નિર્મળ ચેતનવિષે, સખ વસ્તુ-પરકાસ. ૯૮
 ઈણુ અવસર એમ જાણુકે, મેં ભયા અતિ સાવધાન;
 પુદ્ગલમમતા છાંડકે, ધરે શુદ્ધ આતમ-ધ્યાન. ૯૯
 આતમજ્ઞાનકી મગનતા, એહીજ સાધન મૂલ;
 એમ જાણી નિજ રૂપમેં, કરે રમણુ અનુકૂલ. ૧૦૦
 નિર્મળતા નિજ રૂપકી, કિમહિ કહી ન જાય;
 ત્રીન લોકકા ભાવ સખ, ઝલકે ત્રિનમેં આય. ૧૦૧
 એસા મેરા સહજ રૂપ, જિન વાણી અનુસાર;
 આતમજ્ઞાને પાયકે, અનુભવમેં એકતાર. ૧૦૨
 આતમ અનુભવ જ્ઞાન જે, તેહીજ મોક્ષસરૂપ;
 તે હંડી પુદ્ગલદશા, કુણુ ગ્રહે ભવરૂપ ? ૧૦૩
 આતમ અનુભવ જ્ઞાનસેં, દુવિધા ગર્હ સખ દૂર;
 તખ ચિર ચર્ષ નિજ રૂપકી, મહિમા કહું ભરપૂર. ૧૦૪

[૧૦૪]

શાંત સુધારસ કુંડ એ, ગુણુરત્નોંકી ખાણુ;
અનંત ઋદ્ધિ આવાસ એ, શિવમંદિર સોપાન. ૧૦૫

પરમ દેવ પણ એહ છે, પરમ ગુરૂ પણ એહ;
પરમ ધર્મ પ્રકાશકો, પરમ તત્ત્વ ગુણુગેહ. ૧૦૬

એસો ચેતન આપકો, ગુણુ અનંત ભંડાર;
અપની મહિમા બિરાજતો, સદા સરૂપ-આધાર. ૧૦૭

ચિદ્રૂપી ચિન્મય સદા, ચિદાનંદ ભગવાન;
શિવ શંકર શંભુ નમું, પરમ બ્રહ્મ વિજ્ઞાન. ૧૦૮

ઈણુ વિધ આપ સરૂપકી, લખી મહિમા અતિ સાર;
મગન ભયા નિજ રૂપમેં, સખ પુદ્ગલ-પરિહાર. ૧૦૯

ઉદ્ધિ અનંત ગુણુ ભર્યો, જ્ઞાનતરંગ અનેક;
મર્યાદા મૂકે નહોં, નિજ સરૂપકી ટેક. ૧૧૦

અપની પરિણુતિ આદરી, નિર્મળ જ્ઞાનતરંગ;
રમણુ કરૂં નિજ રૂપમેં, અખ નહોં પુદ્ગલરંગ. ૧૧૧

પુદ્ગલપિંડ શરીર એ, મેં હું ચેતનરાય;
મેં અવિનાશી એહ તો, બિણુમેં વિણુસી જાય. ૧૧૨

[૧૦૫]

- અન્ય સ્વભાવે પરિણમે, વિણસંતાં નહીં વાર;
તિણસું મુજ મમતા કિસી ? પાડોશી વ્યવહાર. ૧૧૩
- ધણુકી ચિતિ પૂરણુ ભધ, રહેણેકી નહીં આસ;
વરણુ ગંધ રસ ફરસ સહુ, ગિલન લગા ચિહું પાસ. ૧૧૪
- એહ શરીરકી ઉપરે, રાગ દ્વેષ મુજ નાંહી;
રાગ દ્વેષકી પરિણુતે, ભમીએ ચિહું ગતિમાંહી. ૧૧૫
- રાગદ્વેષપરિણામથી, કરમખંધ બહુ હોય;
પરભવ દુઃખદાયક ધણુ, નરકાદિક ગતિ જોય. ૧૧૬
- મોહે મૂર્ચ્છિત પ્રાણીકું, રાગ દ્વેષ અતિ થાય;
અહંકાર મમકાર પણુ, તિણુથી શુદ્ધ બુધ જાય. ૧૧૭
- મદિમા મોહઅજ્ઞાનથી, વિકલ ભયા સવિ જીવ;
પુદ્ગલિક વસ્તુ વિષે, મમતા ધરે સદીવ. ૧૧૮
- પરમેં નિજપણું માનકે, નિવિડ મમત ચિત્ત ધાર;
વિકલ દશા વરતે સદા, વિકલ્પનો નહીં પાર. ૧૧૯
- મેં મેરા એ ભાવથી, કિયોં અનંતો કાળ;
જિનવાણી ચિત્ત પરિણુમે, છૂટે મોહજંજળ. ૧૨૦

મોહવિકલ એ જીવકું, પુદ્ગલમોહ અપાર;
 પણ ઇતની સમજે નહીં, ઇણમે કષ્ટ નહિ સાર ૧૨૧
 ઇચ્છાથી નવિ સંપજે, કલ્પે વિપત ન જાય;
 પણ અજ્ઞાની જીવકું, વિકલ્પ અતિશય થાય. ૧૨૨
 એમ વિકલ્પ કરે ઘણા, મમતાઅંધ અજ્ઞાણ;
 મેં તો જિનવચને કરી, પ્રથમ થકી હુએ જાણ. ૧૨૩
 મેં શુદ્ધાતમ દ્રવ્ય હું, એ સખ પુદ્ગલભાવ;
 જડન પડન વિધ્વંસણો, ઇસકા એહ સ્વભાવ. ૧૨૪
 પુદ્ગલરચના કારમી, વિણસંતાં નહીં વાર;
 એમ જાણી મમતા તજી, સમતાયું મુજ પ્યાર. ૧૨૫
 જનની મોહ-અંધારકી, માયારજની કૂર;
 ભવદુઃખકી એ જાણ હે, ઇણસું રહીએ દૂર. ૧૨૬
 એમ જાણી નિજ રૂપમેં, રહું સદા સુખવાસ;
 એર સખ ભવજાળ હે, ઇણસું ભયા ઉદાસ. ૧૨૭
 એણુ અવસર કાઈ આપકે, મુજકું કહે વિચાર;
 કાયાસું તુમ કષ્ટ નહિ, એહ વાત નિરધાર. ૧૨૮

પણ એહ શરીર નિમિત્ત હે, મનુષ્યગતિકે માંહ;
પુદ્ધ ઉપયોગકી સાધના, ઈશુસું બને ઉછાંહ. ૧૨૯

એહ ઉપગાર ચિત્ત આણુકે, ઈનકા રક્ષણુકાજ;
કેદમ કરના ઉચિત્ત હે, એહ શરીરકે સાજ. ૧૩૦

નિર્મે ટોટા નહિ કધુ, એહ કેણુકી ખાત;
તેનસુ ઉત્તર અમ કહું, સુણો સજ્જન ભલી ભાત. ૧૩૧

મુમને જો ખાતાં કહી, અમ બી જાણું સર્વ;
એહ મનુષ્યપરજાયસે, ગુણ બહુ હોત નિર્ગર્વ. ૧૩૨

પુદ્ધ ઉપયોગ સાધન બને, ઓર જ્ઞાનઅભ્યાસ;
જ્ઞાન વૈરાગ્યકી વૃદ્ધિકા, એહી નિમિત્ત હે ખાસ. ૧૩૩

ઈત્યાદિક અનેક ગુણ, - પ્રાપ્તિ ઈશુથી હોય;
અન્ય પરજાયે એહવા, ગુણ બહુ દુર્લભ જોય. ૧૩૪

પણ એહ વિચારમેં, કહેણુકે એ મર્મ;
એહ શરીર રહે સુખે, જો રહે સંજમધર્મ. ૧૩૫

અપના સંજમાદિક ગુણા, રખણા એહીજ સાર;
તે સંયુક્ત કાયા રહે, તિનમેં કા ન અસાર. ૧૩૬

મોકું એહ શરીરસું, વેરભાવ તો નાંહી;
 એમ કરતાં જો નવિ રહે, ગુણ રખણા તો ઉઝાંહી. ૧૩૭
 વિધનરહિત ગુણ રાખવા, તિણ કારણ સુણ મિત્ત;
 સ્નેહ શરીરકા હાંડીએ, એહ વિચાર પવિત્ત. ૧૩૮
 એહ શરીરકે કારણે, જો હોય ગુણકા નાશ;
 એહ કદાપિ ના કીજીએ, તુમકું કહું શુભ ભાષ. ૧૩૯
 એહ સંબંધકે ઉપરે, સુણો સુગુણ દષ્ટાંત;
 જિણથી તુમ મનકે વિષે, ગુણખહુમાન હોય સંત. ૧૪૦
 કાઈ વિદેશી વણિકસુત, કરતાં ભૂતલમાંહી;
 રત્નદ્વીપ આવી ચઢ્યો, નીરખી હરખ્યો તાંહી. ૧૪૧
 જાણ્યું રત્નદ્વીપ એહ છે, રત્નતણો નહોં પાર;
 કંઈ વ્યવસાય ઈહાં કરે, મેળવું રતન અપાર. ૧૪૨
 તૃણકાષ્ઠાદિક મેળવી, કુટીર કરી મનોહાર;
 તિણમેં તે વાસો વસે, કરે વણુજ વ્યાપાર. ૧૪૩
 રતન કમાવે અતિ ઘણાં, કુટીરમેં થાપે તેહ;
 એમ કરતાં કેઈ દિન ગયા, એક દિન ચિંતા અછેહ. ૧૪૪

કુટીર પાસ અગ્નિ લગી, મનમેં ચિન્તે એમ;
 ખૂઝવું અગ્નિ ઉદ્ધમ કરી, કુટી રતન રહે જેમ. ૧૪૫
 કિણુવિધ અગ્નિ સમી નહીં, તવ તે કરે વિચાર;
 ગાફલ રહેણા અખ નહીં, તરત હુઆ હુંશીયાર. ૧૪૬
 એ તરણાકી ઝુંપડી, અગ્નિતણે સંજોગ;
 ખિણુમેં એ જલી જાયગી અખ કહાં ઇસકા ભોગ ? ૧૪૭
 રતન સંભાળું આપણાં, એમ ચિંતી સવિ રતન;
 લેઈ નિજપુર આવીઓ, કરતો બહુવિધ જતન. ૧૪૮
 રતન વિક્રીય તેણે પુરે, લક્ષ્મી લહી અપાર;
 મંદિર મહેલ બનાવીયા, બાગ બગીચા સાર. ૧૪૯
 સુખ વિશ્વસે સખ જાતકા, કિસી ઉણુપ નહીં તાસ;
 દેવલોક પરે માનતો, સદા પ્રસન્ન સુખ-વાસ. ૧૫૦
 ભેદવિજ્ઞાની પુરૂષ જો, એહ શરીરકે કાજ;
 દૂષણ કાઈ સેવે નહીં, અતિચારભી ત્યાજ. ૧૫૧
 આતમગુણ રક્ષણ બણી, દહતા ધરે અપાર;
 દેહાદિક મૂર્છા તજી, સેવે શુદ્ધ વ્યવહાર. ૧૫૨

[૧૧૦]

સંજમ ગુણ પરભાવથી, ભાવી ભાવ સંજોગ;
મહાવિદેહ ખેત્રાંવિષે, જન્મ હોવે શુભ જોગ. ૧૫૩
જીહાં સીમંધરસ્વામીજી, આદે વીશ જિણુંદ;
ત્રિભુવનનાયક સોહતા, નીરખું તસ મુખચંદ. ૧૫૪
કવળજ્ઞાન દિવાકરુ, બહુ કેવળી ભગવાન;
વળી મુનિવર મહાસંજમી, શુદ્ધ ચરણ-ગુણવાન. ૧૫૫
એહવા ઉત્તમ ક્ષેત્રમાં, જો હોય મહારો વાસ;
તો પ્રભુ-ચરણકમળ વિષે, નિશદિન કરે નિવાસ. ૧૫૬
અતિ ભક્તિ-બહુમાનથી, પૂજી પદઅરવિંદ;
અવળુ કરે જિનવરગિરા, સાવધાન ગત દંદ. ૧૫૭
સમવસરણ સુરવર રચે, રતનસિંહાસન સાર;
એઠા પ્રભુ તસ ઉપરે, ચોત્રિશ અતિશયધાર. ૧૫૮
શણી ગુણ પાંત્રિશ કરી, વરતે અમૃતધાર;
ને નિસુણી હૃદયે ધરી, પામું ભવજલ પાર. ૧૫૯
નેવિડ કર્મ મહારોગ જે, તિણકું ફેડણહાર;
પરમ રસાયણ જિનગિરા, પાન કરે અતિ પ્યાર. ૧૬૦

ક્ષાયક સમકિત શુદ્ધતા, કરવાનો પ્રારંભ;
 પ્રભુ ચરણ સુપસાયથી, સફળ હોવે સારંભ. ૧૬૧
 એમ અનેક પ્રકારકે, પ્રશસ્ત ભાવ સુવિચાર;
 કરકે ચિત્ત પ્રસન્નતા, આણંદ લહું અપાર. ૧૬૨
 એર અનેક પ્રકારકે, પ્રશ્ન કરું પ્રભુપાય;
 ઉત્તર નિસુણી તેહના, સંશય સર્વ દૂર જાય. ૧૬૩
 નિઃસંદેહ ચિત્ત હોયકે, તત્વાતત્ત્વ સરપ;
 ભેદ યથારથ પાયકે, પ્રગટ કરું નિજ રૂપ. ૧૬૪
 રાગદ્વેષ દોષ દોષ હે, અષ્ટ કરમ જડ એહ;
 હેતુ એહ સંસારકા, તિનકા કરવો છેહ. ૧૬૫
 શીઘ્રપણે જડમૂળથી, રાગદ્વેષકો નાસ;
 કરકે શ્રીજિનચંદ્રકું, નીરખું શુદ્ધ વિલાસ. ૧૬૬
 પરમ દયાલ આણંદમય, ફેવલ-શ્રી-સંયુક્ત;
 ત્રિભુવનમે સૂરજપરે, મિથ્યાતિમિરહરંત. ૧૬૭
 એહવા પ્રભુકું દેખકે, રામ રામ ઉલસંત;
 વચન સુધારસ શ્રવણ તે, હૃદય વિવેક વધંત. ૧૬૮

[૧૧૨]

શ્રી જિન દરિશન જોગથી, વાણી ગંગપ્રવાહ;
તિણુથી પાતિક-મળ સવે, ધોઈશ અતિ ઉચ્છાહ. ૧૬૯
પવિત્ર ચર્ષ જિનદેવકે, પાસે લેશું દીક્ષ;
દુર્ધર તપ અંગીકરું, ગ્રહણ આસેવન શિક્ષ. ૧૭૦
ચરણ ધરમ પરભાવથી, હોશે શુદ્ધ ઉપયોગ;
શુદ્ધાતમકી રમણુતા, અદ્ભુત અનુભવજોગ. ૧૭૧
અનુભવ અમૃત પાનમેં, આતમ ભયે લયલીન;
ક્ષપકશ્રેણુકે સનમુખે, ચઢણ પ્રયાણ તે કીન. ૧૭૨
આરોહણ કરી શ્રેણીકું, ધાતી કરમકો નાશ;
ધનધાતી છેદી કરી, કેવળજ્ઞાન પ્રકાશ. ૧૭૩
એક સમય ત્રણ કાલકે, સકળ પદારથ જોહ;
જાણે દેખે તરવથી, સાદિ અનંત અછેહ. ૧૭૪
એહિ પરમ પદ જાણીએ, સો પરમાતમરૂપ;
શાશ્વત પદ ચિર એહ છે, ફિર નહીં ભવજળરૂપ. ૧૭૫
અવિચલ લક્ષ્મીકો ધણી, એહ શરીર અસાર;
તિનકી મમતા કિમ કરે? જ્ઞાનવંત નિરધાર. ૧૭૬

સમ્યગ્દષ્ટિ આતમા, ઇણુ વિધ કરી વિચાર;
 શિરતા નિજ સ્વભાવમેં, પરપરિણુતિ પરિહાર. ૧૭૭
 મુજકું દોનું પક્ષમેં, વરતે આણુંદ ભાય;
 જો કદી એહ શરીરકા, રહેણે કાંઠિક થાય. ૧૭૮
 તો નિજ શુદ્ધ ઉપયોગકા, આરાધન કરે સાર;
 તિનમેં વિધન દીસે નહીં, નહીં સંકલેશકા ચાર. ૧૭૯
 જો કદી ચિતિ પૂરણુ ભઈ, હોયે શરીરકા નાસ;
 તો પરલોકવિષે કરે, શુદ્ધ ઉપયોગ અબ્યાસ. ૧૮૦
 મેરે શુદ્ધ ઉપયોગમેં, વિધન ન દીસે કાય;
 તો મેરે પરિણામમેં, હલચલ કાંઠસું હોય. ૧૮૧
 મેરે પરિણામકે વિષે, શુદ્ધ સરપકી ચાહ;
 અતિ આસક્તપણે રહે, નિશદિન એહિજ રાહ. ૧૮૨
 એ આસક્તિ મીટાવવા, બ્રહ્મા વિળણુ મહેશ;
 આદિ કાઈ સમરથ નહીં, તેણે કરી ભય નહીં લેશ. ૧૮૩
 ઇંદ્ર ધરણેંદ્ર નરેંદ્રકા, મુજકું ભય કષ્ટુ નાંહી;
 યા વિધ શુદ્ધ સરપમેં, મગન રહું ચિત્તમાંહી. ૧૮૪

[૧૧૪]

સમરથ એક મહાખળી, મોહસુભટ જગ જાણુ;
સવિ મંસારી જીવકું, પટકે ચિહ્ન ગતિ ખાણુ. ૧૮૫
દુષ્ટ મોહચંડાલકી, પરણતિ વિષમ વિરૂપ;
સંજમધર મુનિ શ્રેણિગત, પટકે ભવજળ કૂપ. ૧૮૬
મોહ કરમ મહાદુષ્ટકું, પ્રથમ થકી પહીંજાણુ;
જિનવાણી મહામોગરે, અતિશય ક્રોધ હેરાન. ૧૮૭
જરજરીભૂત હુધ ગયા, નાઠા મુજસું દૂર;
અખ નજીક આવે નહીં, દૂરપે મુજસું ભૂર. ૧૮૮
તેણે કરી મેં નચિંત હું, અખ મુજ ભય નહીં ક્રોધ;
ત્રણ લોક પ્રાણી વિષે, મિત્રભાવ મુજ હોય. ૧૮૯
સુણો સજ્જન પરિવાર તુમ, સભાલોક સુણો વાત;
મરણેકા ભય મુજ નહિ, એહ નિશ્ચે અવદાત. ૧૯૦
અવસર લહી અખ મેં લયા, નિર્ભય સર્વ પ્રકાર;
આતમસાધન અખ કરું, નિઃસંદેહ નિરધાર. ૧૯૧
શુદ્ધ ઉપયોગી પુરૂષકું, જાસે મરણ નજીક;
તવ જંજળ સખ પરિહરી, આપ હોવે નિરભીક ૧૯૨

[૧૧૫]

એણુ વિધ ભાવ વિચારકે, આણુંદમય રહે સોય;
આકુળતા કિણુ વિધ નહીં, નિરાકુલ ચિર હોય. ૧૯૩

આકુળતા ભવખીજ હે, ધણુથી વધે સંસાર;
જાણી આકુળતા તજે, એ ઉત્તમ આચાર. ૧૯૪

મંજમધર્મ અંગીકરે, કિરિયા કષ્ટ અપાર;
તપ જપ બહુ વરસાં લગે, કરી ફળસંચય સાર. ૧૯૫

આકુળતા પરિણામથી, ખિણુમેં હોય સહુ નાશ;
સમકિતવંત એમ જાણીને, આકુળતા તજે ખાસ. ૧૯૬

નિરાકુળ ચિર હોયકે, જ્ઞાનવંત ગુણજાણુ;
હિતશિખ હૃદય ધરી તજે, આકુળતા દુઃખખાણુ. ૧૯૭

આકુળતા ક્રોધ કારણે, કરવી નહીં લગાર;
એ સંસાર દુઃખકારણો, ધણુકુ દર નિવાર. ૧૯૮

નિશ્ચે શુદ્ધ સરૂપકી, ચિંતન વારંવાર;
નિજ સરૂપ વિચારણા, કરવી ચિત્તમઝાર. ૧૯૯

નિજ સરૂપકો દેખવો, અવલોકન પણ તાસ;
શુદ્ધ સરૂપ વિચારવો, અંતર અનુભવ ભાસ. ૨૦૦

- અતિ ચિરતા ઉપયોગકી, શુદ્ધ સરપકે માંહી;
કરતાં ભવદુઃખ સવિ ટળે, નિર્મળતા લહે તાંહી. ૨૦૧
- જેમ નિર્મળ નિજ ચેતના, અમલ અખંડ અનુપ;
ગુણ અનંતનો પિંડ એહ, સહજનંદ સ્વરૂપ. ૨૦૨
- એહ ઉપયોગે વરતતાં, ચિર ભાવે લયલીન;
નિર્વિકલ્પરસ અનુભવે, નિજ ગુણમાં હોય પીન. ૨૦૩
- જળ લગે શુદ્ધ સરપમેં, વરતે ચિર ઉપયોગ;
તળ લગે આતમજ્ઞાનમેં, રમણુકરણકો જોગ. ૨૦૪
- જળ નિજ જોગ ચલિત હોવે, તળ કરે એહ વિચાર;
એ સંસાર અનિત્ય છે, ઈણમે નહીં કધુ સાર. ૨૦૫
- દુઃખ અનંતકી ખાણ એહ, જનમમરણ ભય જોર;
વિષમ વ્યાધિ પૂરિત સદા, ભવસાયર ચિહું ઓર. ૨૦૬
- એહ સરૂપ સંસારકો, જાણી ત્રિભુવનનાથ;
રાજઋદ્ધિ સખ છોડકે, ચલવે શિવપુર સાથ. ૨૦૭
- નિશ્ચે દષ્ટિ નિહાળતાં, ચિદાનંદચિદ્વરૂપ;
ચેતન દ્રવ્ય સાધર્મ્યતા, પૂરણાનંદ સરૂપ. ૨૦૮

[૧૧૭]

પ્રગટ સિદ્ધતા જોહની, આલંબન લહી તાસ;
શરણુ કરે મહાપુરૂષકો, જેમ હોય વિકલ્પનો નાશ. ૨૦૯
અથવા પંચ પરમેષી એ, પરમ શરણુ મુજ એહ;
વળી જિનવાણી શરણુ છે, પરમ અમૃતરસ મેહ. ૨૧૦
જ્ઞાનાદિક આતમગુણા, રત્નત્રયી અભિરામ;
એહ શરણુ મુજ અતિ લહું, જોહથી લહું શિવધામ. ૨૧૧
એમ શરણુ દૃઢ ધારકે, ચિર કરવો પરિણામ;
જન્મ ચિરતા હોયે ચિત્તમાં, તન્ન નિજ રૂપ વિસરામ. ૨૧૩
આતમરૂપ નિહાળતાં, કરતાં ચિંતન તાસ;
પરમાણંદ પદ પામીએ, સકલ કર્મ હોય નાશ. ૨૧૩
પરમ જ્ઞાન જગ એહ છે, પરમ ધ્યાન પણ એહ;
પરમ બ્રહ્મ પરગટ કરે, પરમ જ્યોતિ ગુણ ગેહ. ૨૧૪
તિણુ કારણ નિજ રૂપમાં, ફિરી ફિરી કરી ઉપયોગ;
ચિહ્નગતિબ્રમણુ મીટાવવા, એહ સમ નહીં કાઈ જોગ. ૨૧૫
નિજ સરૂપ ઉપયોગથી, ફિરી ચલિત જો થાય;
તો અરિહંત પરમાતમા, સિદ્ધ પ્રભુ સુખદાય. ૨૧૬

[૧૧૮]

તિનકા આત્મસરૂપકા, અવલોકન કરે। સાર; ૨૧૭
દ્રવ્ય ગુણ પર્જવ તેહના, ચિંતવે। ચિત્ત-મઝાર. ૨૧૭
નિર્મલ ગુણ ચિંતન કરત, નિર્મલ હોય ઉપયોગ;
તવ ફિરી નિજ સરૂપકા, ધ્યાન કરે। ચિરન્નૈગ. ૨૧૮
જે સરૂપ અરિહંતકા, સિદ્ધસરૂપ વળી જોહ;
તેહવે। આત્મસરૂપ છે, તિણુમેં નહીં સંદેહ. ૨૧૯
ચેતન દ્રવ્ય સાધર્મ્યતા, તેણે કરી એક સરૂપ;
ભેદભાવ ઈણુમેં નહીં, એહવે। ચેતન ભૂપ. ૨૨૦
ધન્ય જગતમેં તેહ નર, જે રમે આત્મસરૂપ;
નિજ સરૂપ જેણે નવિ લલ્લું, તે પડીયા ભવકૂપ. ૨૨૧
ચેતન દ્રવ્ય સભાવથી, આત્મ સિદ્ધસમાન;
પરન્નયે કરી ફેર જે, તે સવિ કર્મવિધાન. ૨૨૨
તેણે કારણ અરિહંતકા, દ્રવ્ય ગુણ પરન્નય;
ધ્યાન કરંતાં તેહનું, આત્મ નિર્મળ થાય. ૨૨૩
પરમ ગુણી પરમાત્મા, તેહના ધ્યાનપસાય;
ભેદભાવ દૂરે દળે, એમ કહે ત્રિભુવન રાય. ૨૨૪

જેહ ધ્યાન અરિહંતકા, સોહિ આતમધ્યાન;
 ફેર કછુ ઇણમેં નહીં, એહિજ પરમ નિધાન. ૨૨૫
 એમ વિચાર હૃદયે ધરી, સમ્યગ્દષ્ટિ જેહ;
 સાવધાન નિજ રૂપમેં, મગન રહે નિત્ય તેહ. ૨૨૬
 આતમહિત સાધક પુરૂષ, સમકિતવંત સુખણ;
 કહા વિચાર મનમેં કરે, વરણવું સુણો ગુણખાણ. ૨૨૭
 જેહ કુટુંબ પરિવાર સહુ, બેઠે હે નિજ પાસ;
 તિનકા મોહ છોડાવવા, એણી પરે બોલે બાસ. ૨૨૮
 એહ શરીર આશ્રિત છે, તુમ મુજ માત ને તાત;
 તેણે કારણ તુમકું કહું, અખ નિસુણો એક વાત. ૨૨૯
 એતા દીન શરીર એહ, હોત તુમારા જેહ;
 અખ તુમારા નાંહી હે, બલી પરે જાણો તેહ. ૨૩૦
 અમે એહ શરીરકા, આયુર્જલ ચિતિ જેહ;
 પૂરણ ભઈ અખ નવિરહે, કિણ વિધ રાખી તેહ. ૨૩૧
 ચિતિપરમાણે તે રહે, અધિક ન રહે કેણી બાત;
 તો તસ મમતા છોડવી, એ સમજણુકી ખાત. ૨૩૨

જો અબ એહ શરીરકી, મમતા કરીએ બાય;
 પ્રીતિ રાખીએ તેહસું, દુઃખદાયક બહુ થાય. ૨૩૩
 સુર અસુરાંકા દેહ એ, ઇંદ્રાદિકકા જેહ;
 સબહિ વિનાશી એહ છે, તો કયું કરવો નેહ ? ૨૩૪
 ઇંદ્રાદિક સુર મહાબળી, અતિશય શક્તિ ધરંત;
 થિતિ પૂરણ થયે તેહ પણ, ખિણુ એક કાઉ ન રહંત. ૨૩૫
 ઇંદ્રાદિક સુર જેહ છે, તિણુકી ઋદ્ધિ અપાર;
 બત્રિશ લાખ વિમાનકે, સવિ સુર આણુકાર. ૨૩૬
 તિન લખ છત્રીશ સહસ છે, મહાબળવંત જુગર;
 આતમરક્ષક જેહના, અનિમિષ રહે હુંશીયાર. ૨૩૭
 સાત કટકમળનો ધણી, ઋદ્ધિતણો નહીં પાર;
 સામાનિક સુરવર પ્રમુખ, જિહાં છે બહુ વિસ્તાર. ૨૩૮
 એહવા પરાક્રમકા ધણી, જમ થિતિ પૂરણ હોય;
 કાળપિશાચ જબ મંચહે, રાખી ન શકે કાય. ૨૩૯
 કાળકૃતાંતકે આગળે, કિસકા ચલે ન જોર;
 મોહે મૂંઝયા પ્રાણિયા, ટળવળતા કરે સોર. ૨૪૦

[૧૨૧]

તેણે કારણ માવિત્ર તુમ, તને મોહકું દૂર;
સમતાભાવ અંગીકરી, ધર્મ કરો થઈ શૂર. ૨૪૧

પુદ્ગલરચના કારમી, વિણસંતાં નહીં વાર;
તે ઉપર મમતા કિસી, ધરમ કરો જગસાર. ૨૪૨

જૂઠા એહ સંસાર છે, તિણકું જાણો સાચ;
ભૂલ અનાદિ અજ્ઞાનકી, મોહ કરાવે નાચ. ૨૪૩

કરમસંજોગ આવી મળે, ચિતિ પાકે સહુ જાય;
કોડ જતન કરીએ કદા, પણ ખિણ એક ન રહાય. ૨૪૪

સ્વપ્નસરીખા ભોગ છે, ઋદ્ધિ ચપળા ઝખકાર;
ડાલઅણી જળખિંદુસમ, આયુ અચિર સંસાર. ૨૪૫

તે જાણો તમે શુભ પરે, છંડો મમતા જળ;
આતમહિત અંગીકરી, પાપ કરો વિસરાળ. ૨૪૬

રાગદશાથી જીવકું, નિવિડ કરમ હોય બંધ;
વળી દુર્ગતિમાં જઈ પડે, જિહાં દુઃખના બહુ ધંધ. ૨૪૭

મુજ ઉપર બહુ મોહથી, તુમકું અતિ દુઃખ થાય;
પણ આયુ પૂરણ થયે, કિસીયું તે ન રખાય. ૨૪૮

[૧૨૨]

અહ્ય કાળ આયુ તુમે, દેખો દષ્ટિ નિહાળ;
સંબંધ નહીં તુમ મુજ મિચે, મેં ફિરતા સંસાર. ૨૪૯

ભાવો ભાવ સંબંધથી, મેં લયા તુમકા પુત્ર;
પંથી મેલાપ તણી પરે, એ સંસારહ સૂત્ર. ૨૫૦

એણી વિધ સવિ સંસારી જીવ, ભટકે ચિહું ગતિ માંહી;
કરમબંધે આવી મળે, પણ ન રહે ઘિર ક્યાંહી. ૨૫૧

એહ સરૂપ મંસારકા, પ્રત્યક્ષ તુમ દેખાય;
તે કારણ મમતા તજી, ધર્મ કરો ચિત્ત લાય. ૨૫૨

પુન્યસંજોગે પામિયા, નરભવ અતિ સુખકાર;
ધર્મસામગ્રી સવિ મળી, સફળ કરો અવતાર. ૨૫૩

કાળઆહોડી જગતમે, ભમતો દિવસ ને રાત;
તુમકું પણ ગ્રહશે કદા, એ સાચો અવદાત. ૨૫૪

એમ જાણી સંસારકી, મમતા કીજે દૂર;
સમતાભાવ અંગીકરો, જેમ લહો સુખ ભરપૂર. ૨૫૫

ધરમ ધરમ જગ સહુ કરે, પણ તસ ન લહે ભર્મ;
શુદ્ધ ધર્મ સમન્યા વિના, નવિ મીટે તસ ભર્મ. ૨૫૬

કટિક મણિ નિરમલ જિશો, ચેતનકો જે સ્વભાવ;
 ધરમ વસ્તુગત તેહ છે, અવર સવે પરભાવ. ૨૫૭
 રાગદ્વેષકી પરિણતિ, વિષય કષાય સંભોગ;
 મલિન ભયા કરમે કરી, જનમ મરણ આભોગ. ૨૫૮
 મોહકરમકી ગહેલતા, મિથ્યાદષ્ટિ અંધ;
 મમતાયું માયે સદા, ન લહે નિજ ગુણ સંધ ૨૫૯
 તિન કારણુ તુમકું કહું, સુણો એક ચિત્ત લગાય;
 મમતા છાંડો મૂલથી, જેમ તુમકું સુખ થાય. ૨૬૦
 પરમ પંચ પરમેષ્ઠિકો, સમરણ અતિ સુખદાય;
 અતિ આદરથી કીજીએ, જેહથી ભવદુઃખ જાય. ૨૬૧
 અરિહંત સિદ્ધ પરમાતમા, શુદ્ધ સરૂપી જેહ;
 તેહના ધ્યાનપ્રભાવથી, પ્રગટે નિજ ગુણુરેહ. ૨૬૨
 શ્રી જિન ધર્મ પસાયથી, હુઈ મુજ નિર્મળ બુદ્ધ;
 આતમ ભલી પરે ઓળખી, અખ કરં તેહની શુદ્ધ. ૨૬૩
 તુમે પણ એહ અંગીકરો, શ્રીજિનવરકો ધર્મ;
 નિજ આતમકું ભલી પરે, જાણી લહે સવિ મર્મ. ૨૬૪

[૧૨૪]

ઔર સવે ભ્રમજાળ હે, દુઃખદાયક સવિ સાજ;
તિનકી મમતા ત્યાગકે, અખ સાધો નિજ કાજ. ૨૬૫
ભવ ભવ મેલી મૂકિયા, ધન કુટુંબ સંજોગ;
વાર અનંતા અનુભવ્યા, સવિ સંજોગ વિજોગ. ૨૬૬
અજ્ઞાની ઔ આતમા, જિસ જિસ ગતિમે જાય;
મમતાવશ ત્યાં તેહવો, હુઈ રહી બહુ દુઃખ પાય. ૨૬૭
માહાતમ ઔ સવિ મોહકો, કિણુવિધ કલો ન જાય;
અનંત કાળ ઔણી પરે ભમે, જન્મમરણ દુઃખદાય. ૨૬૮
ઔમ પુદ્ગલપરજાય જેહ, સર્વ વિનાશી જાણુ;
એતન અવિનાશી સદા, ઔ ના લખે અજાણુ. ૨૬૯
મિથ્યા મોહને વશ થઈ, જૂઠુંકું ભી સાચ;
કહે તિહાં અચરજ કિશો, ભવમંડપકો નાચ. ૨૭૦
જિનકો મોહ ગણી ગયો, ભેદજ્ઞાન લહી સાર;
પુદ્ગલકી પરિણતિ વિષે, નવિ રાચે નિરધાર. ૨૭૧
ભિન્ન લખે આતમથકી, પુદ્ગલકી પરજાય;
કિમહિ ચલાવ્યો નવિ ચલે, કિસી પરે તે ન ડગાય. ૨૭૨

[૧૨૫]

ભયા યથારથ જ્ઞાન જપ્પ, જાણે નિજ પરભાવ;
ધિરતા ભઈ નિજ રૂપમે, નવિ રૂપે તસ પરભાવ. ૨૭૩
માત તાત તુમકું કહું, એ સખ સાચી વાત;
તે ચિત્તમે ધરજ્યો સદા, સફળ કરો અવદાત. ૨૭૪
મુજકું તુમ સાથે હતો, એતા દિન સંબંધ;
અખ તે સવિ પૂરણ હુઓ, ભાવીભાવ પ્રબંધ. ૨૭૫
વિકલ્પ કાષ્ઠ તુમે મત કરો, ધરમ કરો થઈ ધીર;
મેં પણ આતમસાધના, કરું નિજ મન કરી થીર. ૨૭૬
આતમકારજ સાધવો, તુમકું ઉચિત હે સાર;
મોહ ન કરો કિસી કારણે, જિણથી દુઃખ અપાર. ૨૭૭
સહજ સ્વરૂપ જે આપણો, તે છે આપણી પાસ;
નહીં કિસીશું જાચના, નહીં પરકી કિસી આશ. ૨૭૮
અપના ધરમાંહી અછે, મહા અમૂલ્ય નિધાન;
તે સંભાળો શુભ પરે, ચિંતન કરો સુવિધાન ૨૭૯
જન્મમરણકા દુઃખ ટળે, જપ્પ નીરખે નિજ રૂપ;
અનુક્રમે અવિચળ પદ લહે, પ્રગટે સિદ્ધસરૂપ. ૨૮૦

[૧૨૬]

નિજ સરૂપ જાણ્યા વિના, જીવ જામે સંસાર;
 જ્યાં નિજ રૂપ પિછાણિયો, ત્યાં લહે જાવડો પાર. ૨૮૧
 સકલ પદારથ જગતકે, જાણુણ-દેખાણુહાર;
 પ્રત્યક્ષ બિન્ન શરીરશું, યાચક ચેતન સાર. ૨૮૨
 દૃષ્ટાંત એક સુણો છહાં, બારમા સ્વર્ગકો દેવ;
 કૌતુક મિષ મધ્ય લોકમેં, આવી વસિયો હેવ. ૨૮૩
 કાષ્ઠક રંક પુરૂષતણી, શરીર પરજન્યમેં સોય;
 પેસી ખેલ કરે કિશા, તે દેખો સહુ કાય. ૨૮૪
 કબ્બલિક રાનમેં જાયકે, કાષ્ટકી ભારી લેય;
 નગરમેં વેચન ચાલિયો, મસ્તક ધરીને તેહ. ૨૮૫
 કરે મજૂરી કાષ્ઠ દિન, કબ્બલિક માગે બીખ;
 કબ્બલિક પરસેવા વિષે, દક્ષ થઈ ધરે શીખ. ૨૮૬
 કબ્બલિક નાટકિયો, હુધ, રીઝવે નરકા વૃંદ;
 કબ્બલિક વણિક બનિ ધસો, કરે વેપાર અમંદ. ૨૮૭
 કબ્બલિક માલ ગુમાયકે, રૂદન કરે બહુ તેહ;
 કબ્બલિક નફા પાયકે, હાસ્ય વિનોદ અછેહ. ૨૮૮

એણી વિધ ખેલ કરે ધણા, પુત્ર પુત્રી પરિવાર;
 સ્ત્રી આદિક સાથે રહે, નગરમાંહી તેણી વાર. ૨૮૮
 વૈરીકટક આગ્યું ધણું, નાસણુ લાગ્યા લોક;
 તવ તે સુર એમ ચિંતવે, ઈલાં હોશે બહુ શોક. ૨૮૯
 એમ વિચાર કરી સવે, ચાલે આધી રાત;
 એક પુત્રક કાંધ પર, બીજાકું ગ્રહે હાથ. ૨૯૦
 ધરવાખરકા પોટલો, સ્ત્રી લહે શિરપર તેહ;
 પુત્રીકું આગળ કરી, એણી પેરે ચાલે તેહ. ૨૯૧
 ફાટે દૂટે ગોદડાં, તિણકી બાંધી ગાંઠ;
 શિર ધરી તે આપણે, એણિ વિધ તિહાંથી નાઠ. ૨૯૨
 મારગ ચાલતાં તેહને, વાટ બટાઉ મળે જોહ;
 પૂછે કિહાં ચાલ્યા તુમે?, તવ એમ ભાખે તેહ. ૨૯૩
 નગર અમારું ઘેરિયું, વયરીલશ્કર આય;
 તિણ કારણુ અમે નાશિયા, લહી કુટુંબ સમવાય. ૨૯૪
 કાઈક ગામમેં જાયકે, જિમ તિમ કરું ગુજરાત;
 કરમવિપાક બને ઈસા, તેણે કરી બયા હેરાત. ૨૯૫

એમ અનેક પ્રકારકા, ખેલ કરે જગમાંહી;
 પણ ચિત્તમેં જાણે ઈશ્યું, મેં સદા સુખ માંહી. ૨૯૭
 મેં તો બારમા કલ્પકો, દેવ મહાઋદ્ધિવંત;
 અનોપમ સુખ વિલસું સદા, અદ્ભુત એ વિરતંત. ૨૯૮
 એ ચેષ્ટા જે મેં કરી, તે સવિ કૌતુક કાજ;
 રંકપરજાય ધારણુ કરી, તિણુકો એ સવિ સાજ. ૨૯૯
 જેમ સુર એહ ચરિત્રને, નવિ ધરે મમતાભાવ;
 દીનભાવ પણ નવિ કરે, ચિંતવે નિજ સુરભાવ. ૩૦૦
 એણિ વિધ પર પરજાયમેં, મેં જે ચેષ્ટા કરંત;
 પણ નિજ શુદ્ધ સરપકું, કબ્જ નહીં વિસરંત. ૩૦૧
 શુદ્ધ હમારો રૂપ હે, શોભિત સિદ્ધસમાન;
 કેવલલક્ષ્મીકો ધણી, ગુણ અનંત નિધાન. ૩૦૨
 એણિ પરે એહ સરપકો, અનુભવ કિયો બહુ વાર;
 અબકિણુ વિધ મુજ ભય નહીં, એ જાણો નિરધાર. ૩૦૩
 અબ આગે નિજ નારીકું, સમજાવે શુભ રીત;
 મમતા ન કરો એહકી, ન કરો પુદ્ગલ-પ્રીત. ૩૦૪

[૧૨૬]

થિતિ પૂરણુ ભઈ એહકી, અખ રહેણુકા નાંહી;
તો કયું મોહ ધરો ધણો ?, દુઃખકરણુ દિનમાંહી. ૩૦૫
મેરા તેરા સંબંધ જે, એતા દિનકા હોય;
વધધટ કેા ન કરી શકે, એણિ વિધ જાણો સોય. ૩૦૬
એહ શરીર અસાર છે, વિણુસંતાં નહીં વાર;
થિતિ બલ સવિ પૂરણુ હુઆ, ખિણુમેં હોયગી છાર. ૩૦૭
તિણુ કારણુ તુમકું કહું, મ ધરો ઇણુકી આશ;
ગરજ સરે નહીં તાહરી, ઇનકા હોયે અખ નાશ. ૩૦૮
એમ જાણી મમતા તજી, ધરમ કરો ધરી પ્રીત;
જેમ આતમસુખ સંપજે, એ ઉત્તમકી રીત. ૩૦૯
કાળ જગતમેં સહુ શિરે, ગાફલ રહેણુ નાંહી;
કબહિક તુજકું પણુ મહે, સંશય ઇણુમેં નાંહી. ૩૧૦
તું મુજ પ્યારી નારી છે, એ સવિ મોહવિલાસ;
ભોગવિટંબના જાણીએ, આતમગુણુકેા નાશ. ૩૧૧
સ્ત્રી ભરથાર સંજોગ જે, ભવનાટક એહ જાણુ;
એતન તુજ મુજ સારીખો કર્મ વિચિત્ર વખાણુ. ૩૧૨

એમ વિચાર ચિત્તમેં ધરી, મમતા મૂકે દૂરે;
 નિજ સ્વારથ સાધન ભણી, ધરમ કરો થઈ શૂર. ૩૧૩
 જો મુજ ઉપર રાગ છે, તો કરો ધરમમેં સાજ;
 ધીરે અવસર તુજ ઉચિત હે, એ સમો અવર ન કાજ ૩૧૪
 ધરમઉપદેશ એણી પરે, તેરા હિતકે કાજ;
 મેં કહ્યો કરણા લાયકે, તેણે સાધો શિવરાજ. ૩૧૫
 ફાગટ ખેદ ન કીજએ, કર્મબંધ બહુ થાય;
 જાણી એમ મમતા તજ, ધર્મ કરો સુખદાય. ૩૧૬
 હવે નિજ કુટુંબભણી કહે, હિતશિક્ષા સુવિચાર;
 મમતા મોહ છોડાવવા, એણિ વિધ કરે ઉપગાર. ૩૧૭
 સુણો કુટુંબ પરિવાર સહુ, કહું તુમકું હિત લાય;
 આયુ ચિતિ પૂરણુ બઈ, એહ શરીરકી ભાય. ૩૧૮
 તેણે કારણુ મુજ ઉપરે, રાગ ન ધરણાં કાય;
 રાગ કર્યા દુઃખ ઉપજે, ગરજ ન સરણી જોય. ૩૧૯
 એહ ચિતિ સંસારકી, પંખીકા મેલાય;
 ખિણુ ખિણુમેં બેડી ચલે, કહાં કરણા સંતાપ. ૩૨૦

કાણુ રહ્યા ઈહાં ચિર થઈ ?, રેહણુહાર નહીં કાય;
 પ્રત્યક્ષ હીસે ધણી પરે, તુમે પણ જાણો સોય. ૩૨૧
 મેરે તુમ સહુ સાચયું, ક્ષમાભાવ છે સાર;
 આણુંદમાં તુમ સહુ રહો, ધર્મ ઉપર ધરો પ્યાર. ૩૨૨
 ભવસાયરમાં જૂડતાં, ના કાઈ રાખણુહાર;
 ધર્મ એક પ્રવહણુ સમો, કેવલિભાષિત સાર. ૩૨૩
 એ સેવો તુમ ચિત્ત ધરી, જેમ પામે સુખ સાર;
 દુરગવિ સવિ દૂરે ટળે, અનુક્રમે ભવનિસ્તાર. ૩૨૪
 એમ કુટુંબ પરિવારકું, સમજાવી અવદાત;
 પછી પુત્ર બોલાયકે, ભાષે એણી પરે વાત. ૩૨૫
 સુણો પુત્ર શાણા તુમે, કેહણુંકે એ સાર;
 મોહ ન કરવો માહરો, એહ અચિર સંસાર. ૩૨૬
 શ્રીજિનધરમ અંગીકરો, સેવો ધરી બહુ રાગ;
 તુમકું સુખદાયક ધણો, લહેશે મહા સોભાગ. ૩૨૭
 અવહારિક સંબંધથી, આપણા માનો સાર;
 તેણે કારણુ તુમને કહું, ધારો ચિત્ત મોઝાર. ૩૨૮

પ્રથમ દેવ ગુરુ ધર્મકી, કરો અતિ ગાઢ પ્રતીત;
 મિત્રાર્થ કરો સુજનકી, ધર્મોથું ધરો પ્રીત. ૩૨૯
 દાન શીયલ તપ ભાવના, ધર્મ એ ચાર પ્રકાર;
 રાગ ધરો નિત્ય એહથું, કરો શક્તિ અનુસાર. ૩૩૦
 સ્વજન તથા પરજન વિષે, ભેદવિજ્ઞાન જેમ હોય;
 એહ ઉપાય કરો સદા, શિવસુખદાયક સોય. ૩૩૧
 જે સંસારી પ્રાણિયા, મગન રહે સંસાર;
 પ્રીત ન કીજીએ તેહકી, મમતા દૂર નિવાર. ૩૩૨
 રાગી જીવકી સંગતે, એહ સંસારમઝાર;
 કાળ અનાદિ ભટકતાં, કિમહિ ન લહીએ પાર. ૩૩૩
 રાગે રાગદશા વધે, તેમ વળી વિષય વિકાર;
 મમતા મૂઝી બહુ વધે, એ દુર્ગતિદાતાર. ૩૩૪
 તેણે સંસારી જીવકી, તજી સંગત દિલ ધાર;
 જ્ઞાનવંત પુરષોત્તમી, કરો સંગતિ સુવિચાર. ૩૩૫
 ધર્માત્મા પુરષોત્તમી, સંગતે બહુ ગુણ થાય;
 જશ કીર્તિ વાધે ધણી, પરિણતિ સુધરે જાય. ૩૩૬

એમ અનેક ગુણ સંપન્ને, એહ લોકમેં સુખકાર;
 વળી પરલોકમેં પામીએ, સ્વર્ગાદિક સુખ સાર. ૩૩૭
 વળી ઉત્તમ પુરુષતણી, સંગતે લહીએ ધર્મ;
 ધર્મ આરાધી અનુકમે, પામીએ શિવપુરશર્મ. ૩૩૮
 ધર્મી ઉત્તમ પુરુષકી, સંગતિ સુખની ખાણ;
 દોષ સકળ દૂર ટળે, અનુકમે પદ નિર્વાણ. ૩૩૯
 એણિ વિાધ તુમકું હિતભણી, વચન કહ્યાં સુરસાલ;
 જો તુમકું સચ્ચા લગે, તો કીજો ચિત્ત વશાલ. ૩૪૦
 દયાભાવ ચિત્ત આણુકે, મેં કહ્યા ધર્મ વિચાર;
 જો તુમ હૃદયમાં ધારશો, તો લેશો સુખ અપાર ૩૪૧
 એમ સખકું સમજાયકે, સખસેં અલગા હોય;
 અવસર દેખી આપણા, ચિત્તમેં ચિંતે સોય. ૩૪૨
 આયુ અદ્ય નિજ જાણુકે, સમકિતદષ્ટિવંત;
 દાન પુન્ય કરણા જિંકે, નિજ હાથે કરે સંત. ૩૪૩
 મહાવ્રતધારી મુનિવરા, સમ્યગ્જ્ઞાન સંયુક્ત;
 ધારક દશવિધ ધર્મના, પંચ સમિતિ ત્રણ ગુપ્ત. ૩૪૪

બાહ્ય અભ્યંતર ગ્રંથિ જે, તેહથી ન્યારા જેહ;
 બહુશ્રુત આગમઅર્થના, મર્મ લહે સહુ તેહ. ૩૪૫
 એહવા ઉત્તમ ગુરૂતણો, પુન્યથી જોગ જો હોય;
 અંતર ખુલી એકાંતમે, નિઃશયભાવ હોય સોય. ૩૪૬
 એહવા ઉત્તમ પુરૂષનો, જોગ કદી નવિ હોય;
 તો સમકિતદષ્ટિ પુરૂષ, મહાગંભીર તે જોય. ૪૪૭
 એહવા ઉત્તમ પુરૂષકે, આગે અપની ખાત;
 હૃદય ખોલકે કીજીએ, મરમ સકલ અવદાત. ૩૪૮
 જોગ જીવ ઉત્તમ જીકે, ભવભીરૂ મહાભાગ;
 એહવો જોગ ન હોય કદા, કહેણેકો નહીં લાગ. ૩૪૯
 અપના મનમે ચિંતવે, દુષ્ટ કરમવશ જેહ;
 પાપકરમ જે હોઈ ગયું, બહુવિધ નિંદે તેહ. ૩૫૦
 શ્રીઅરિહંત પરમાતમા, વળી શ્રીસિદ્ધભગવંત;
 જ્ઞાનવંત મુનિરાજની, વલી સુર સમકિતવંત. ૩૫૧
 ઇત્યાદિક મહાપુરૂષકી, સાખ કરી સુવિશાલ;
 વળી નિજ આતમસાખશું, દુરિત સવે અસરાલ. ૩૫૨

મિથ્યાદુષ્કૃત ભણી પરે, દીજે ત્રિકરણશુદ્ધ;
 એણિ વિધ પવિત્ર થઈ પછે, કીજે નિર્મળ શુદ્ધ. ૩૫૩
 અવશ્ય મરણ નિજ મન વિષે, ભાસન હુવે જામ;
 સર્વ પરિગ્રહ ત્યાગકે, આહાર ચાર તજે તામ. ૩૫૪
 જો કદી નિર્ભય નવિ હુવે, મરણતણો મનમાંહી;
 તેા મરજાદા કીજીએ, ઈતર કાલકી તાંહી. ૩૫૫
 સર્વઆરંભ પરિગ્રહ સહુ, તિનકેા કીજે તાગ;
 ચાર આહાર વળી પચ્યખિએ, ઇણવિધ કરીમહાભાગ ૩૫૬
 હવે તે સમકિતદષ્ટિવંત, ચિર કરી મન વચ્ચ કાય;
 ખાટથી નીચે ઉતરી, સાવધાન અતિ થાય. ૩૫૭
 સિંહપરે નિર્ભય થઈ, કરે નિજ આતમકાજ;
 મોક્ષ લક્ષ્મી વરવાભણી, લેવા શિવપુર રાજ. ૩૫૮
 જિમ મહાસુભટ સંગ્રામમાં, વૈરી જીતણુ કાજ;
 રણભૂમિમેં સંચરે, કરતા અતિહ દિગ્ગાજ. ૩૫૯
 ઇણવિધ સમકિતવંત જો, કરી ચિરતાપરિણામ;
 આકુળતા અંશે નહીં, ધીરજતાણું તે ધામ. ૩૬૦

શુદ્ધ ઉપયોગમાં વરતતો, આતમશુણ્યઅનુરાગ;
 પરમાતમકે ધ્યાનમેં, લીન ઓર સખ ત્યાગ. ૩૬૧
 ધ્યાતા ધ્યેયની એકતા, ધ્યાન કરતાં હોય;
 આતમ હોય પરમાતમા, એમ જાણે તે સોય. ૩૬૨
 સમ્યગ્દષ્ટિ શુભ મતિ, શિવસુખ ચાહે તેહ;
 રાગાદિ પરિણામમેં, ખિણુ નવિ વરતે તેહ. ૩૬૩
 ક્રિણુહિ પદારથકી નહીં, વાંછા તસ ચિત્તમાંહ;
 મોક્ષલક્ષ્મી વરવા જાણી, ધરતો અતિ ઉછાંહ. ૩૬૪
 એણિવિધ ભાવ વિચારતાં, કાળ પૂરણુ કરે સોય;
 આકુલતા ક્રિણુ વિધ નહીં, નિરાકુલ ચિર હોય. ૩૬૫
 આતમસુખ આણુંદમય, શાંત સુધારમ કુંક;
 તામેં તે ઝીલી રહે, આતમવીરજ ઉદંક. ૩૬૬
 આતમસુખ સ્વાધીન છે, ઓર ન એહ સમાન;
 એમ જાણી નિજ રૂપમેં, વરતે ધરી બહુમાન. ૩૬૭
 એમ આણુંદમાં વરતતાં, શાંત પરિણામ સંયુક્ત;
 આયુ નિજ પૂરણુ કરી, મરણુ લહે મતિમંત. ૩૬૮

એહ સમાધિ પ્રભાવથી, ઇંદ્રાદિકકી ઋદ્ધ;
 ઉત્તમ પદવી તે લહે, સર્વ કારજકો સિદ્ધ. ૩૬૯
 મહાવિભૂતિ પાયકે, વિચરંતા ભગવાન;
 વળી કેવળ મુનિરાજને, વંદે સ્તવે બહુમાન. ૩૭૦
 સુરલોકે શાશ્વત પ્રભુ, નિત્ય ભક્તિ કરે તાસ;
 કલ્યાણક જિનરાજનાં, ઓચ્છવ કરત ઉલાસ. ૩૭૧
 નંદીસર આદે ધણાં, તીરથ વંદે સાર;
 સમકિત નિર્મળ તે કરે, સફળ કરે અવતાર. ૩૭૨
 સુરઆયુ પૂરણ કરી, તિહાંથી ચવીને તેહ;
 મનુષ્યગતિ ઉત્તમ કુલે, જનમ લહે ભવી તેહ. ૩૭૩
 રાજ્યઋદ્ધિ સુખ ભોગવી, સદ્ગુરૂ પાસે તેહ;
 સંજમધર્મ અંગીકરી, ગુરૂ સેવે ધરી તેહ. ૩૭૪
 શુદ્ધ ચરણ પરિણામથી, અતિ વિશુદ્ધતા થાય;
 ક્ષપકશ્રેણિ આરોહીને, ધાતી કરમ ખપાય. ૩૭૫
 કેવળજ્ઞાન પ્રગટ ભયો, કેવળ દરશન ભાસ;
 એક સમય ત્રણ કાલકી, સર્વ વસ્તુ પરકાસ. ૩૭૬

સાદિ અનંત યિતિ કરી, અવિચલ સુખ નિરધાર;
 વચન અગોચર એહ છે, કિણુવિધ લહીએ પાર ? ૩૭૭
 મહિમા મરણુસમાધિનો, જાણો અતિ ગુણુગેહ;
 તિણુ કારણુ ભવી પ્રાણિયા, ઉદ્ધમ કરીએ તેહ. ૩૭૮
 એણિ વિધ મરણુસમાધિકા, સંક્ષેપે સુવિચાર;
 દુહા બાસ રચના કરી, નિજ પરને ઉપગાર. ૩૭૯
 મરણુસમાધિવિચારની, પ્રતિ મળી મુજ એક;
 તિણુમેં સમાધિમરણુકા, વર્ણુવ કીયો અતિ છેક. ૩૮૦
 પણુ બાપા મરદેશકી, તિણુમેં લખિયો તેહ;
 તિણુ કારણુ સુગમ કરી, દુહાખંધ કીયો એહ. ૩૮૧
 અલ્પ મતિ અનુસારથી, બિનઉપયોગે જેહ;
 વિરહભાવ લખિયો જિક, મિથ્યાદુષ્કૃત તેહ. ૩૮૨
 ભાવનગરવાસી બલા, સેવક શ્રીભગવંત;
 ભગવાનસુત ભગવાનકું, ખહેચરદાસ પ્રણમંત. ૩૮૩

श्री विद्यानन्द-कृत

हितशिक्षा

[દુહા]

અવસર નિકટ મરણ તણો, જખ જાણે બુધ લોય;
તખ વિશેષ સાધન કરે, સાવધાન અતિ હોય. ૧
ધર્મ અર્થ અરૂ કામ શિવ, સાધન જગમેં ચાર;
વ્યવહારે વ્યવહાર લખ, નિશ્ચે નિજ ગુણ ધાર. ૨
મૂરખ કુલઆચારકુ, જાણત ધર્મ સદીવ;
વસ્તુ સ્વભાવે ધરમ શુદ્ધ, કહત અનુભવી જીવ. ૩
ખેહ ખગ્નનાકું અરથ, કહત અજ્ઞાની જીહ;
કહત દ્રવ્ય દરસાવકું, અર્થ સુજ્ઞાની ભીહ. ૪
દંપતી રતિઠીડા પ્રત્યે, કહત દુરમતિ કામ;
કામ ચિત્તઅભિલાષકું, કહત સુમતિ ગુણધામ. ૫
ઇંદ્ર લોકકું કહત શિવ, જે આગમદગહીણ;
બંધ અભાવ અચલ ગતિ, ભાખત નિત્ય પ્રવીણ. ૬
એમ અધ્યાતમપદ લખી, કરત સાધના જેહ;
ચિદાનંદ નિજધર્મનો, અનુભવ પાવે તેહ. ૭

સમયમાત્ર પ્રમાદ તજ, ધર્મ સાધનામાંય;
 અધિર રૂપ સંસાર લખ, રે નર કહીએ કાંય. ૮
 છિજત છિન છિન આવખો, અંજલી જલ જયું મીત;
 કાલચક્ર માથે ભમત, સોવત કહાં અભીત ? ૯
 તન ધન જોખન કારમા, સંધ્યા રાગ સમાન;
 સકલ પદારથ જગતમે, સુપનરૂપ ચિત્ત જન. ૧૦
 મેરા મેરા ક્યા કરે ?, તેરા હે નહિ કાય;
 ચિદાનંદ પરિવારકા, મેલા હે દિન દોય. ૧૧
 એસા ભાવ નિહાળી નિત, કીજે જ્ઞાનવિચાર;
 મીટે ન જ્ઞાન વિચાર વિણ, અંતર ભાવવિકાર. ૧૨
 જ્ઞાનરવિ વૈરાગ્ય જસ, હિરદે ચંદ્રસમાન;
 તાસ નિકટ કહો કેમ રહે ?, મિથ્યાતમ દુઃખખાણુ. ૧૩
 આપ આપણે રૂપમે, મગન મમત મલ ખોય;
 નિત્ય રહે સમતારસી, તાસ બંધ નવિ કાય. ૧૪
 પરપરિણતિ પરસંગશું, ઉપજત વિણસત જીવ;
 મીટયો મોહ પરભાવકો, અચલ અખાધિત શિવ. ૧૫

નૈસે કંચુક ત્યાગસે, વિણસત નહિ ભુજંગ;
 દેહત્યાગથી જીવ પણુ, તૈસે રહત અભંગ. ૧૬
 ને ઉપજે સો તું નહિ, વિણસત તે પણુ નાંહી;
 છોટા મોટા તું નહિ, સમજ દેખ દિલમાંહી. ૧૭
 વરણુ ભાતિ તોમ્ને નહીં, જાત પાત કુલ રેખ;
 રાવ રંક તું હૈ નહિ, નહિ બાબા નહિ બેખ. ૧૮
 તું સૌમે સૌથી સદા, ન્યારા અલખ સરૂપ;
 અકથ કથા તેરી મહા, ચિદાનંદ ચિદરૂપ. ૧૯
 જન્મ મરણુ જિહાં હૈ નહિ, ઇત બીત લવલેશ;
 નહિ શિર આણુ નરિંદકી, સોહિ આપણા દેશ. ૨૦
 વિનાશિક પુદ્ગલદશા, અવિનાશી તું આપ;
 અપ્પા આપ વિચારતાં, મીટે પુન્ય અરૂ પાપ. ૨૧
 બેડી લોહ કનકમયી, પાપ પુન્ય જગ જાણુ;
 દોયચકી ન્યારા સદા, નિજ સ્વરૂપ પહિચાણુ. ૨૨
 જુગલ ગતિ શુભ પુન્યથી, ઇતર પાપથી જોય;
 ચારો ગતિ નિવારીએ, તખ પંચમ ગતિ હોય. ૨૩

પંચમ ગતિ બિન જીવકું, સુખ તિહું લોક મોઝાર;
 ચિદાનંદ નવિ જાણુજો, એ મહોટા નિરધાર. ૨૪
 ઈમ વિચાર હિરદે કરત, જ્ઞાન ધ્યાન રસ લીન;
 નિર્વિકલ્પરસ અનુભવી, વિકલ્પતા હોય છીન. ૨૫
 નિર્વિકલ્પ ઉપયોગમેં, હોત સમાધિ રૂપ;
 અચલ જ્યોત ઝલકે તિહાં, પાવે દર્શ અનૂપ. ૨૬
 દેખ દર્શ અદ્ભુત મહા, કાલ ત્રાસ મીટ જાય;
 જ્ઞાન યોગ ઉત્તમ દશા, સદ્ગુરુ એહ બતાય. ૨૭
 જ્ઞાનાલંબન દૃઢ ગ્રહી, નિરાલંબતા ભાવ;
 ચિદાનંદ નિત્ય કીજીએ, એહિજ મોક્ષ-ઉપાય. ૨૮
 થોડાસામેં જાણુજો, કારણ રૂપ વિચાર;
 કહત સુનત શ્રુતજ્ઞાનકો, કબહુ ન આવે પાર. ૨૯
 મેં મેરા એ જીવકું, બંધન મહોટા જન;
 મેં મેરા જાકું નહીં, સોહી મોક્ષ પીછાન. ૩૦
 મેં મેરા એ ભાવથી, વધે રાગ અરૂ રોષ;
 રાગ રોષ જૈલોં હિયે, તૌલોં મીટે ન દોષ. ૩૧

રાગ-દ્વેષ જાકું નહીં, તાકું કાલ ન ખાય;
 કાલજીત જગમેં રહે, મહોટા ગિરદ ધરાય. ૩૨
 વિદાનંદ નિત કીજીએ, સમરણ શ્વાસોશ્વાસ;
 વૃથા અમૂલક જાત હૈ, શ્વાસ ખખર નહીં તાસ. ૩૩
 ચાર અખજ કાઠી સપ્ત, પુનઃ અડતાલીસ લાખ;
 સ્વાસ સહસ ચાલીશ સુધિ, સો વરસામેં ભાખ. ૩૪
 વર્તમાન એ કાલમેં, ઉત્કૃષ્ટી થિતિ જોય;
 એકશત શોલે વર્ષની, અધિક ન જીવે કાય. ૩૫
 સોપકમ આયુક કહ્યો, પંચમકાલ મોઝાર;
 સોપકમ આયુ વિષે, ધાત અનેક વિચાર. ૩૬
 મંદ સ્વાસ સ્વરમેં ચલત, અદ્વિગિમર હોય ખીણ;
 અધિક સ્વાસ ચાલત અધિક, હીણ હોત પરવીણ. ૩૭
 ચાર સમાધિ લીન નર, પટ શુભ ધ્યાન મોઝાર;
 તૃણા ભાવ જોઠા જ્યું દસ, જોલત દ્વાદશ વાર. ૩૮
 ચાલત સોલસ સોવતાં, ચલત સ્વાસ ખાવીશ;
 નારી ભોગવતાં જાણુજો, ઘટત સ્વાસ છત્રીશ. ૩૯

[૧૪૬]

થોડી વેલા માંહે જસ, વહત અધિક સ્વર શ્વાસ;
આયુ છીજે બલ ધટે, રોગ હોય તન તાસ. ૪૦
અધિકા નાંહિ બોલીયે, નહિ રહિયે પડ સોય;
અતિ શીઘ્ર નવિ ચાલીયે, જો વિવેક મન હોય. ૪૧

શ્રી પુન્યપ્રકાશનું સ્તવન

[દુહા.]

સકલ સિદ્ધિદાયક સદા, ચોવીશે જિનરાય;
સહગુર સામિની સરસતી, પ્રેમે પ્રણમું પાય. ૧
ત્રિભુવનપતિ ત્રિશલાતણો, નંદન ગુણગંભીર;
શાસનનાયક જગ જયો, વર્દમાન વડવીર. ૨
એક દિન વીરજિણુંદને, ચરણે કરી પ્રણામ;
ભવિક જીવના હિતભણી, પૂછે ગૌતમસ્વામ ૩
મુક્તિમારગ આરાધીએ, કહો કિણુ પરે અરિહંત;
સુધા સરસ તવ વચનરસ, ભાષે શ્રીભગતવંત. ૪
અતિચાર આલોઈએ, પ્રત ધરીએ ગુરસાખ;
જીવ ખમાવો સયલ જે, યોનિ ચોરાશી લાખ. ૫
વિધિશું વળા વેસિરાવીએ, પાપસ્થાન અદાર;
ચાર શરણુ નિત્ય અનુસરો, નિંદો દુરિત આચાર. ૬
શુભ કરણી અનુમોદીએ, ભાવ ભલો મન આણુ;
અણુસણુ અવસર આદરી, નવ પદ જપો સુજાણુ. ૭
શુભ ગતિ આરાધનતણા, એ છે દશ અધિકાર;
ચિત્ત આણીને આદરો, જેમ પામો ભવપાર. ૮

[૧૫૦]

ઢાળ-પહેલી.

[કુમતિ એ છીંડી કિહાં રાખી-એ દેશી.]

જ્ઞાન દરિસણુ ચારિત્ર તપ વિરજ, એ પાંચે આચાર;
એહ તણુ ઇહભવ પરભવના,

આલોષએ અતિચાર રે પ્રાણી;
જ્ઞાન ભણો ગુણખાણી, વીર વદે એમ વાણીરે.

પ્રા૦ ૧

ગુરુ ઓળવીએ નહીં ગુરુ વિનયે, કાળે ધરી બહુમાન;
સૂત્ર અરથ તદુભય કરી સૂઘાં, ભણીએ વહી ઉપધાન રે.

પ્રા૦ જ્ઞા૦ ૨

જ્ઞાનોપગરણુ પાટી પોથી, ઠગણી નોકારવાળી;
તેહ તણી કીધી અશાતના, જ્ઞાનભક્તિ ન સંભાળીરે.

પ્રા૦ જ્ઞા૦ ૩

ઇત્યાદિક વિપરીતપણાથી, જ્ઞાન વિરાધ્યું જેહ;
આ ભવ પરભવ વળીરે ભવોભવ, મિચ્છામિ દુક્કડં તેહ રે.

પ્રા૦ જ્ઞા૦ ૪

[૧૫૧]

સમકિત હ્યે શુદ્ધ જાણી, વીર વદે એમ વાણીરે—

પ્રા૦ સ૦

જિનવચ્ચને શંકા નવિ કીજે, નવિ પરમત—અભિલાખ;
સાધુતણી નિદા પરિહરજે, કુળસંદેહ મ રાખ રે.

પ્રા૦ સ૦ ૫

મૂઠપણું છંડે પરશંસા, ગુણવંતને આદરીએ;
સામીને ધરમે કરી ચિરતા, ભક્તિપ્રભાવના કરીએ રે.

પ્રા૦ સ૦ ૬

સંધ ચૈત્ય પ્રાસાદ તણો જે, અવર્ણવાદ મન લેખ્યો;
દ્રવ્ય દેવકે જે વિણુસાજો, વિણુસંતાં ઉવેખ્યો રે.

પ્રા૦ સ૦ ૭

ધર્ત્યાદિક વિપરીતપણાથી, સમકિત ખંડયું જેહ;
આ ભવ પરભવ વળીરે ભવોભવ, મિછામિ દુષ્કંડ તેહ રે.
પ્રાણી ! ચારિત્ર હ્યે ચિત્ત આણી. ૮

પાંચ સમિતિ ત્રણુ ગુપ્તિ વિરાધી, આઠે પ્રવચનમાય;
સાધુતણે ધરમે પરમાદે, અશુદ્ધ વચન મન કાય રે.

પ્રા૦ ચા૦ ૯

[૧૫૨]

શ્રાવકને ધર્મે સામાયિક-પોસહમાં મન વાળી;
જે જયણા પૂર્વક એ આઠે, પ્રવચનમાય ન પાળી રે.

પ્રા૦ ચા૦ ૧૦

ધત્યાદિક વિપરીતપણાથી, ચારિત્ર ડોળ્યું જોહ;
આ ભવ પરભવ વળી રે ભવોભવ, મિચ્છામિ દુક્કડં તેહ રે.

પ્રા૦ ચા૦ ૧૧

બારે ભેદે તપ નવિ કીધો, છતે જોગે નિજ શક્તે;
ધર્મે મન વચ કાયા વીરજ, નવિ ફેરવિયું ભગતે રે.

પ્રા૦ ચા૦ ૧૨

તપ વીરજ આચારે એણિ પરે, વિવિધ વિરાખ્યાં જોહ;
આ ભવ પરભવ વળી રે ભવોભવ, મિચ્છામિ દુક્કડં તેહ રે.

પ્રા૦ ચા૦ ૧૩

વળીય વિશેષે ચારિત્ર ફેરા, અતિચાર આજોઈએ;
વીરજિણેસરવયણ સુણીને, પાપમેલ સવિ ધોઈએ રે.

પ્રા૦ ચા૦ ૧૪

[૧૫૩]

ઢાળ—ખીજી.

[પામી સુગુરૂપસાય—એ દેશી.]

પૃથ્વી પાણી તેઉ, વાયુ વનસ્પતિ;	
એ પાંચે થાવર કહ્યાં એ.	૧
કરી કરસણ આરંભ, ખેત જે ખેડીયાં;	
કૂવા તળાવ ખણાવીયાં એ.	૨
ધર આરંભ અનેક, ટાંકાં ભોંયરાં;	
મેડી માળ ચણાવીયા એ.	૩
હીંપણ ગૂંપણ કાજ, એણિ પરે પરપરે;	
પૃથ્વીકાય વિરાધીયા એ.	૪
ધોયણ નાહણ પાણી, ઝીલણ અપકાય;	
છાતિ ધોતી કરી દૂહવ્યા એ.	૫
ભાઠીગર કુંભાર, લોહ સોવનગરા;	
ભાડભુંગ લિહાલાગરા એ.	૬
તાપણ સેકણ કાજ, વસ્ત્ર નિખારણ;	
રંગણ રાંધણ રસવતી એ.	૭

[૧૫૪]

એણિ પરે કર્માદાન, પરે પરે કુળવી;	
તેઉ વાઉ વિરાધીયા એ.	૮
વાડી વન આરામ, વાવી વનરુપતિ;	
પાન ફૂલ ફળ ચૂંટીયાં એ.	૯
પુંખ પાપડી શાક, શેકચાં સૂકવ્યાં;	
છેઘાં છૂંઘાં આથીયાં એ.	૧૦
અળસી ને એરંડ, ઘાણી ઘાલીને;	
ઘણા તિલાદિક પીલિયા એ.	૧૧
ઘાલી કાલુમાંહે, પીલી શેલડી;	
કુંદમૂળ ફળ વેચીયાં એ.	૧૨
એમ એકેંદ્રીય જીવ, હણ્યા હણાવીયા;	
હણુતાં ને અનુમેદીયા એ.	૧૩
આ ભવ પરભવ નેહ, વળીય ભવોભવે;	
તે મુજ મિચ્છામિ દુક્કડં એ.	૧૪
કૃમી સરમીયા કીડા, ગાડર ગંડોલા;	
એળ પૂરા અલસિયાં એ.	૧૫

[૧૫૫]

વાળા જળો ચુડેલ, વિચલિત રસતાણા;	
વળી અથાણાં પ્રમુખનાં એ.	૧૬
એમ બેઇંદ્રીય જીવ, જે મેં દૂહળ્યા;	
તે મુજ મિચ્છામિ દુઃખડં એ.	૧૭
ઉઘેહી જૂ લીખ, માંકણ મંકાડા;	
ચાંચડ કાડી કુંથુઆ એ.	૧૮
ગદ્દહીઆ ઘીમેલ, કાનખજૂરીયા;	
ગોગાડા ધનેરીયાં એ.	૧૯
એમ તેઇંદ્રીય જીવ, જે મેં દૂહળ્યા;	
તે મુજ મિચ્છામિ દુઃખડં એ.	૨૦
માખી મચ્છર ડાંસ, મસા પતંગીયાં;	
કંસારી કાલિયાવડા એ.	૨૧
ઢીંકણ વીંધુ તીડ, ભમરા ભમરીઓ;	
કાતાં ખગ ખડમાંકડી એ.	૨૨
એમ ચૌરિંદ્રીય જીવ, જે મેં દૂહળ્યા;	
તે મુજ મિચ્છામિ દુઃખડં એ.	૨૩

[૧૫૬]

જળમાં નાંખી જળ રે, જળચર દૂહવ્યા;
વનમાં મૃગ સંતાપીયા એ. ૨૪
પીડયા પંખી જીવ, પાડી પાસમાં;
પોપટ ધાલ્યા પાંજરે એ. ૨૫
એમ પંચેદ્રીય જીવ, જે મેં દૂહવ્યા;
તે મુજ મિચ્છામિ દુક્કડં એ. ૨૬

ઢાળ-ત્રીજી.

[વાણી વાણી હિતકારીજી-એ દેશી]

ક્રોધ લોભ ભય હાસ્યથીજી, બોલ્યાં વચન અસત્ય;
કૂડ કરી ધન પારકાંજી, લીધાં જેહ અદત રે,
જિનજી મિચ્છામિ દુક્કડ આજ;
તુમ સાખે મહારાજ રે જિનજી, દેઈ સારું કાજ રે,
જિનજી મિચ્છામિ દુક્કડ આજ. ૧
દેવ મનુષ્ય તિર્યચનાંજી, મૈથુન સેવ્યાં જેહ;
વિષયારસ લંપટપણેજી, ઘણું વિડંબ્યો દેહ રે.
જિનજી ૦ ૨

[૧૫૭]

પરિગ્રહની મમતા કરીજી, ભવે ભવે મેલી આથ;
જેજિહ્વાની તેતિહાં રહીજી, કાર્ધન આવી સાથ રે.

જિનજી ૩

રયણીલોજન જે કર્યાજી, કીધાં ભક્ષ અભક્ષ;
રસનારસની લાલચેજી, પાપ કર્યા પ્રત્યક્ષ રે.

જિનજી ૪

વ્રત લેઈ વિસારીયાંજી, વળી ભાંગ્યાં પરચખાણુ;
કપટહેતુ કિરિયા કરીજી, કીધાં આપ વખાણુ રે.

જિનજી ૫

ત્રણ ઢાળ આઠે દુહેજી, આલોયા અતિચાર;
શિવગતિ આરાધન તણોજી, એ પહેલો અધિકાર રે.

જિનજી મિચ્છામિ દુક્કડ આજ, ૬

[૧૫૮]

ઢાળ—ચોથી.

[સાહેલડીના દેશો.]

પંચ મહાવ્રત આદરે સાહેલડીરે, અથવા લ્યો વ્રત ખાર તો;
યથાશક્તિ વ્રત આદરી સાહેલડી રે, પાળો નિરતિચાર તો. ૧
વ્રત લીધાં સંભારીએ સાં હેડે ધરીય વિચાર તો;
શિવગતિ આરાધન તણે સાં એ બીજે અધિકાર તો. ૨
જીવ સવે ખમાવીએ સાં ચોનિચોરાશી લાખ તો;
મન શુદ્ધે કરી ખામણાં સાં કોઈશું રોષ ન રાખ તો. ૩
સર્વ મિત્ર કરી ચિંતવે સાં કોઈ ન જાણે શત્રુ તો;
રાગ દ્વેષ એમ પરિહરે સાં કીજે જન્મ પવિત્ર તો. ૪
સાહમ્મી સંધ ખમાવીએ સાં જે ઉપની અપ્રીતિ તો,
સ્વજનકુટુંબ કરે ખામણાં સાં એ જિનશાસન રીતિ તો. ૫
ખમીએ ને ખમાવીએ સાં એહજ ધર્મનો સાર તો;
શિવગતિ આરાધન તણે સાં એ ત્રીજે અધિકાર તો. ૬
મૃષાવાદ હિંસા ચોરી સાં ધન મૂર્છા મૈથુન તો;
ક્રોધ માન માયા તૃષ્ણા સાં પ્રેમ દ્વેષ પૈશુન્ય તો. ૭

નિંદા કલહ ન કીજીએ સાં કૂડાં ન દીજો આળ તો;
રતિ અરતિ મિથ્યા તજો સાં માયાભોસ જંજળ તો. ૮
ત્રિવિધત્રિવિધ વેસિરાવીએ સાં પાપસ્થાન અઢાર તો;
શિવગતિ આરાધન તણો સાં એ ચોથો અધિકાર તો. ૯

ઢાળ-પાંચમી.

[હવે નિમુણો ઈહાં આવીયાએ-એ દેશી.]

જનમ જરા મરણે કરી એ, આ સંસાર અસાર તો;
કર્યાં કર્મ સહુ અનુભવે એ, કાર્ષ ન રાખણહાર તો. ૧
શરણુ એક અરિહંતનું એ, શરણુ સિદ્ધ ભગવંત તો;
શરણુ ધર્મે શ્રીજૈનનો એ, સાધુ શરણુ ગુણવંત તો. ૨
અવર મોહ સવિ પરિહરી એ, ચાર શરણુ ચિત્ત ધાર તો;
શિવગતિ આરાધન તણો એ, એ પાંચમો અધિકાર તો. ૩
આ ભવ પરભવ જે કર્યાં એ, પાપકર્મ કેઇ લાખ તો;
આત્મસાષે તે નિંદીએ એ, પડિક્કમિએ ગુરસાખ તો. ૪
મિથ્યામતિવર્તાવીયા એ, જે ભાખ્યાં ઉત્સૂત્ર તો;
કુમતિ કદાગ્રહને વશે એ, જે ઉત્થાખ્યાં સૂત્ર તો. ૫

ધડ્યાં ધડાવ્યાં જે ધણ્યાં એ, ધંટી હળ હથિયાર તો;
 ભવ ભવ મેળા મૂક્યાં એ, કરતાં જીવસંહાર તો. ૬
 પાપ કરીને પોષીયાં એ, જનમ જનમ પરિવાર તો;
 જનમાંતર પોહોત્યા પછી એ, કાઈ એ ન કીધી સાર તો. ૭
 આ ભવ પરભવ જે કર્યા એ, એમ અધિકરણ અનેક તો;
 ત્રિવિધે ત્રિવિધે વાસરાવીએ એ, આણી હૃદય વિવેક તો. ૮
 દુષ્કૃતનિંદા એમ કરી એ, પાપ કરે પરિહાર તો;
 શિવગતિ આરાધન તણો એ, એ છદો અધિકાર તો. ૯

ઢાળ-છટ્ટી.

[આદિ તું જોઈને આપણી-એરેશી.]

ધન ધન તે દિન માહરો, જિહાં કીધો ધર્મ;
 દાન સ્વીયળ તપ ભાવથી, ટાળ્યાં દુષ્કર્મ.

ધન૦ ૧

શેત્રુંજીદિક તીર્થની, જે કીધી જાત;
 જીમતે જિનવર પૂજ્યા, વળી પોષ્યાં પાત્ર.

ધન૦ ૨

[૧૬૧]

પુસ્તક જ્ઞાન લખાવીયાં, જિનધર જિનચૈત્ય;
સંઘ ચતુર્વિધ સાચવ્યા, એ સાતે ખેત્ર.

ધન૦ ૩

પડિક્કમણાં સુપરે કર્યાં, અનુકંપા દાન;
સાધુ સૂરિ ઉવજઝાયને, દીધાં બહુમાન.

ધન૦ ૪

ધર્મ કાજ અનુમોદીએ, એમ વારોવાર;
શિવગતિ આરાધનતણો, (એ) સાતમે અધિકાર.

ધન૦ ૫

ભાવ ભલો મન આણીએ, ચિત્ત આણી ઠામ;
સમતાભાવે ભાવીએ, એ આતમરામ.

ધન૦ ૬

સુખ દુઃખ કારણ જીવને, કાર્ષ અવર ન હોય;
કર્મ આપ જે આચર્યાં, ભોગવીએ સોય.

ધન૦ ૭

[૧૬૨]

સમતાવિણુ જે અનુસરે, પ્રાણી પુણ્ય કામ;
છાર ઉપર તે લીંપણું, ઝાંખર ચિત્રામ.

ધન૦ ૮

ભાવ ભલી પરે ભાવીએ, એ ધર્મનો સાર;
શિવગતિ આરાધન તણો, એ આઠમો અધિકાર.

ધન૦ ૯

ઢાળ-સાતમી.

[રૈવતગિરિ ઉપર-એ દેશી.]

હવે અવસર જાણી, કરીએ મંલેખણ સાર;
આણુસણુ આદરીએ, પચ્ચખી ચાર આહાર;
લલુતા સવિ મૂકી, છાંડી મમતા અંગ;
એ આતમ ખેલે, સમતા જ્ઞાન તરંગ. ૧

ગતિ ચારે કીધા, આહાર અનંત નિઃશંક;
પણુ તૃપ્તિ ન પામ્યો, જીવ લાલચીયો રંક;
દુલહો એ વળી વળી, આણુસણુનો પરિણામ;
એહથી પામીજે, શિવપદ સુરપદ ઠામ. ૨

ધન ધના શાન્તિભદ્ર, અંધો મેઘકુમાર;
અણુસણુ આરાધી, પામ્યા ભવનો પાર;
શિવમંદિર જાશે, કરી એક અવતાર;
આરાધન કરો, એ નવમો અધિકાર. ૩

દશમે અધિકારે, મહામંત્ર નવકાર;
મનથી નવિ મૂકો, શિવસુખ ફળ સહકાર;
એહ જપતાં જાયે, દુર્ગતિ દોષ વિકાર;
સુપરે એ સમરો, ચૌદ પૂરવનો સાર. ૪

જનમાંતર જાતાં, જો પામે નવકાર;
તો પાતિક ગાળી, પામે સુર અવતાર;
એ નવ પદ સરીખો, મંત્ર ન કોઈ સાર;
ઈહભવ ને પરભવે, સુખ સંપત્તિ દાતાર. ૫

જીઓ બીલ બીલડી, રાજા-રાણી થાય;
નવપદ મહિમાથી, રાજસિંહ મહારાય;
રાણી રત્નવતી બેહુ, પામ્યા છે સુરભોગ;
એક ભવ પછી લેશે, શિવવધૂ સંભોગ. ૬

[૧૬૪]

શ્રીમતીને એ વળી, મંત્ર ફળ્યો તત્કાળ;
ફણિધર શીટીને, પ્રગટ થઈ ફૂલમાળ;
શિવકુમરે જોગી, સોવન પુરુષો કીધ;
એમ એણે મંત્રે, કાજ ધણાનાં સિદ્ધ. ૭
એ દશ અધિકારે, વીરજિણેસર ભાખ્યો;
આરાધન કરે, વિધિ જોણે ચિત્તમાં રાખ્યો;
તેણે પાપ પખાળી, ભવભય દૂરે નાખ્યો;
જિનવિનય કરતાં, સુમતિ અમૃતરસ ચાખ્યો. ૮

ઢાળ-આઠમી.

[નમો ભવિ ભાવશું-એ દેશી.]

સિદ્ધારથરાય-કુળતિલો એ, ત્રિશલા-માત મલ્હાર તો;
અવનિતજે તમે અવતર્યા એ, કરવા અમ ઉપગાર.

જયો જિન વીરજી એ. ૧

મેં અપરાધ કર્યા ધણા એ, કહેતાં ન લહું પાર તો;
તુમ ચરણે આવ્યા ભણી એ, જો તારે તો તાર.

જયો ૧૦ ૨

[૧૬૫]

આશ કરીને આવીયો એ, તુમ ચરણે મહારાજ તો;
આવ્યાને ઉવેખશો એ, તો કેમ રહેશે લાજ ?

જયો ૩

કરમ અલુજણુ આકરાં એ, જનમ મરણુ જંજળ તો;
હું છું એહથી ઉભગ્યો એ, છોડવ દેવ દયાળ—

જયો ૪

આજ મનોરથ મુજ ફળ્યા એ, નાઠાં દુઃખદંદોળ તો;
તૂઠ્યો જિન ચોવીશમે એ, પ્રગટ્યા પુન્યકલોલ.

જયો ૫

ભવભવ વિનય તુમારડો એ, ભાવભક્તિ તુમ પાય તો;
દેવ દયા કરી દીજીએ એ, બોધિબીજ સુપસાય.

જયો ૬

કુળશ.

ધ્રુવ તરણુતારણુ સુગતિકારણુ, દુઃખનિવારણુ જગજયો;
શ્રી વીરજિનવરચરણુ થુણુતાં, અધિક મન ઉલ્લટ થયો. ૧

શ્રીવિજયદેવસૂરીદપટધર, તીરથ જંગમ ધણે જગે;
તપગચ્છપતિ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિ, સૂરિ તેજે ઝગમગે. ૨

શ્રીહીરવિજયસૂરિશિષ્યવાચક, શ્રીકીર્તિવિજય સુરગુરસમો;
તસ શિષ્ય વાચક વિનયવિજયે, થુણ્યો જિન ચોવીશમો. ૩

સય સત્તર સંવત ઓગણત્રીશે, રહી રાંદેર ચોમાસ એ;
વિજયદશમી વિજયકારણુ, કીયો ગુણઅભ્યાસ એ. ૪

નરભવઆરાધન સિદ્ધિસાધન, સુકૃત લીલવિલાસ એ;
નિર્જરા હેતે રતવન રચિયું, નામે પુન્યપ્રકાશ એ. ૫

મરણથી નહિ પણ જન્મથી ડરવું.

મરણ જન્મની સાથે જોડાયેલું જ છે. જેને જન્મવાનું થાય તેને મરવાનું થાય જ, એ આ પૃથ્વી ઉપરનો અવિચળ નિયમ છે. જન્મ બાદ મરણમાંથી કાઢી બચી શક્યું નથી અને તેવા પ્રકારના મરણને પામી જન્મથી બચ્યા વિના, અમરત્વ કાઢીને મળ્યું નથી : તેથી જન્મ્યા પછી મરણભય રાખવો નિર્રથક છે, ખોટા સંતાપને વધારનારો છે. જે વસ્તુ અવશ્ય થનાર છે, તેનાથી બચવા ફાંફાં મારવાં, એ અધિક દુઃખી થવાને માટે છે. જન્મ એ અટકાવી શકાય તેમ છે. જન્મના કારણે જ જીવને જરા અને મરણનાં દુઃખો છે. એ જન્મ જ ન થાય, એવો પ્રયત્ન કરવો, એ જ જીવનો સત્ય પુરૂષાર્થ છે. જીવને રખેને હું મરી જાઉં, એવો ભય રહ્યા કરે છે : પણ રખેને મારે ગર્ભવાસનાં, જન્મનાં, બાલ્યાવસ્થાનાં કે વૃદ્ધાવસ્થાનાં દુઃખો ભોગવવાં પડે, એ ભય લેશ પણ રહેતો.

નથી, એ એની ઘોર અજ્ઞાનતા છે. સર્વભક્ષી કાળ એને જન્મ વખતનાં અને ત્યાર પછીનાં દુઃખો ભૂલાવી દે છે, તેથી તે એક મરણને જ યાદ રાખે છે અને સર્વ દુઃખનું કારણ એક મરણ છે એમ માનીને તેનાથી બચવાના પ્રયાસો કરે છે : પણ એ પ્રયાસો અર્થહીન હોવાથી મરણ તો અવશ્ય ભોગવવું પડે છે જ અને તેની સાથે જન્મદિકનાં દુઃખો ટાળવા માટેનો કાંઈ પણ પ્રયાસ નહિ હોવાથી એ દુઃખો પણ પ્રત્યેક ભવોમાં નવાં નવાં અનુભવવાં પડે છે. તત્ત્વ-દષ્ટિવાળો આત્મા એ મરણભયને દૂર કરી દઈ, જન્મના વાસ્તવિક ભયને જ હૃદયમાં સ્થાન આપે છે અને તેથી ફરી વાર જન્મ ન થાય તેવા જ પ્રયત્નોમાં પરોવાઈ જઈ, જન્મનાં બીજકર્મ-તેને સર્વથા બાળી નાખે છે. બીજ બળી ગયા પછી જેમ અંકુર ઉત્પન્ન થતો નથી, તેમ કર્મ સંપૂર્ણપણે દગ્ધ થઈ ગયા પછી જન્મ રૂપો અંકુરો પણ ઉગતો નથી. જન્મની સાથે જ જરા-મરણાદિ ઉપદ્રવો પણ આપોઆપ નષ્ટ થાય છે.

મૃત્યોર્વિમેષિ કિં મૂઢ !,

સ ચ જાતં ન મુશ્વતિ ।

અજાતં નૈવ મૃહ્ણતિ,

કુરુ યત્નમજન્યનિ ॥

રે મૂઢ ! મૃત્યુથી શા માટે ડરે છે ? જન્મ પા-
રણ્ય તે સુનિશ્ચિત છે : મરણ્યથી તે જ બચી શકે છે,
જન્મથી બચે છે : એટલે તને કો મૃત્યુ અપ્રિય છે
તે એવો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ, કે જેથી કાર્ત્ત પણ
જન્મ જ પામે નહિ !

